

ĽUDOVÁ KNIŽNICA POLITICKÁ

ČÍSLO ČTVRTÉ

VLÁDA ĽUDU V DEMOKRACII

NAPÍSAL

Dr. VAVRO ŠROBÁR

VYDÁVA »PRÁCA«
SPOLOČNOST V BRATISLAVE

JC
423
S76
1920
c.1
ROBARTS

STORAGE-ITEM
MAIN

LP9-N12A

U.B.C. LIBRARY

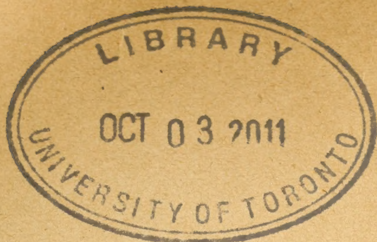
Presented to the

LIBRARIES *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

The UBC Library

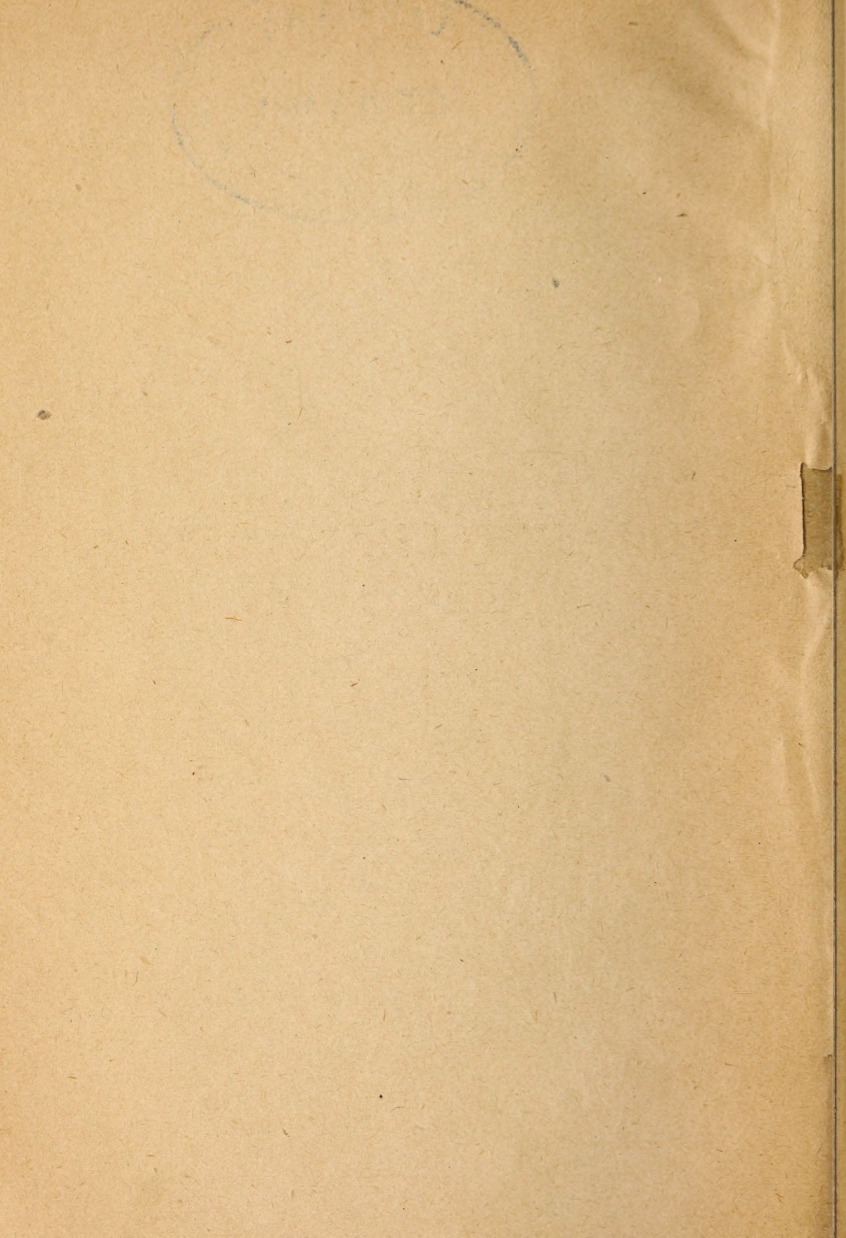
Dr. Vavro Šrobár:

VLÁDA ĽUDU V DEMOKRACII

V BRATISLAVE.

Nákladom úč. spoločnosti „Práca".
1920.

63 Du 1965
0461201

POČIATKY ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY.

Revolučné Slovensko.

Prijdúc ako minister-plnomocník s dvanástimi poradcami dňa 11. decembra r. 1918 do Žiliny, našli sme na Slovensku zmätok a anarchiu.

Západ, juh a východ našej domoviny bol v rukách maďarských. Vojsko naše postupovalo pozvol'na ku predu a svádzalo boje s nepriatel'om maďarským. Košice a Bratislava boly ešte v jeho rukách. Z krajov oslobodených utekIo všetko, čo upomínalo na maďarskú vládu na Slovensku. Ušli župani a stoliční úradníci, slúžnovci, notári, žandári, financi, učitelia, sudcovia, lesní úradníci a horári, árendátori a židia. Všetci maďarskí páni a ich úradníci. A tak na Slovensku nezostalo ani žiadnej štátnej autority, ani moci.

V týchto prvých chvíl'ach štátneho a spoločenského chaosu slovenský l'ud na rôznych krajoch zachoval sa rôzne. Na jedných miestach shlukoval sa v tlupy nedisciplinované a poškodzoval majetok súkromný i štátny. Inde hneď si utvoril národnú radu, alebo národný výbor — a pomocou tejto jedinej spoločenskej moci zabezpečoval poriadok a poslušnosť v obci. Národné rady alebo výbory verbovaly dobrovol'né »vojsko« — a tak staly sa miestnou vládou a na mnohých mie-

stach i sudcovským i zákonodarným sborom. Pre dobu prechodnú tieto naše »vlády« stačily, aby zaviedly poriadok a zabezpečily akú-takú slobodu a istotu majetku a spoločenského života.

Zo všetkých bojísk prichádzali vojaci do svojich dedín, obyčajne v plnom výzbroji i výstroji: s puškami, guľometami a s rôznou muníciou. Tieto vojnou demoralizované živly najväčšmi ohrožovaly verejný poriadok a bezpečnosť osoby; uťahovaly sa do lesov a do hôr — a odtiaľ podnikaly lúpežné výpady do obcí a majerov.

V týchto prvých týždňoch našeho oslobodenia zpod panstva maďarské'ho, značilo slovo s l o b o d a toľko, ako s v e v o ľ u, o d c u d z e n i e majetku, nezodpovedné riadenie, a n a r c h i u.

Občianske elementy Maďarov, Nemcov, odrodilcov a židov zpočiatku sa učupily a zostrašené ukrývaly sa v svojich príbytkoch. Ale jakonáhle nastal aký-taký poriadok v našich mestách — ihneď začaly sa spolčovať, vydržiavaly tajné schôdze, hľadaly spojenie s ustupujúcim nepriateľským vojskom a vstupovaly do organizácií maďarských a nemeckých robotníckych spolkov. Toto robotníctvo menovite krajne nepriateľsky sa postavilo proti oslobodenému slov. ľudu. K nim sa pridružili železničiari, poštári a telegrafisti, rôzni štátni zemestnanci a až do pádu vlády Kúnovej všetkými možnými prostriedkami rušili pokojnú prácu našej štátnej organizačnej činnosti. Košice, Lučenec, Levice, Komárno, Nitra, Nové Zámky, Hlohovec, Trnava a Bratislava boly hniezdami všeliakych spiknutí, odboja a revolty proti našemu mladuškému štátu. Tisíce ľudí bolo zapleteno do rôznych protištátnych revolúcií!

Revolúciu zlomeného maďarského panstva neprestajne živily všetky maďarské vlády z Pešte: peniazmi, letákmi, agentami a špionmi. Maďarské vlády vydaly milliony korún a milliony letákov, aby na Slovensku

osnovaly revolúciu. Búrily Slovákov proti svojej vláde a svojmu štátu a posmel'ovaly Maďarov a Nemcov, aby v odboji proti našej republike vydržali!

A ku všetkým týmto nerestiam postihla Slovensko — ešte vojna s bolševikmi!

Polročná práca za pár týždňov bola obrátena v nivoč...

A keď sme sa znovu sobrali, znovu všetko do poriadku uvedli, prišla agitácia vnútorných nepriatel'ov: Hlinku a jeho pomocníkov. Tito l'udia chceli raniť Slovensko do srdca: rozvrátiť našu štátnu jednotu, otráviť slovenský l'ud nenávisťou k bratom Čechom a vydať Slovensko panstvu Maďarov a Poliakov. — Ale Boh odňal im rozum a ich vodca Hlinka predčasne utiekol do nepriatel'ského tábora, aby tam zrádzal a zapredáva svojich bratov a svoju otčinu cudziemu štátu a cudziemu národu. Ušiel i so svojimi vernými spoluzločincami kňazom Jehličkom, Machajom a Mnohel'om, aby sa do svojej vlasti viacej nevrátili.

Maďarské vlády za 50 rokov zničily intelligenciu slovenskú: len zázrakom zachránilo sa pár sto l'udí verných a statočných po našich dedinách a mestečkách. V deň prevratu nemali sme temer ani jednoho roduverného úradníka alebo sudcu. Celé Slovensko, všade, na všetkých verejných miestach obsadené bolo cudzincami alebo odrodilými synmi slovenskými. A bolo treba tisíce a tisíce úradníkov, profesorov, zamestnancov, aby vláda na Slovensku bola sverená spol'ahlivým l'uďom. A nebolo ich nikde na Slovensku. A tu nám bratia Češi prispeli bratskou pomocou, keď vysielali k nám svojich najlepších synov, aby nám pomáhali budovať rozvál'anú štátnu budovu, aby sme si zaviedli poriadok a pokoj a aby sa národ mohol oddať plodnej práci po ukrutných dobách rozvratu a zkazy dlholetej války...

Nepriatelia naši, vonku i doma mysleli, že sa nám

nepodarí uviesť poriadok doma a že v bratovražednej vojne na Slovensku vrhnú sa zase na nás a že nás ľahko premôžu, opanujú a do maďarského jarma znovu zohnú poddajné šije slovenského ľudu. A tu prišli ešte i druhý raz bratia Česi — a zahnali s našich krajov lúpežné bandy boľševické. Slovensko si vydýchlo, hrúzy války pomaly prekoná a Slovenská zem bude vlasťou pokoja, práce a poriadku.

Iba ten náš ľud zavše nevie, čo sa vôkol neho deje. Jako nevinný mládenec stojí zamyslený, či má poslúchať na svodné pokušenia a či íst za hlasom svojich rodičov, bratov, priateľov. Veď so všetkých strán mu šepká svodný hlas pokušenia: poď za mnou, poď za mnou! A tento svodný hlas vychodí od našich tisícich nepriateľov, od tých ľudí, ktorí nás ešte pred pár mesiacmi trápili, tupili, krev našu prznili, otročili a za nič nás nemali. Len sa ohliadni okol seba, pokúšaný Slováčku — len si vzpomeň na rok — dva nazpät — a uvidíš tie satanské tváre, ktoré tvoju chudobu vysmievaly, tvoju neumelosť využitkovávaly, tvoju reč hanobily, tvoje ruky do púť otrockých viazaly. A dnes — hoj, dnes blížia sa k Tebe ako Tvoji priatelia, dobrodinci, spasitelia. Len týchto svodcov sa chráň, len tomuto pokušeniu pevne odolaj — a hlas tvojho vlastného svedomia ti povie, čo máš robiť a za kým máš kráčať...

A v dobe tohoto pokušenia zradcov a svodcov slovenského ľudu povstala táto práca.

Utiahnul som sa na nekoľko dní do našich Tatier a tam pod tým čarokrásnym nebom slovenským, v šume tatranského lesa skladal som tieto kapitoly...

I želám si len jedno: aby ste prijali tento trud môj s takým čistým srdcom a s takou láskou, s akou milujem vás i našu slovenskú zem...

* *
*

Cieľom tejto práce je zkrátka poučiť slovenský ľud o všetkom tom, čo sa stalo po 28. oktobri 1918, a o tom, ako si máme zariadiť svoj štát a svoj občiansky život v našej republike, abysme jednak žili ako národ vzdelaný, bohatý a mravný, jednak aby naša nová republika bola mocná, trvanlivá a aby nás obránila proti všetkým nepriateľským nápadom a zabezpečila pre nás i pre potomkov našich spokojný a bezpečný život.

S mnohých strán obracajú sa ľudia písomne i ústne o výklad, čo je republika a čo je demokracia. Myslím, že na tieto otázky odpoviem najlepšie tak, keď vylíčim všetky príčiny a podmienky štátneho života v republike a keď osvietim menovite otázku, čo je demokracia, čili čo rozumieme pod vládou ľudu a keď poukážem na prednosti a dobrodenia, ktoré vyplývajú z vlády ľudu a popri tom označím aj chyby a nedostatky, ktoré môže zapríčiniť i vláda, založená na vôli a moci ľudu.

Výklad bude čo najjednoduchší, aby mu porozumel každý bez ťažkosti a učených rozjímaní. Práca táto nemá žiadných pretenzií ani na pôvodnosť, ani na vedeckosť, ani na originálnosť. Je to snôška istých, uznaných právd a teorií o zriadení štátu, ktoré u iných autorov boly snáď lepšie a dokonalejšie podané.

Vedla rôznych prameňov, použil som výdatne menovite znamenitej knihy Emile de Laveleyea »Vláda v demokracii« a na mnohých miestach prevzal som text, s malými zmenami, skoro doslovne.

Historické části knihy napisali páni Dr. J. Halla, Dr. Ivan Marković a Fr. Votruba, ktorým i na tomto mieste srdečne ďakujem.

Tatranská Lomnica, v auguste 1919.

Pôvodca.

Češi a Slováci pod vládou Habsburgov.

Roku 1526 v bitke u Moháča zahynul kráľ český a uhorský Ludvik. Bol posledný mužský potomok z rodu Jagellonského a štáty český a uhorský volili si nových kráľov. V susednom Rakúsku panovala rodina Habsburgov, rodina velmi ctibažná, ktorá od prvej chvíle, čo sa zjavuje v historii, usiluje, aby sa zmocnila vlády nad susedmi a pri tom používa tých najmrzkejších prostriedkov. Falšovali si privilegia, prepisovali úradné dokumenty, podplácali a kupovali zradcov, sľubovali a prisahy nedodržiavali a menovite šikovnými ženbami hľadeli sa dostať do rodinného pomeru s okolitými panovníckými rodinami a venom, ktoré prinášaly dcéry susedných panovníkov, rozmnožovali svoju moc a majetok.

Aj s výmretou rodinou Jagelloncov boli v príbuzenskom pomere a poneváč odvolávali sa na práva a uzavreté smluvy, zmocnil sa Ferdinad I. trónu českého a uhorského.

Je nedôstojné pre národ, aby bol hrou v rukách jednotlivca, aby bol predmetom kúpy, alebo vena, ale pre národ český a slovenský bol priamo nešťastím deň, keď osudov národa stal sa pánom Habsburg, dravý vták, ktorý aj svoje meno má od jastraba.*)

*) Habsburg, Habichtsburg je Jastrabí Hrad.

Habsburgovia boli Nemci, ktorí vždy nenávideli všetko, čo je slavianske, nemali lásky k ľudu, ktorému vládli, nemali ohľadu na staré práva štátne a svoje panovanie začali popravami tých, ktorí odvolávajúc sa na zaručené a prísahou potvrdené privilegie krajinské, stavali sa proti chútkam panovníckym. Vedeli, že štát ovládnu úplne len vtedy, keď obyvateľstvo rozdvoja, a preto dávali nezaslúžené výhody Nemcom, uvádzali jazyk nemecký do najvyšších úradov, podporovali katolícku časť národa a kruto prenasledovali evanjelikov. Preto za krátko vznikly vzbury na obranu práv štátnych, národnych a náboženských. V Uhorsku to boli Zapoľa, Apaffy, Rákóczy, Betlen, v Chorvátsku Zrinský, Frangepan a iní, v Česku bola to celá luteránska šľachta, ktorá r. 1618 vyhádzala miestodržiteľov cisárskych z obloka pražského hradu a vyhlásila habsburský rod za nepriateľa zeme a zbavila ho trónu. Po tomto činu došlo k smutnopamätnej bitke na Bielej hore r. 1620. Česká šľachta potlačujúca ľud poddanstvom, nevedela vyburcovať národ, aby krvácal za jej záujmy, nevedela vyvolať povstanie národa, ako kedysi za dôb husítskych, a bojovala proti cisárovi najatými žoldniermi, vypožičanými vojakmi a podľahla v bitke cisárskej presile.

Císar kruto sa pomstil nielen šľachte, ktorá obboj viedla, ale i celému národu. Vodcov povstania dal popraviť na staromestskom rynku, šľachtu a mešťanstvo pokutoval konfiškáciou majetku a vypovedaním z krajiny. 38 tisíc rodín dobrých Čechov, pilných hospodárov vysťahovalo sa do cudziny.

Ich majetky dal císar svojim verným slúžobníkom, cudzozemským vojakom, a takto vytvoril si novú šľachtu, ktorá bola odvislá od cisára, jemu vďačná a poslušná. Tí nebránili na sneme práva krajiny, áno oni tieto práva cisárovi predávali za svoj osobný prospech,

Boli to cudzinci Nemci, Francúzi, Taliani, Španielovia, ľudu nerozumeli a ľud nenávideli, od cisára dostali práva vrchností a sedliak pocítil celé nešťastie na svojom chrbte. Národ český upadnul tak, že prestali aj dobrí Čechovia dúfať, že sa kedy vzkriesi.

V Uhorsku vládli Habsburgovia tým istým spôsobom. Po potlačených vzburách nastaly popravy, konfiškácie majetku, rozdávanie majetku za odmenu služieb cisárskych. Páni bujní a roztopašní, a na dereši sedliak.

Kráľ bol absolutistický, nešetril ústavu, snemu odobral všetky práva okrem práva dávať dane a vojakov. Aby páni zabudli, že sú o svoje práva okradení, dal im kráľ moc nad ľudom a urobil ich absolutnými pánmi na ich panstve.

Také pomery neboly iba v Rakúsku a Uhorsku, ale takmer v celej Evrope. Bohatý panovník s nádherným dvorom pánov a dám, paláce a parky, tance a hry, polovačky a dobrodružstvá, a ľud biedny, hladom umierajúci, otrhaný, bosý, nevzdelaný, stále trasúci sa pred šibenicou, bičom a rozpáleným železom. Keď pomery neboly už snesiteľné, vypukla vo Francúzsku revolúcia, veliká, krvavá revolúcia, ktorá razom smietla so sveta i kráľa, i jeho krásny dvor, i grófov a napudrovaných šľachticov, ktorá premenila pomer obyvateľstva ku štátu a panovníkovi, vyhlásiac rovnosť občiansku, slobodu a bratstvo. Hlavným heslom revolúcie francúzskej bolo, že **všetka moc pochodí z ľudu**, ľud vládne a panovník je iba úradníkom štátnym, vykonávateľom vôle ľudu, ktorá prejavuje sa v parlamente, kam ľud vysiela svojich zástupcov.

Starí násilníci na tróne viedeňskom zľakli sa tejto idey, ale nemienili svoju moc pustiť z rúk. Aby ľud bol oklamaný, aj oni povolili takzvanú konštitúciu, to jest vládu s parlamentom, ale postarali sa o to, aby ich par-

lamenty vo Viedni a v Budapešti nedostaly tie práva, ktoré žiadala demokracia na západe. Podl'a starého, už osvedčeného receptu vedeli, že občianstvo musí byť zamestnané inými bočnými záujmami, že musí byť rozoštvané národnostne a triedami, aby mohol panovník svoju moc udržať. Preto právo voliť do snemu dali len malému počtu obyvatel'stva, len tým občanom, na ktorých mohli spoliehať, že nebudú usilovať o zmenu spôsobu vlády zo sobeckých príčin.

Vieme, aké boly naše parlamenty. Roku 1868 dal král' v Uhorsku vol'nú ruku maďarským grófom a vel'kostatkárom, v Rakúsku Nemcom. L'ud slovenský zostal i naďalej tou úbohou sedlačou, na ktorú mohol každý napl'uť. Keď hlásili sme sa o svoje práva, zatvárali našich najlepších l'udí do väzení, školy nám vzali, naše hospodárstvo podkopávali, slovenské rieky neregulovali, slovenské hradské neoprávali a železnice viedli len pre Maďarov do Pešti, Slovák nesmel byť úradníkom. Slovák smel iba pracovať, daň platiť, vojakov dávať a mlčať.

Nebolo ani v Čechách lepšie. Bolo už dohovorené medzi Františkom Ferdinandom a Wilhelmom, že národ český musí byť znivočený, aby nestál v ceste velikému plánu Nemcov, zmocniť sa celého východu Evropy, preniknúť cez Turecko do Indie a ovládnuť tak celý svet. Preto aj v Česku začalo sa pracovať žalármi a bodákmi. Ale túžba po slobode je silnejšia než dvere žalárov, do ktorých ukovali tých, ktorí mali smelosť pozdvihnúť svoj hlas. Sloboda vraj z krve sa rodí. A preto, keď vypukla táto najväčšia vojna v dejinách l'udstva, naším najlepším l'udom bolo jasné, že nastala chvíla alebo oslobodiť sa, alebo padnúť. Videli sme, že nemôžeme podporovať boj Nemcov a Maďarov proti demokracii celého sveta, že nemôžeme podporovať potláčanie národov, že nesmieme posilňovať

tých, ktorých poznali sme ako najväčších tyranov a pánov.

Preto naše vojsko prebehovalo na stranu nepriateľa, s ktorým sme cítili sympatiu, preto naši zajatci v Rusku, v Italii, vo Francúzsku organizovali sa vojensky a vypovedali boj proti svojim utláčateľom, preto občania tohoto štátu v Amerike platili dobrovoľnú daň na vydržiavanie vojska legionárskeho a sami do vojska vstupovali.

O prácach našich vodcov Masaryka, Štefánika, Beneša a Osuského, o bojoch našich legionárov a organizácii odboja píše sa na inom mieste tejto knižky.

Tu chceme pripomenúť, ako pracovalo sa u nás na velikom diele oslobodenia.

Kým v Česku tvorily sa tajné spoločnosti, ktoré udržiavaly styk so zahraničnými pracovníkmi, oslobodzovali vojakov z pod služby vojenskej, ukrývali deserterov a vyhľadávali tajnosti rakúskych ministerstiev a robili plány, ako usporiadať budúci samostatný štát, u nás bolo ticho, lebo maďarskí špioni mali všade oči a za každý prejav proti uhorskému štátu a jeho politike hrozila šibenica.

Ale predsa našli sa jednotlivci, ktorí v súhlase s českými revolucionármi pripravovali pôdu pre štátny prevrat aj na Slovensku. Bol to dr. Vavro Šrobár v Ružomberku, ktorý udržiaval styky s Prahou, posiloval nádeje slovenských národovcov a menovite staral sa o to, aby politikovia slovenskí nedali sa sviesť sľubami vlády Tiszovej, ktorá núkala Slovensku miesto národnej slobody županské úrady. Tisza totiž potreboval prejav Slovákov, v ktorom by títo vyslovili svoju spokojnosť s uhorským štátom a zavrhli tých, čo v záhraničí bojovali spolu s českými legiami a spolu s českými diplomatmi za slovenskú samostatnosť.

Takýto prejav znamenal by pre Tiszu viac než veľké

víťazstvo vojenské. A skutočne našli sa niektorí krátkozrakí ľudia, ktorí nepochopili, že v tej vojne rozhodnúté bude o Slovensku na vždycky, a boli ochotní ísť do Pešti a prejaviť vernosť a oddanosť svojím tisícročným tyranom. To zostane v historii osamostatnenia československého národa vždy zapísané zlatými literami, že dr. Šrobár nedopustil, aby do vládnych rúk dostal sa dokument, ktorý by v diplomatickom boji zachránil Maďarov a nás na veky pripútal pod ich jarmo.

Ale dr. Šrobár spravil ešte viac. On je pôvodcom docela opačného prejavu — známej rezolúcie, na ktorej sa usnieslo ľudové shromaždenie v Lipt. Sv. Mikuláši prvého mája 1918. V tejto rezolúcii prvý raz prejavili Slováci, že žiadajú si právo sebaurčenia podľa zásady Wilsonovej, to jest že neprajú si, aby Maďari rozhodovali o osude Slovákov, ďalej vyslovené bolo, že Slováci považujú sa za časť národa československého a s národom českým spoločne usilujú sa o utvorenie jednotného štátu.

Aký dojem tento manifest zpôsobil v cudzine, ktorá vtedy rozhodovala o našej budúcnosti, vyprávať môžu naši zahraniční pracovníci.

Tento manifest bol viac než vyhratá bitka. Veľkí páni maďarskí pocítili vtedy, že sa im borí pôda pod nohami.

Národ český pod menom jubilejných slávností na pamäť päťdesiatročného trvania Národného divadla slávil 15. mája 1918 radostnú slavnosť svojho víťazstva, ktorej sa súčastnili náš veliký básník Hviezdoslav a dr. Šrobár a viac Slovákov.

Za tuto účasť bol dr. Šrobár prenasledovaný a internovaný v zajateckom tábore v Ceglédе.

Ale preto Slovensko nezostalo bez zastúpenia v re-

volučných výboroch v Prahe. Členovia spolku »Československá Jednota«, trebárs väčšinou Češi, prejavili svoju bratskosť tým, že bez ohľadu na šibenicu, ktorá každému hrozila, pracovali za Slovákov. Bol to predseda Československej Jednoty inženýr Josef Rotnágl, ktorý sprostredkoval spojenie so Slovenskom, podpredseda Rudolf Pilát, inž. Pfeffermann-Záruba. Redaktori Anton Štefánek a Frant. Votruba v novinách i schôdzach pripravovali štátny prevrat.

Na frontách sa vodilo rakúskouhorskému vojsku a Nemcom zle. Doma šírili sa vzbury a desercie. I videli Nemci a Maďari, že zbraňou nezvíťazia, a preto začínali vyjednávať. Ale každá lož, ktorú pustili do sveta, bola nášmi zástupci hneď vyvrátená. Tajná spoločnosť revolucionárov doma podávala o všetkom zprávy do cudziny svojim zástupcom.

Francia a iné mocnosti už uznaly Národnú Radu za oprávnenú zastupovať národ československý.

Dohoda ústami amerického prezidenta Wilsona vyslovila podmienky mieru pre Nemecko a Rakúsko-Uhorsko. Hlavným bodom týchto podmienok bolo sebaurčenie národov, to jest, že každý národ na pôde rakúskouhorskej má právo rozhodovať sám o svojich osudoch, že žiadny národ nemá byť podrobený panstvu druhého národa.

Vtedy sme už nečakali na odpoveď rakúskouhorských diplomatov. Prípravy k vyhláseniu samostatnosti boly už hotové a čakal sa len vhodný okamžik. Tento okamžik nastal 28. októbra 1918. Vtedy Andrássy, zahraničný minister, poslal dohode notu, že pristáva na podmienky Wilsonove.

Od tej chvíle nemali sme, čo robiť ani s Rakúskom, ani s Uhorskom. Naše právo bolo jasné, bolo aj samým

Andrássym nepriamo uznané a my vstúpili sme do radu slobodných štátov.

Národný výbor, v ktorom za Slovákov bol dr. Šrobár, manifestom oznámil 28. októbra 1918 radostnú zvesť národu a vo dne v noci začal pracovať na usporiadaní nových pomerov.

Do týždňa prišlo do Prahy viac Slovákov, ktorí utvorili pri Národnom výbore osobitné slovenské oddelenie, ktorého predsedou bol dr. Šrobár, tajomníkom dr. Halla, členmi Kornel Stodola, dr. Dérer, Fedor Houdek, dr. Bella, Ant. Štefánek, Frant. Votruba, ing. Botto, Jaroslav Vlček, Pavel Blaho a iní, ktorí prišli neskoršie.

Národný výbor bol revolučný orgán mužov, ktorí pracovali na zničení štátu rakúskouhorského a na osamostatnení národa československého. Nikdo ich nepoveril, lebo neboly možné voľby a staré úrady nesmely byť upozornené na revolučnú akciu, ale celý národ s nimi súhlasil, celý národ dobrovoľne podriadil sa ich vedeniu a disciplíne, ktorú verejnosti uložili. Národ prijal ich za svojich hlasateľov tých ideálov, po ktorých v dlhom poddanstvé túžil a oceniac ich zmužilosť, s ktorou pozerali sa na šibenice im hroziace, poveril ich vedením svojich záležitostí.

Dňa 13. listopadu 1918 rozšíril sa Národný výbor na počet členov 256 a vyhlásil sa za Národné shromaždenie, to jest zákonodarný sbor, ktorý upraviť má štátoprávné pomery, ústavu a najsúrnejšie zákony občianske, kým nesíde sa riadny snem vyvolený vôľou ľudu na základe všeobecného práva volebného.

Slováci postavili do Národného Shromaždenia 40 svojích zástupcov, ktorí neskoršie rozmnožení boli na 54.

Kdo sú tí mužovia a čo im dáva právo zastupovať slovenské záujmy v najvyššom sbore zákonodarnom?

Niekto povedal, že sú samozvanci a mal pravdu. Sú to tí, ktorí sami sa pozvali k práci za národ poslušní hlasu svojho srdca a svojho presvedčenia. Ktorí už pred vojnou bránili slovenské zaujmy, ktorí pracovali na sjednotení československom a tí, ktorí svojou statočnosťou, pracovitosťou a skúsenosťou zaručujú, že v prospech národa pracovať budú.

Na prvom zasadnutí Národného Shromaždenia vyvolení boli za ministrov členovia užšieho Národného výboru. Ich predseda dr. Kramář na slavnostnom zasadnutí dňa 14. listopadu vyhlásil rod Habsburský za zbavený tronu a navrhnul, aby nový štát podľa demokratických zásad nebol podriadený kráľovi, ale aby sám vyvolil si za presidenta občana, ku ktorému má najvyššiu dôveru a úctu. Týmto občanom je profesor Tomáš Masaryk, syn chudobných slovenských rodičov z Holiča, ktorý celý život venoval národu a ktorý vo vysokom veku za hranicami vykonal takú prácu, že jemu na prvom mieste ďakovať musíme za to, že sme slobodní.

Jeho verný spolupracovník a organizátor našich armád v zahraničí dr. Milan Rastislav Štefánik z Košarísk u Brezovej vymenovaný bol za ministra vojny a dr. Vavro Šrobár, lekár z Ružomberka, ktorý od svojho mladého veku vždy bojoval a trpel za práva slovenčiny a za ideále demokracie, vymenovaný bol za ministra zdravotníctva a ako minister s plnou mocou poslaný bol s dvanástimi poradcami zo slovenských poslancov na Slovensko dňa 10. prosinca r. 1918, aby priniesol svojmu národu slobodu a poriadok.

Splnila sa dávna túžba národa v miere nečakanej. To, čo žaloval Bohu úbohý poddaný, zbitý biedou a ranami panskeho biča, bolo vyslyšané. Dnes už pán si nemyslí, že na veky panuje, panuje... Dnes za slobodou netreba utekať do hôr a sen hôrnych chlapcov

je vybojovaný. Dnes máme slobodu náboženstva, za ktorou túžili prenasledovaní emigranti, dnes máme slobodu národa, o ktorej spievali naši básníci a za ktorú krvácali dobrovolníci roku 1848, dnes máme zaistené práva slovenčiny, za ktoré bojoval náš l'ud pri každých vol'bách, dnes máme všeobecné právo hlasovania, ktoré dáva nám možnosť vyvoliť za zástupcu toho, kto požíval našej dôvery.

Máme štát slobodný, demokratický a republikánsky, v ktorom l'ud rozhoduje a riadi svoje záležitosti.

Tým na naše plecia padá však aj veliká z o d p o v e d n o s ť. Nemožeme sa vyhovárať na politiku král'ov a vel'kých pánov.

Máme mnoho chýb, ktoré nám zostaly z dlhého otroctva. Tieto chyby musíme poznať a liečiť, musíme naučiť sa žiť, mysleť a pracovať podl'a nového spôsobu, ktorý žiada demokracia, abysme uniesli zodpovednosť pred sebou, svojimi bližnými a pred dejinami národa.

Treba si uvedomiť, že spôsoby politického boja, ktorý viedli sme doteraz, nemožno prevziať do nových pomerov. Doteraz sme rúcali, teraz ideme stavať.

Tomu naučiť má nás knižka, ktorú napisal dr. Šrobár, keď z revolucionára a oppozičníka stal sa ministrom a riaditelom štátu. Je to k a t e c h i s m u s n o v e j p o l i t i c k e j v i e r y, u č e b n i c a n o v é h o s p o l o č e n s k é h o s m ý š l'a n i a a u k a z o v a t e l' c e s t y, p o k t o r e j n á š n á r o d n a s t ú p i k r á s n u a v e l i k ú b u d ú c n o s ť.

Dr. J. H.

Revolučná činnosť za hranicou.

Československý národ dosiahnul svoju slobodu a štátnu samostatnosť revolučnou cestou. Jeho najlepší synovia postavili sa do boja proti rakúsko-uhorskému štátu, lebo sa presvedčili, že miernou cestou a ústavnymi prostriedkami v tomto štáte náš národ nestane sa nikdy pánom svojho osudu. Bolo treba rozbiť rakúsko-uhorské mocnárstvo, aby na jeho rozvalinách mohly povstať slobodné štáty slobodných národov. Bolo treba povaliť trón habsburských hrúzovládcov, aby miesto ľubovôle cisára a kráľa dostala sa k svojmu právu vôla ľudu.

Československá revolúcia trvala tak dlho, ako svetová vojna. Začala sa skoro za tým, ako nemecké a maďarské vojská vtrhly do slovanského Srbska a Ruska, a skončila sa víťazne po porážke Nemecka a úplnom rozpadnutí sa Rakúska-Uhorska. Viac ako štvorročného urputného boja bolo treba, kým červeno-biela a bielo-modro-červená zástava československej revolúcie, na ktorú československí dobrovoľníci prvý raz prisahali v Kijeve už 28. septembra 1914, zaviala voľne nad slobodnou Prahou a pod slobodnými Tatrami.

Najdôležitejšia časť boja československého národa za slobodu odohrala sa za hranicami. Čo nebolo možno podniknúť na rodnej pôde, kde každý voľnejší

pohyb bol v zárodku udusený žalárom alebo šibenicou, bodákom alebo guľkou, to započali českí a slovenskí synovia za hraniciami vlasti, akonáhle si uvedomili, že nastal veľký boj medzi pravdou a krivdou, medzi právom a násilím, v ktorom i náš národ môže dosiahnuť, po čom túžil od storočí, ak činne vstúpi do radu bojovníkov za pravdu a právo. Tak sa stalo, že hneď v prvých týždňoch války ozvali sa Češi a Slováci v Rusku, v Amerike, vo Francúzsku a inde a jednomyslne akoby na povel postavili sa proti Rakúsko-Uhorsku, proti Maďarom a Nemcom a za slobodný, samostatný československý štát.

Ale s týmto sa nemohli uspokojiť. Nestačily slová, bola doba skutkov. Bolo treba ukázať, že za svoju slobodu vieme i pracovať, bojovať, krvácať a keď treba i mrieť. Preto utvorily sa už v jaseni r. 1914 skupiny československých dobrovolníkov v ruskej a francúzskej armáde, z ktorých potom vyrástly pluky, brigády, divízie a armádne sbory československých legií v Rusku, vo Francúzsku a v Taliansku.

Nemôžme sa zaoberať v tejto krátkej kapitole podrobnosťami československého revolučného pohybu za hraniciami. Spomenieme len najdôležitejšie veci.

Československú revolúciu za hraniciami možno rozdeliť na tri obdobia: dobu príprav, práce a úspechov. V dobe príprav, v rokoch 1914 a 1915, boly položené základy československej revolučnej armády; v Rusku utvorila sa Česká Družina, vo Francúzsku československý oddiel v »cudzineckej legii«, v Srbsku prihlásilo sa veľké množstvo československých dobrovoľníkov do armády srbskej. Súčasne sorganizovaly sa v Rusku, v Amerike, vo Francúzsku a inde spolky, ktoré vzaly do svojich rúk vedenie nášho revolučného pohybu v týchto krajinách. Boly to: Sväz československých spolkov v Rusku, Slovenská liga a České

národné združenie v Amerike, Československá kolonia v Paríži a i.

V roku 1915 začali prípravné práce k svojmu veľkému dielu i vodcovia československého boja za slobodu: prof. Masaryk, dr. Štefánik a dr. Beneš. Pionierom tejto trojice bol Slovák, dr. Štefánik, ktorý už v auguste r. 1914 ako jednoduchý voják dobrovoľne vstúpil do francúzskej armády a svojou odhodlanosťou, umom a vytrvalosťou vydobil si skoro význačné miesto vo francúzskych vojenských a politických kruhoch.

*

Nové obdobie československého revolučného pohybu za hraniciami začína sa 14. novembra 1915. V tento deň prvý raz vstupuje pred svetovú verejnosť Československý zahraničný komitét — pozdejšia Československá Národná rada a jeho predseda prof. T. G. Masaryk. Manifest Československého zahraničného komitétu, vydaný v tento deň a podpísaný krem prof. Masaryka predsedníctvami všetkých vedúcich spolkov v Rusku, Amerike, Francúzsku a Anglicku, hlása prvý raz celému svetu, že československý národ neuznáva viac oprávnenosti Rakúska a Uhorska, že československý národ domáha sa bez ohľadu na Rakúsko a Uhorsko svojho samostatného československého štátu.

Manifest zo 14. novembra 1915 je základným aktom československého boja za slobodu. Po ňom stáva sa Československá Národná Rada ústredným vedúcim orgánom tohoto boja a prof. Masaryk jeho hlavou.

Týmto československá revolúcia za hraniciami prechodí z obdobia príprav do obdobia sústavnej práce a organizovaného boja.

Jej orgány menovite v Rusku a Amerike rozširujú svoju činnosť všade, kde sa nachádzaju povedomí Češi a Slováci. Počet týchto vzrastá čím ďalej tým viacej.

Víťazný postup ruských vojsk na jar 1916 otvára cestu do Ruska novým tisícom československých zajatcov, ktorí sa hromadne hlásia za dobrovoľníkov československého vojska. Prof. Masaryk v Anglicku, potom v Rusku a v Amerike, dr. Štefánik v Rusku, v Rumunsku, v Amerike a v Taliansku, dr. Beneš vo Francúzsku, v Taliansku a v Anglicku slovom a perom presviedčajú smerodajné kruhy o práve československého národa na samostatnosť.

Prvým veľkým úspechom tejto práce bolo, že spojenci vo svojej odpovedi vtedy ešte neutrálnym Spojeným Štátom Severoamerickým zo dňa 10. januára 1917 uznali oslobodenie Čechoslovákov za jednu zo základných podmienok mieru.

Spomenuli sme už, že vodcovia československej revolúcie v zahraničí boli si vedomí od samého počiatku války toho, že Češi a Slováci len tak môžu počítať na úspech svojej borby za slobodu, ak sami prispejú k víťazstvu, t. j. ak sa sami so zbraňou v ruke súčastnia boja proti Maďarom a Nemcom. Nestačily však oddiely dobrovoľníkov v rôznych spojeneckých armádach. Bolo treba vlastnej armády, v ktorej by sa bojovalo a víťazilo na vlastný účet. Preto Československá Národná Rada venovala mimoriadne úsilie, aby dosiahla povolenie od jednotlivých válčiacich štátov k utvoreniu samostatnej československej armády na rôznych frontoch. Dosiahnuť toto povolenie bolo veľmi ťažko. Bolo treba získať si najskorej úplnú dôveru.

Prvá povolila ruská vláda, v marci 1917, druhá fran-

cúzska, dekretom zo 16. decembra 1917, a konečne talianska, dohovorom z 21. apríl'a 1918.

Československé revolučné vojsko vystúpilo samostatne, prvý raz na ruskom fronte, pod Zborovom, dňa 2. júl'a 1917. Získalo si hneď týmto prvým víťazstvom nehynúcu slávu. Československá brigáda, počtom niečo vyše 3000 mužov, porazila nepriatel'a tak, že len na zajatcoch vzala 62 dôstojníkov a 3150 vojakov a ukoristila 15 diel a mnoho gul'ometov. Druhé vel'ké víťazstvo nad Nemcami dobyla československá armáda v Rusku pod Bachmačom, v marci 1918. To bolo už po brest-litevskom mieri, keď ruské vojská opustily front a československé vojsko nastúpilo cestu okolo sveta, aby sa cez Vladivostok a Ameriku prepravilo na západný front, kde ešte trval boj proti odvekému nepriatel'ovi.

Osud však chcel ináče. Československé vojsko dostalo sa do bojov s ruskými bolševíkmi, ale hlavne s maďarskými a nemeckými ozbrojenými zajatcami na Sibíri. Týmito bojami stalo sa svetochýrnym a dopomohlo vel'mi mnoho k politickým úspechom, ktoré Československá Národná Rada dosiahla v lete a v jaseni 1918.

Československá armáda v Rusku je armádou bývalých zajatcov. Tak aj československá armáda v Taliansku. Naproti tomu jadrom československej armády vo Francúzsku boli dobrovol'níci z rádov amerických vysťahovalcov, Slovákov a Čechov, ktorí zanechali výnosné a pohodlné miesta, aby mohli nasadiť svoje životy v boji za slobodu národa.

Československá armáda vo Francúzsku dostala svoju prvú zástavu, ktorú jej darovalo mesto Paríž, z rúk prezidenta francúzskeej republiky, dňa 30. júna 1919. Na fronte vyznamenala sa menovite v boji o dedinu Terron dňa 22. októbra 1918.

Československá armáda v Itálii, ktorá čo do početnosti je na druhom mieste, je hlavne dielom dr. Milana Š t e f á n i k a. Svoj prvý prapor dostala v Ríme, z rúk ministerského predsedu Orlanda dňa 24. mája 1918. Vyznamenala sa prvý raz na Piave 20. júna 1918, potom na Dosso-Alto 21. septembra 1918, na Asiago 24. septembra 1918 a konečne pri porážke rakúsko-uhorskej armády koncom októbra 1918.

*

Tieto víťazstvá československých armád vpadajú už do doby, keď hrdinské výkony československých vojsk a obrovská práca Masaryka, Štefánika, Beneša a ich spolupracovníkov začaly donášať bohaté ovocie.

O b d o b i e ú s p e c h o v začína sa dopisami francúzského, anglického a amerického zahraničného ministra Československej Národnej Rade z 29. júna, 1. júla a 2. júla 1918 a dohovorom medzi Československou Národnou Radou a taliánskou vládou z 30. júna 1918. V týchto dokumentoch je už zretedlne priznané p r á v o československého národa na štátnu samostatnosť.

Ďalšou etapou politických úspechov nášho zahraničného boja za slobodu sú deklarácie anglickej, japonskej, americkej a talianskej vlády z 11. augusta, 9. a 2. septembra a 3. októbra 1918, ako aj dohovory s anglickou a francúzskou vládou z 3. a 28. septembra 1918, v ktorých dohodové vel'moci uznávajú československý národ za spojenecký, jeho armádu za riadnu spojeneckú a válkuvedúcu armádu a Československú Národnú Radu za dočasnú československú vládu.

Ku k o n e č n é m u ú s p e c h u došiel revolučný boj československého národa za hraniciama dvoma týždňami pred pádom Rakúsko-Uhorska a vyhlásením československej republiky v Prahe. Dňa 14. o k t o b r a 1918 dr. Eduard B e n e š, ako prvý zahraničný minister, upove-

domil vlády štátov protinemeckej koalície o sriadení dočasnej československej vlády s T. G. Masarykom ako prezidentom, predsedom ministerskej rady a ministrom financií, dr. E. Benešom ako ministrom zahraničných záležitostí a ministrom vnútra a dr. Milanom Štefánikom ako ministrom války. Dňa 18. októbra 1918 vydala dočasná československá vláda manifest, v ktorom slávnostne vyhlasuje habsburskú dynastiu za nehodnú viesť náš národ a upiera jej všetky nároky na vládu nad československou zemou; slávnostne vyhlasuje, že od teraz slobodný československý národ tvorí samostatný štát, demokratickú republiku.

Uznanie dočasnej československej vlády československých zemí veľmocami protinemeckej koalície nasledovalo skoro po jej utvorení; francúzskou vládou dňa 15. októbra, talianskou dňa 24. októbra, anglickou dňa 26. októbra 1918 atď.

Dňa 28. októbra a 30. októbra 1918 zopakoval a potvrdil československý národ vo vlasti všetko, čo dočasná vláda československých zemí vyhlásila vo svojom manifeste pred desiatimi dňami. Tým, že prehovoril národ doma a že prijal a schválil všetko, čo vykonali preň a v jeho mene jeho synovia za hranicami, bol úkol zahraničných revolučných bojovníkov a pracovníkov československých zakončený. Po 50 mesačnom boji a práci československá revolúcia dosiahla úplné víťazstvo svojho programu. Je to zásluhou tých, ktorí umreli, krvácali, bojovali a pracovali za hranicami vlasti, ale i tých, ktorí trpeli, strádali a vytrvali doma, vo vlasti, a povstali jednomyslne a v pravý čas, aby dokončili dielo rozbitia Rakúsko-Uhorska a utvorenia samostatnej československej republiky.

Dr. J. Markovič.

Manifest lipt. sväto-mikulášsky a iné prejavy.

V rade proklamácií, ktorými národ po čas vojny a v dobách prevratu prejavil svoju vól'u ohl'adom svojho budúceho osudu, najvýznamnejšie sú pre Slovákov dve: Je to predovšetkým pamätná rezolúcia zo shromaždenia v Lipt. Sv. Mikuláši 1. mája 1918 (teda ešte v dobe zúriacej vojny), a národná deklarácia slovenská v Turč. Sv. Martine 30. oktobra 1908 (t. j. tretí deň po prevrate). V prvých dňoch novembrových 1918 z poverenia československého národného výboru vyslaná bola na Slovensko slovenská delegácia s osobitnou právomocou pre Slovensko, ktorá prišla k Slovákom s proklamáciou o našom oslobodení, 15. novembra obracia sa už vláda Československej republiky k Slovákom s posolstvom, že zahraničné mocnosti dohodové uznaly už náš stát a zasadia sa o jeho neodvislosť, a 18. novembra 1918 oznamujú slovenskí poslanci Národného shromaždenia v Prahe, že i pre Slovensko blíži sa hodina úplného oslobodenia.

Rezolúcia v Lipt. Sv. Mikuláši (1. mája 1918), koncipovaná a shromaždeniu predložená dr. V. Šrobárom, je prvým prejavom vôle slovenského náro-

dana domácej pôde v dobe vojny, je proklamáciou slovenského odboja, ktorý hlási sa ku ideji sebaurčenia pre národ československý i v mene Slovákov, je tu doma opravdovým prvým a jediným revolučným aktom slovenským počas vojny. V ňom vyslovená je požiadavka národnej slobody bez ohľadu na osud Uhorska. Ani »Žiadosti národa slovenského« z r. 1848, ani pamätné martinské memorandum z roku 1861 ani iný akt z doby mieru netrúfal si otvoreno naznačiť svoje spoločné záujmy s Čechmi a snahu po sebaurčení — ale v dobe najvyššej potreby, keď národu išlo ozaj o všetko, o celú budúcnosť, odvážili sa Slováci na čele s dr. Šrobárom vysloviť túto požiadavku pred svetom v dobe najstrašnejšej persekúcie v tvári bodákov a šibeníc. Odvážili sa toho, lebo vedeli, že od tohoto aktu závisí vlastne všetka naša budúcnosť, a organizovanému robotníctvu slovenskému predovšetkým náleží tá česť, že dalo miesto a príležitosť k tomu, aby táto rezolúcia mohla byť vyslovená a tisíchlavým shromaždením prijatá.

Prejav liptov. sv. mikulášsky prišiel ozaj v hodine dvanástej, bol už svrchovaný čas. Slováci a Češi za hranicami — a zo Slovákov za hranicami boli to hlavne naši prebudení bratia americkí — nie raz ale storaz a tisíc raz osvedčili sa, že si prajú sriadiť svoju budúcnosť v neodvislom štáte československom, a bratia naši na ruskom, italskom i francúzskom bojišti prelievali krv a obetovali životy za tento vysoký politický ideál a vrchol národnej túžby, a dohodové priatelské štáty vďačne prijímaly tieto obete a uznávaly zásluhy ich o oslobodenie. Ale pri tom všetkom chýbala hlavná, najdôležitejšia vec — slovenský ohlas zo samého Slovenska, lebo práve Slováci na domácej pôde mali najprvšie právo a povinnosť vysloviť sa o tom, ako si chcú sriadiť svoju budúcnosť. O Čechoch

zahraničný svet dávno už vedel, veď už v máji roku 1917 odznely významná proklamácia verejná, tak menovite prejav českých spisovateľov »Českému poselstvu na říšské radě!« a skoro za tým pamätná štátoprávna deklarácia poslancov českých na rišskej rade vo Viedni 30. mája 1917, v ktorom Češi žiadajú vybudovanie národného štátu. Ale na Slovensku bolo za ten čas ticho — pod krutým maďarským režimom nikdo neodvážil sa slova. A preto na generálnom sneme českých polancov z Čiech, z Moravy a zo Sliezska v Prahe 6. januára 1918 zdôraznili Češi svoj májový projav a doložili: »jsme povinni určitě a jasně vyjasniti svoje stanovisko k nové úpravě poměrů mezinárodních za lid český a za porobenou a politicky umlčenou větev slovenskou v Uhrách.«

Naši bratia v zahraničí prijali vďačne tento ohlas, ale rozhodujúcim kruhom dohodovým bolo to málo. — Uznávali prácu zahraničných výborov, ctili si obeti našich zahraničných hrdinov slovenských i českých, s potešením vítali pražský ohlas za Slovensko, ale nemohlo ich to uspokojiť, lebo čakali hlavne a predovšetkým ohlas zo Slovenska, hlas Slovákov na domácej pôde, lebo tí boli rozhodnými, lebo o nich sa malo rozhodnúť. Bolo toho tým väčšmi treba, lebo rakúska vláda a menovite Maďari zasypávali zahraničnú tlač článkami a zprávami, že Slovákom vodí sa najlepšie v Uhorsku, že preto nikdy nepristanú na to, aby stali sa spoluzakladateľmi československého štátu. Voči týmto lžam boli naši zahraniční pracovníci takrečeno bezbranní, lebo zo Slovenska neozval sa ani jediný verejný hlas — všetko upelo pod maďarským terorom.

Konečné slovo, vtedy keď ho Maďari najmenej čakali: na shromaždení robotníctva 1. mája 1918 v Lipt. Sv. Mikuláši, kde bol hlavným rečníkom ružomberský lekár

dr. Vavro Šrobár. Maďari boli si tak istí svojej veci a tak verili v absolútnu moc svojho teroru, že im vtedy už vôbec nezišlo na um bedlivejšie strežiť slovenskú činnosť. A tak sa stalo, že maďarské úrady a pešťské noviny si zpočiatku ani nevšimly, aký ďalekosiahly význam má táto deklarácia, a s úžasom pochopily jej cenu a štátoprávny dosah len — z tlače dohodových mocností, ktorá ju prijala s jasotom, lebo to bol vo válečnej dobe prvý a jediný dokument zo Slovenska, že Slováci chcú samostatnosť a že si ju želajú zabezpečiť v spolku s Čechmi. Tým sa razom zrútila celá maďarsko-nemecká lož o »spokojnosti Slovákov v Uhorsku«, lebo Slováci osvedčili sa už vtedy výslovne: Sme vetev československého národa a pre tento celý národ chceme právo sebaurčenia.

Pravda prenikla takto do širého sveta. Darmo vsadili dr. Šrobára do žalára, darmo ho v Czeglède internovali, rezolúciu a jej pravdu a jej význam nebolo možno ani uväzniť ani intervenovať — tá za hraniciami vykonala svoj úkol. A keď sa otvorily dvere väzenia a keď nastúpil prevrat, bol mikulášsky deklarant pri súhlase vďačného národa povolaný na miesto, odkiaľ pripravuje Slovensku lepší osud.

I deklarácia slovenského národa, ktorá bola vynesená Slovenskou Národnou radou v tretí deň po prevrate, postavila sa na stanovisko, ktoré pod vojnou zaujalo mikulášske shromáždenie, lebo posmelená bola zásadami, ktoré formuloval 18. októbra rakúsko-uhorský minister zahraničia. I táto deklarácia zdôrazňuje, že shromaždení zástupcovia organisovali sa v Národnú Radu slovenskej vetve jednotného československého národa a že pre tento československý národ žiada právo sebaurčenia na základe úplnej neodvislosti.

Národný výbor československý v Prahe a pozdejšie

miesto neho slovenský minister dr. Šrobár a Klub slovenských poslancov v rámci československej vlády a parlamentu na základe týchto zásad a tohto programu, prijatého na slovenskej pôde všetkými stranami, pracujú na upevnení nášho štátu a jeho budúcnosti.

*

Na pamiatku tejto najkrajšej doby nášho národa pripojujem niektoré prejavy a ohlasy, ktoré boly vydané, keď naše sloboda sa rodila.

ČESKÁ ŠTÁTOPRÁVNÁ DEKLARÁCIA ZO DŇA 30. KVETNA 1917.

Deklaráciu túto prečítal predseda »Českého svazu« poslanec Fr. Staněk česky a nemecky v schôdzi poslaneckej snemovny ve Viedni 30. mája 1917 za napjatého ticha prerušeného len súhlasom poslancov slovanských. Zamietave k nemu prohovoril v tejže schôdzi menom Nemcov poslanec Pacher.

»Zástupcové českého národa ve všech zemích koruny Svatováclavské vstupujíce na radu říšskou v době světodějných událostí válečných, kdy zevšeobecnělo hnutí, směřující k odstranění nadvlády národa nad národem, prohlašují:

Poslanci českého národa vycházejí z hlubokého přesvědčení, že nynější dualistický útvar vytvořil k patrné újmě celkových zájmů národy vládnoucí a potlačované a že k odstranění každého nadpráví národnosti a k zabezpečení všestranného vývoje národův v zájmu říše i dynastie je nezbytně nutno přetvořiti mocnářství habsbursko-lotrinské ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států.

Opírajíce se proto v této dějinné chvíli o přirozená práva národův, na své sebeurčení a svobodný vývoj, posílené nad to u nás nezadatelnými právy historickými a státními akty, plně uznanými, budeme se v čele svého lidu domáhati sloučení všech větví československého národa v demokratický český stát, při čemž nelze opomenouti i větve slovenské, stejně žijící v souvislosti s historickou vlastí českou.«

DEKLARÁCIA ČESKÉHO GENERÁLNÉHO SNEMU ZO DŇA 6. JANUÁRA 1918.

Deklaráciu túto prečítal poslanec Vlastimil Tusar na generálnom sneme českých poslancov z Čiech, Moravy a Slezska dňa 6. januára 1918 v representačnom dome v Prahe. Schôdzi predsedal poslanec Staněk. Deklarácia bola zkonfiškovaná a tlač jej povolená len 29. januára.

»Ve čtvrtém roce hrozné války světové, jež si vyžádala bezměrných obětí na životech i statcích národů, dějí se prvé pokusy o mír. My čeští poslanci rady říšské, jež byla rozsudky nepříslušných vojenských soudů zbavena celé řady svých členů slovanských, a zároveň my čeští poslanci rozpuštěného a dosud neobnoveného sněmu království Českého, jakož i po celou dobu války nesvolaného sněmu markrabství Moravského a neobnoveného sněmu vévodství Slezského jako zvolení zástupcové národa českého, zdůrazňujíce veškerá prohlášení českého poselstva na radě říšské, jsme povinni určitě a jasně za lid český a za porobenou a politicky umlčenou větev slovenskou v Uhrách vyznačiti svoje stanovisko k nové úpravě poměrů mezinárodních.

Když čeští poslanci obrozeného národa našeho pro-

mluvili za války francouzsko-německé o mezinárodních otázkách evropských, prohlásili v memorandu svém dne 8. prosince 1870 slavnostně: »Všichni národové, ať velcí, ať malí, mají rovné právo sebeurčení a rovnost jejich má stejně šetřena býti. Jen z uznání rovnoprávnosti a ze vzájemné vážnosti svobodného sebeurčení všech národů může vykvésti pravá jejich svoboda a bratrství, všeobecný mír a pravá lidskost.«

My poslancové národa českého, věrni jsouce i dnes těmto zásadám svých předchůdců, s radostí jsme pozdravili, že dnes všechny ony státy, jež jsou založeny na zásadách demokracie, válčících a neutrálních, pokládají stejně s námi toto svobodné sebeurčení národů za záruku trvalého míru všeobecného.

Nové Rusko při svém pokusu o mír všeobecný vložilo do stěžejních podmínek mírových zásadu sebeurčení národů tak, aby národové svobodnou volbou rozhodli o svém životě a usnesli se, chtějí-li vybudovati stát samostatný, či utvořiti státní celek ve spolku s národy jinými.

Naproti tomu prohlásil zástupce Rakousko-Uherska jménem čtyřspolku, že otázka sebeurčení oněch národů, jež dosud nemají své státní samostatnosti, má býti řešena v každém státě cestou ústavní. Vzhledem na to jsme za český národ povinni prohlásiti, že toto stanovisko Rakousko-Uherska není stanoviskem naším. My jsme se naopak ve všech svých projevech a návrzích tomuto řešení vzpírali, ježto po bezpočetných trpkých zkušenostech našich neznamená ono nic jiného, nežli úplné zamítnutí zásady sebeurčení národů. Trpce žalujeme, že národ náš byl zbaven své samostatnosti státoprávní i svého práva sebeurčení umělými řády volebními, vydán nad to panství německé menšiny a německé centralistické byrokracie. Slovenská větev naše stala se pak obětí brutálnosti ma-

ďarské a neslýchaného násilnictví ve státě, jenž přese všechny zdánlivě konstituční formy zůstává nejtemnějším koutem Evropy, a v němž národové nemaďarští, tvořící většinu, jsou panující menšinou týráni a hubeni, od kolébky odnárodňováni, zůstávajíce takřka beze všeho zastoupení na sněmu i v úřadech, bez veřejných škol a bez volnosti ve školách soukromých.

Ústava, na niž se odvolává zástupce Rakousko-Uherska, znetvořila i spravedlivost všeobecného práva hlasovacího, rozmnoživši v rakouské radě říšské způsobem umělým počet mandátů německé menšiny a celá její bezcennost pro svobodu národů objevila se až křiklavě jasně v krutém vojenském absolutismu po dobu války. Každý poukaz na tuto ústavu znamená proto ve skutečnosti jenom odmítnutí práva sebeurčení, vydání v plen všech neněmeckých národů v Rakousku a přímo krutý, trvalý výsměch pro nemaďarské národy v Uhrách, kde jest ústava jen nástrojem nejbezohlednějšího panství oligarchie několika šlechtických rodů maďarských, jak to bylo znovu potvrzeno novou předlohou o volební reformě.

Národ náš touží se všemi demokraciemi světa po míru všeobecném a trvalém. Jest si však plně vědom pravdy, že trvalým může se státi jenom mír takový, jenž odstraní staré křivdy, brutální moc převahy zbraní, jakož i nadpráví států i národů nad národy druhými, mír takový, jenž zabezpečí rozvoj národům velkým i malým a osvobodí zejména ony národy, kteří sténají dosud pod cizí nadvládou. Proto také toto právo na svobodný život národní a sebeurčení národů, ať malých či velkých a jakékoli příslušnosti státní, musí býti základem příštího práva mezinárodního, zárukou míru a přátelského soužití národů i velkým statkem ideálním, který si lidstvo vydobude z hrůz světové války.

My, poslancové národa českého, prohlašujeme, že mír, který by národu našemu nepřinesl spravedlnosti a svobody, nemohl by pro něho býti mírem, nýbrž jen počátkem nového, mohutného a důsledného zápasu za státní samostatnost, v němž by národ náš napial veškeré své síly hmotné a mravní až do krajností a v tomto bezohledném boji neustal až do šťastného konce.

Národ náš hlásí se o svou samostatnost opíraje se o své historické právo státní a jsa prodchnut všecek vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve svém státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém i na rovnosti všeho svého občanstva vybudovaném a v hranicích historických zemí a sídel svých a své větve slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznávaje v tomto státě národním menšinám plná, rovná práva národní. Vedeni jsouce těmito zásadami protestujeme slavnostně proti odmítání práva sebeurčení národů při jednání mírovém a žádáme, aby ve smyslu práva toho zabezpečena byla všem národům, tedy i našemu, účast a plná volnost obhájiti svých práv na mírovém kongresu.«

Z REZOLÚCIE.

prijatej na verejnom ľudovom shromaždení v Liptovskom Svätom Mikuláši dňa 1. mája 1918.

My, robotníci, organizovaní v slovenskej sociálnedemokratickej strane, a slovenskí občania na verejnom ľudovom shromaždení v Liptovskom Svätom Mikuláši dňa 1. mája 1918, po vypočutí rečníkov prijímame nasledujúcu rezolúciu:

Už štyry roky zúriaca svetová vojna vyžiadala si od všetkých národov sveta, medzi nimi i od uhorskej vetve československého kmeňa, dosial' neslýchané obete na majetku, krvi i životoch. Tieto nesmierne obete sme snášali a snášame v tom povedomí, že bojujeme za vec spravedlivú a svätú: za najvyššie majetky l'udstva, za rovnakú slobodu všetkých bojujúcich tried a národov rakúsko-uhorskej monarchie.

Avšak s l'útosťou konštatujeme, že v týchto nádejach sme sa zklamali, lebo smer úradnej politiky zahraničnej i vnútornej berie sa cestou protidemokratickou a terajšie vlády používajú všetkých predválečných protil'udových prostriedkov, aby najväčšiu ťarchu tejto svetovej vojny snášajúce široké massy l'udu o zaslúžené práva a slobody pripravily.

Proti tomuto zavádzaniu a úskočnému pokračovaniu terajších vlád dôrazne protestujeme a žiadame:

1. aby sa vlády chytily každej príležitosti uzavreť mier spravedlivý a trvalý, zakladajúci sa na poctivom riešení všetkých zahraničných a vnútornopolitických otázok; mier, ktorý zabráni vzplanutiu nových válok a prinesie žiadaný pokoj a slobodu všetkým národom Europy;

2. ako prirodzený následok uznanej slobody žiadame bezpodmienečné uznanie práva na sebaurčenie všetkých národov nie len za hranicami našej monarchie, ale i národov Rakúsko-Uhorska, tedy i uhorskej vetve československého kmeňa.

Žiadame rovnosť vo všetkom; nie len na bojištiach, kde ide o život, ale i za bojišťami.

Nech žije všeobecné volebné právo! Nech žije svetový mier! Nech žije rovnosť a sloboda národov!

PROKLAMÁCIA NÁRODNÉHO VÝBORU ČESKOSLOVENSKÉHO O SAMOSTATNOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO ŠTÁTU.

Lide československý! Tvůj odvěký sen stal se skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných svobodných kulturních států světa. Národní výbor, nadaný důvěrou veškerého lidu československého, přejal jako jediný a oprávněný a odpovědný činitel do rukou správu svého státu.

Lide československý! Vše, co podnikáš, podnikáš od tohoto okamžiku jako nový svobodný člen velké rodiny samostatných, svobodných národů.

Novými činy v těchto chvílích zahajuješ bohdá slavné dějiny Tvoje.

Nezklameš očekávání celého kulturního světa, který se žehnáním na rtech vzpomíná Tvých slavných dějin, jež vyvrcholily v nesmrtelné výkony československých legií na západním bojišti a Sibiři. Celý svět sleduje Tvoje kroky do nového života, Tvůj vstup do země zaslíbené. Zachovej štít čistý, jako jej zachovalo Tvé národní vojsko: československé legie. Buď si stále vědom, že jsi občanem českého státu nejen se všemi právy, nýbrž i povinnostmi.

Na počátku velikého díla ukládá Ti Národní výbor, ode dneška Tvá vláda, aby Tvé chování a Tvá radost byly důstojny veliké chvíle nynější. Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmějí býti zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám

sobě vládnouti, ni jediným rušivým činem nesmějí býti zkaleny nynější veliké okamžiky, ni jediný z Vás nesmí se dopustiti ničeho, co by mohlo vrhnouti stín na čisté jméno národa.

Každý z Vás musí bezvýhradně šetřiti všeho, co jinému je svato!

Svobody osobní, majetku soukromého nesmí býti dotčeno. Podrobte se bezvýhradně rozkazu Národního výboru.

V Praze dne 28. října 1918.

Za Národní výbor československý:

Dr. **Fr. Soukup** v. r., Dr. **Vavro Šrobár** v. r., **Antonín Švehla** v. r., **Jiří Stříbrný** v. r., JUDr. **Al. Rašín** v. r,

---

DEKLARÁCIA SLOVENSKÉHO NÁRODA V T. SV. MARTINE 30. OKTÓBRA 1918.

Zastupitelia všetkých slovenských politických strán, shromaždění dňa 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine a organizovaní v Národnú Radu slovenskej vetve jednotného československého národa, trvajú na zásade samourčovacieho práva národov prijatej celým svetom. Národná Rada vyhlasuje, že v mene československého národa bývajúceho v hraniciach Uhorska je jedine ona oprávnena hovoriť a konať.

Nie je na to oprávnená uhorská vláda, ktorá za celé desaťročia nepoznala vážnejšej úlohy, ako potlačovať všetko, čo je slovenské, nepostavila a nedovolila našmu národu ani jedinej školy, nedovolila, aby sa slovenskí ľudia dostali do verejnej správy a úradov, náš ľud ma-

jetkove ničila a vykorisťovala svojou stredovekou feudálnou sústavou a politikou.

Nie sú oprávnené na to, aby v mene slovenského ľudu hovorily, ani tie tak zvané zastupiteľské sbory, ktoré sú sostavené na základe úzkého volebného práva, nedopúšťajúceho prejaviť vôľu národa a pozostávajúce z ľudí, ktorí vzdor nariadeniu zákona nedopustily vo výboroch čisto slovenských stolíc ani len slovenského slova.

Nie sú na to oprávnené ani také ľudové shromaždenia, ktoré vynášajú uzavretie pod tlakom cudzieho násilia.

V mene slovenského národa na Slovensku oprávnená je teda hovoriť jedine Slovenská Národná Rada.

Národná Rada česko-slovenského národa v Uhorsku obydleného osvedčuje:

1. Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kulturných bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobily známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev.

2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovacie právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novo utvoreným medzinárodným právnym položením, ktoré dňa 18. oktobra 1918 formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. oktobra 1918 uznal rakúsko-uhorský minister zahraničia.

3. Žiadame okamžité uzavretie pokoja a síce na všeľudských kresťanských zásadách, aby pokoj bol taký, že by medzinárodnoprávnymi zárukami znemožňoval ďalšiu vojnu a ďalšie zbrojenie.

Sme presvedčení, že náš snaživý a nadaný slovenský národ, ktorý vzdor neslýchanému útisku dospel na

taký stupeň národnej kultúry, nebude vylúčený z požehnania pokoja a zo spolku národov, ale i jemu bude popriate, aby sa dl'a svojho rázu mohol vyvinovať a dl'a svojich síl prispel ku všeobecnému pokroku človečenstva.

Zo zasadnutia Slovenskej Národnej Rady
v Turčianskom Sv. Martine, 30. októbra 1918.

Karol A. Medvecký v. r.,
tajomník
Slovenskej Národnej rady.

Matúš Dula v. r.,
predseda
Slovenskej Národnej rady

VÝZVA ČESKOSLOV. NÁR. VÝBORU K SLOVENSKÉMU L'UDU.

V prvých dňoch listopadu 1918 vyslal Československý Národný Výbor na Slovensku zvláštnu slovenskú delegáciu s mimoriadnými plnými mocami, ktorej člennmi boli dr. Vavro Šrobár, predseda, dr. Pavel Blaho, dr. Ivan Dérer a red. Anton Štefánek. Delegácia táto obrátila sa k obyvatel'stvu Slovenska s týmto vyzvaním:

Slovenskému národu!

Pred tisíc rokmi zničili Maďari a Nemci náš československý štát, slávnu kedysi a mocnú vel'komoravskú ríšu. Tisíc rokov sme žili v područí, v otroctve cudzieho národa. Cuďzinci vládli nad nami. Brali nám náš jazyk slovenský a natískali maďarské mravy.

Konečne prišla doba oslobodenia.

Splnil sa sen našich najlepších mužov. Štát československý sa uskutočnil. Národný výbor prevzal z dôvery celého československého národa vládu čo jediný oprávnený a zodpovedný činitel'.

Slováci! Čokol'vek teraz činíte a podnikáte, činíte ako slobodný a neodvislý národ, Československé legie

v Rusku, Francúzsku a Italii tak statočne bojovaly a v celom svete slávny náš krajan, profesor Dr. T. G. Masaryk, Dr. Milan Štefánik, Bohdan Pavlů, Dr. Osuský a iní tak výmluvne a účinne hájili práva slovenské, že president Spojených Štátov Amerických Wilson a štátníci francúzski, anglickí a italskí sa spojili s nami proti našim odvekým nepriatel'om Maďarom a Nemcom a premohli ich. Maďari a Nemci sú dnes tak porazení, že nemôžu obrániť vlastný štát, založený na násilí a potlačovaní iných národov.

Slováci sú dnes pánmi vo svojej domovine. Celý svet sa díva do zeme zesl'úbenej. Slováci! Strhajte okovy z rúk svojich, netrpte cudzovládu viacej! Uvedomte si, že státisíce vašich synov muselo bojovať a životy obetovať za vec cudziu. Ale chovajte sa dôstojne, ako kresťania a zralí l'udia. Buďte jednotní a svorní.

Ako občania nového štátu, nadobudli ste si nielen právo a slobody, ale podliehate i povinnosťam voči sebe i voči potomkom. Svojím chovaním a prácou musíte dokázať, že ste zralí pre slobodu a samostatný štátny život.

Nikto z vás nesmie sa dopustiť činu, ktorý by mohol vrhnúť stín na vaše čisté meno. Nikto sa nesmie dotknúť osobnej slobody a súkromného majetku. Pamätajte, že všetko, čo zničíte alebo spálite, zhubíte to svojmu štátu. Takých násilností, akých páchajú Maďari teraz v Pešti a iných mestách, sa nesmieme dopúšťať.

Podrobte sa bezvýhradne rozkazom Národného Výboru!

Slováci! Do práce za svoju česť a slobodu!

Za Národný Výbor československý:

Dr. **V. Šrobár** v. r.

Dr. **P. Blaho** v. r. Dr. **J. Dérer** v. r,

Anton Štefánek.

OHLAS K SLOVÁKOM 15. NOVEMBRA 1918.

Bratom Slovákom!

Vláda Československej republiky posiela Vám svoj vrelý pozdrav!

Bratia! Známe Vaše ťažké položenie, Vašu neistotu i obavy, vieme, že v týchto kritických časoch prežívate chvíle horkého utrpenia a duševného rozochvenia, vieme, že zápasíte s pokušeniami odvekých našich nepriateľov, ba znášate i telesné útrapy a tisícoraké prenasledovanie i že prinášate obete na živote a na majetku; všetko toto je nám dobre známe a my spolu s Vami prežívame a so starostlivou bedlivosťou stopujeme každý okamih Vášho zápasu, ktorý stroskotaná bývalá uhorská krajina na ľud a zem slovenskú prináša.

Ubezpečujeme Vás, Bratia, že utvorenie Československej republiky, ktorá bola právoplatne a nad každú pochybnosť opätnými a slávnostnými deklaráciami vlády francúzskej, anglickej, japonskej, čínskej, srbskej atď. uznaná a medzinárodnou garanciou zabezpečená, žiadnymi pochybnosťmi, intrigami a vyjednávaniami porazeného maďarského národa viacej zničené byť nemôže.

Zástupcovia Československého národa, ktorí sa zúčastnili vyjednávania s našou vládou parížskou, doniesli to radostné posolstvo, že túžby Československého národa nachodia nezmeniteľný súhlas zodpovedných vlád štvordohody a že všetky snahy na poli kultúrnom, hospodárskom, politickom budú uskutočnené, a to k úplnému uspokojeniu československého národa.

Na území Čiech, Moravy, Sliezka a Slovenska, obývanom československým kmenom od Prešporka až po Užhorod utvorený bude štát silný a schopný plného a samostatného rozvoja.

Vláda Československej republiky obracia sa s prosbou k slovenskému ľudu a k jeho vodcom, aby v túž-

bach a nádejách svojich nesklátene a pevne sotrvávali, pokoj a poriadok chladnokrevne zachovávali, zbytočných srážok s cudzími elementami sa vystríhali do doby, ktorá sa chvatne blíži a ktorá zabezpečí zaslúženú slobodu od tisíc liet potlačenému Slovenskému l'udu.

Bratia! Československá vláda Vám odkazuje: Sotrvávsjte s pevnou mysl'ou a v istole! Hodina úplného nášho oslobodenia blíži sa rýchle a neodvratne.

Kramář m. p., ministerský předseda. Dr. **Method Bella** m. p., podpredseda snemovne. Dr. **V. Šrobár** m. p., minister.

SLOVENSKÍ POSLANCI SLOVENSKÉMU L'UDU.

Slovenskí poslanci vydali 18. novembra 1918 nasledovný ohlas k slovenskému l'udu:

Zástupcovia slovenského l'udu, spojení v Slovenskú Národnú Radu, dňa 30. oktobra b. r. slávnostne vyhlásili, že slovenský l'ud cíti sa byť vetvou jednotného československého národa a Slovensko považujú za čiastku československého štátu, tak ako to už krem maďarských pánov celý svet uznal. Slovenský l'ud porozumel slová svojich zástupcov a na celom Slovensku obrátil sa jeho hnev proti odvekým potlačitel'om a vykorisťovatel'om, ktorí obťažení súc svedomím, hanebne zutekali. Na doliehavé prosby slovenského l'udu zaujali opustené miesta maďarských otrokárov, pohraničiarov a žandárov naši statní Slovenskou Národnou Radou a Československou vládou vyslaní československi vojáci, ktori bratským chovaním sa, príkladnou osvetovou a buditel'skou činnosťou zaviedli na rozháraných našich krajoch nové,

spravedlivé, slovenské poriadky. Na mnohých miestach objavila sa aj dočasná naša vláda, aby oznámila l'udu, že zrútilo sa tisícročné panstvo maďarských pánov a utvoril sa nový, mladý, l'udový štát československý. Vedeli sme, že hanobne zahnaní potlačitelia a vykorisťovatelia slovenského l'udu nezrieknú sa tak l'ahko ztratenej nadvlády a že všetko vykonajú, aby čo víťazi sa vrátiť a nášmu l'udu jarmo otroctva znovu zavesiť mohli.

Obrátili sa o pomoc na peštiansku maďarskú vládu. Táto vláda nazýva sa revolučnou, demokratickou a pred tvárou celého sveta prijala zásady o sebaurčení národov, ba uznala práva československého národa tak, ako ony prezidentom Wilsonom formulované boly. Vyskytla sa tedy pre vládu maďarskej revolúcie a demokracie vhodná příležitosť, dokázať, že pekné zásady, ktoré hlása, nie sú mam a klam na zavádzanie sveta, ale že sa ich ona i v skutočnosti pridřžať chce a bude. Vykl'ula sa šidlo z vreca. Revolučná maďarská vláda neuznala výdobytky a prejavy revolucie slovenského l'udu; naopak, postavila sa na stranu potlačitel'ov, vykorisťovatel'ov a lichvárov. Vystrojila vojská, aby zo svätej pôdy slovenskej vytlačily československých vojakov a zpät uviedly panstvo nenávidených maďarských velkostatkárov, úradníkov a úžerníkov. Na Slovensku tečie slovenská krv; krv našich synov a bratov, krv nevinných detí a matiek.

Slovenskou krvou má sa Slovensko zase dostať do pazúrov maďarských pánov a úžerníkov. My vždy pochybovali sme o úprimnosti maďarských vlád, ešte i vtedy, jestli tieto vyrástly z revolúčnej komedie tradicionálnou politickou šikovnosťou maďarských politikov ustrojenej. My Maďarom, ani tým najdemokratickejším, neveríme, od nich si ničoho nežiadame, s nimi viacej nic spoločného mať nechceme. Pred celým svetom poukazujeme na skutočnosť, že Maďari sa ničomu nenaučili a nič nezabudli a že přidřžanie sa integrity starého

Uhorska a krvavé ich počínanie proti slovenskému l'udu je len prevádzaním imperialistického programu, ktorý predseda terajšej ich revolučnej vlády dňa 16. decembra 1916 naznačil na uhorskom sneme slovami: »Náš válečný ciel' je nie výboj zahraničný, ale výboj vnútorný!« Zaujať, podrobiť si Slovákov a Slovensko, to je imperialistickým ciel'om každej maďarskej vlády. Ale v tejto válke imperializmu odzvonili! Maďarský imperializmus márne sa namáha vsať zmrtvých a marné sú pokusy peštianskych Bronsteinov vštepiť do mohutného telesa našich spojencov jed rozkladu.

Dolupodpísaní slovenskí poslanci podali na Národnom shromáždení Československej republiky v Prahe proti maďarskému vraždeniu nášho l'udu slávnostný protest. Vzdelaný svet, slávni naši spojenci a vyslobo-ditelia uslyšali naše volania. Slováci budú na večné veky z jarma maďarského oslobodení a s bratmi Čechmi v spoločnom štáte Československej republiky spojení. I minister národnej obrany československej vlády porobil už všetky opatrenia, aby záujmy slovenské žiadnej škody neutrpely.

Slováci! Predvčerom ešte povedal náš slovenský podpredseda Národného shromaždenia, že duša slovenská je síce slobodná, telo slovenské však leží ešte v okovách. Slováci! Dnes už vám smele zvestovať môžeme: Blíži sa hodina úplného oslobodzenia!

Praha, 18. novembra 1918.

Dr. **Vavro Šrobár,** minister, Dr. **M. Bella,** podpredseda Nár. shromáždenia, Dr. **Ivan Dérer,** Dr. **Milan Ivanka, Emanuel Lehocký, Ferdiš Juriga,** Dr. **L'udevít Okánik,** Dr. **L'udevít Medvecký,** Dr. **Alois Kolísek,** Dr. **L'udevít Šimko, Josef Rotnágl,** Dr. **Juraj Slávik, Štefan Janšák, Anton Štefánek, František Votruba, Fedor Houdek.**

ČO JE DEMOKRATICKÁ REPUBLIKA.

Vláda kráľov.

BOHORÚHAVÁ REČ O TOM, ČO JE KRÁĽ Z MILOSTI BOŽEJ.

Pred 28. októbrom 1918 nad československým národom panovala cisársko-kráľovská vláda Habsburgov.

Kráľovia hovorievali o sebe, že sú z milosti božej, ale nielen toto hovorievali kráľovia sami o sebe, ale dali to napísať učenými mužmi a národ učil sa tejto nauke o božej milosti ako pravde najsvätejšej. O vláde Ludvika XIV., francúzskeho kráľa, napísal jeden učený muž toto: »Bôh ustanovuje kráľa a jeho ministrov a vládne ich prostredníctvom nad národami. Kráľov treba poslúchať ako samú spravedlnosť, sú bohovia a berú akýmsi spôsobom podiel na samostatnosti božskej. Ako v Bohu je sjednotená všetka dokonalosť, tak všetka moc súkromníkov je sjednotená v osobe panovníka, a keby prestala autorita v kráľovstve, všade zavládne zmätok. Z pracovne kráľa vychádzajú rozkazy, ktoré uvádzajú do pohybu úradníkov a vojvodcov, krajiny a vojská. Je to obraz Boha, ktorý sediac na svojom tróne, v najvyšších nebesiach uvádza do pohybu všetku prírodu. Marne sa zlí skrývajú. Svetlo božie ich sleduje všade. Kráľ má oči a ruky všade a vtáci nebeskí mu prinášajú zprávy, čo sa robí.«

Takéto bohorúhavé slová písali o kráľoch i vláde ešte koncom stredoveku.

VLÁDA HABSBURGOV.

Naši Habsburgovia tiež sa držali za kráľov a císárov z božej milosti. Či možno veriť, že by taký Franz Josef I., človek vierolomný, polohlúpý, opíjajúci sa, vládnul z milosti božej? Veď pod jeho vládou panovalo najväčšie, najstrašnejšie tyranstvo, o akom sme len čítavali v dejinách národov. Slovenský národ vydaný bol na pospas niekoľkým rodinám maďarských grófov a zemanov ktorí zariadili vládu tak, že pomocou úradov a súdov vojska a žandárov dusili a trýznili slovenský ľud v takej miere, že bol hladom a biedou nútený utekať do Ameriky a do súsedných krajín; odnímali mu školy, zavádzali do nich cudziu reč; slovo božie v chrámoch hlásali zapredaní sluhovia boží cudzím jazykom; veľkostatkári a zemskí páni odnímali slovenskému roľníkovi zem, aby nemal na čom žiť a aby sa dával za biedneho nádenníka na veľkostatkoch tisíce a tisíce honových; roduverných slovenských mužov trestali peňažnými pokutami a žalárom; národ k voľbám nepripustili, alebo voľby zfalšovali, takže slovenský ľud nikdy nemohol pred verejnosťou vyžalovať svoje krivdy a týznenia.

Či môžeme veriť, že všetko to dialo sa z milosti božej a na rozkaz boží, že by Bôh prenasledoval nevinnosť a pravdu a odmeňoval nasilie, krivdy a tyranstvo?

Ale pravda je, že **všetka krivda a neresti vlády kráľovskej pochádzaly z nerovnosti a z otročenia národov slovanských** a pre pýchu, pre ľahký život, pre nádheru, pre nadutosť a hyrenie pár ľudí, ktorým na čele stál kráľ, a ku zkaze biednych a zotročených.

My veríme v božskú prozreteľnosť, v spravedlivosť a vo víťazstvo pravdy!

Svetová vojna a víťazstvo demokracie.

SVETOVÁ VOJNA A JEJ CIEĽ.

Poslední Habsburgovia neuspokojili sa s bohatstvom a slávou, ktoré im zabezpečovaly vládnutie nad národami rakúsko-uhorskej monarchie a chceli vládnuť ešte aj nad inými slovanskými národami, nad Srbom, Rusom a Poliakom, chceli rozmnožiť svoje bohatstvo a vládnuť široko ďaleko. Preto zaplietli sa do ukrutnej svetovej vojny, v ktorej viedli na jatky miliony zdravých a mladých ľudí proti ich vôli a ožobráčili celé krajiny a národy. Vojnu viedli až do vysilenia národov a do zničenia rakúsko-uhorskej monarchie.

VÝSLEDOK SVETOVEJ VOJNY.

Habsburgovia chceli otročiť ešte iné národy, ale prozreteľnosť božia určila tak, aby zvíťazila v tejto vojne pravda a spravedlnosť a zničené bolo otročenie a tyranstvo. Válku túto museli prehrať a trôny ich sa srútily.

To považujeme za zaslúžený trest dynastie habsburgskej, ktorej dejiny sú plné klamstva, násilia, krve, lže, verolomnosti a podvodov. Takáto moc »z milosti

božej« musela sa srútiť a národy oslobodené zpod vlády týchto tyranov založily si svoje slobodné a neodvislé štáty.

AKÝ JE ROZDIEL MEDZI MONARCHIOU A REPUBLIKOU?

Monarchia znamená vládu jednoho, republika značí vládu mnohých. V monarchii je národ a štát k vôli kráľovi, kdežto v republike je štát pre národ. Tam majú výhody a blahobyt len niektorí, alebo veľmi málo ľudí, tuto veškerý blahobyt rozdelený je medzi celý národ. V monarchii vládne jeden, alebo niekoľko ľudí, kráľom vyvolených, a za služby kráľovi preukazované odmeňovaných, ale v republike volí si ľud sám tých, ktorí majú nad ním vládnuť, volí ich na krátky čas a to preto, aby mohli byť zamenení vždy podľa súcosti a statočnosti. V republike môže byť voleným každý, v monarchii len triedy bohaté a vyvolené. V monarchii všetko právo vychádzalo z moci kráľovej, v republike rozhoduje sa o práve a o zákonoch dľa vôle ľudu. V monarchii sú len tie zákony, ktoré kráľ uzná za dobré, v republike tie zákony majú platnosť, ktoré si odhlasuje ľud. A tak je to i dobre! I podľa sv. Tomáša je národ jediným pôvodným a svrchovaným vodcom. Dľa neho nariaďovať, čo je dôležité pre všeobecné blaho, je právom náležajúcim veškerému ľudu, alebo toho, kto zastáva vôlu ľudu. (De origine juris.)

O tom, komu patrí svrchovanosť v národe, či kto má právo vládnuť a panovať nad národom a viesť jeho osudy, viedly sa hádky od najstarších dôb až do počiatku 16. stoletia, keď zvíťazila mienka, že všetka moc pochodí z ľudu a kráľovia môžu panovať a vládnuť nad národom len vtedy, keď národ prenesie na nich túto svoju

svrchovanú moc. Tieto boje a hádky o svrchovanosť a moc viedly sa až do najnovšiej doby. Dnes v celej Europe i v celom vzdelanom svete stojí ako nezvratná pravda, že nad národom nemá vládnuť iný ako ten, koho si národ vyvolí a dá mu moc, aby vládnul nad národom.

Keď ale národ odovzdá vládu nad sebou mužom, ktorých si vyvolil, zabezpečuje si isté slobody, aby jeho vládcovia nezneužili danej im moci a aby neuvrhli národ znovu do otroctva.

Vznik republiky.

Vznik republík siaha až do starého veku. Grécky národ mal už svoje republiky v dobách svojho rozkvetu a svoju demokraciu vyvinutú na vysoký stupeň, ale úpadkom národa, nerovnosťou občanov, úpadkom mravnosti a vpádom barbarov, alebo silnejších súsedov grécke republiky zanikly. I rimský národ žil slávne doby v republike, ale úpadkom ducha demokratického, prepychom a nádherou, nesvornosťou občanov vrátil sa k cisárom, až konečne po slavných dobách prišly časy úpadku a zaniknutia kedysi mocnej ríše rimskej. Stredovek mal tiež svoje republiky, ktoré však žily len krátku dobu. Vznik republík novodobých má svoje korene vo vzdelanosti, v pokroku a v mravnej sile europských národov.

Národ, ktorý chce byť slobodný a neodvislý, neznáša tyranstvo monarchov. Všetky republikánske národy Europy čerpaly posilu zo Svätého Písma. V Starom a Novom zákone nachodíme vzor demokratického sriadenia a odsúdenie tyranstva kráľov nad národami. I republiky Spojených Štátov a republika francúzska má svoje počiatky v Starom zákone. Hlavnou myšlienkou bol cieľ upokojiť ľudskú spoločnosť a zaviesť panstvo rozumu, vývoj bohatstva a blahobytu, zázrakov priemyslu a vedy a obnovenie tvárnosti zemegule. Francúzska revolúcia postavila si za heslo volnosť, rovnosť a bratstvo všet-

kých ľudí a národov. Starý Zákon učiac, že všetci ľudia pochádzajú od tohože Adama a tejže Evy, vyhlásil všetkých ľudí za rovných a za bratov. Proroci a žalmisti žiadali na vláde, aby konala spravedlnosť a aby šla na pomoc chudobným.

Národy bývalej rakúsko-uhorskej monarchie nabažiac sa útisku a tyranstva degenerovaných Habsburgov, svrhly ich panstvo nad sebou a vyhlásily svoju neodvislosť, samostatnosť a vedené sú túžbou vládnuť sami nad sebou. Tak i náš národ československý 28. októbra 1918 vyhlásil svoju svrchovanosť a zvrhnul panstvo nenávideného kráľa a cisára.

Sme na začiatku nového štátneho života a chcejúc vládnuť sami nad sebou, bude dobre, keď poznáme všetky výhody i nevýhody demokratickej vlády v Československej Republike. Poznajúc výhody demokratickej vlády, budeme sa zdokonaľovať, tak aby život v našej republike bol bohatý a požehnaný, a na druhej strane, poznajúc nebezpečenstvá, ktoré ohrožujú našu slobodu, budeme sa vystríhať všetkého, čo by náš štát mohlo uvrhnúť do nebezpečenstva.

Trojaká moc v republike.

Už v dobách najstarších, do ktorých len siaha naša historická pamäť, ľudia tvoriac skupiny, podrobujúce sa štátu, zariaďovali poriadok vo svojom štáte dľa istých zásad. Tieto zásady uskutočnené sú aj v najmodernejších štátoch.

Prvá zásada je, aby štát tvoril zákony, alebo aby zvyky a obyčaje, dľa ktorých národ žije, nadobudly všeobecnej platnosti.

Druhou zásadou je, aby sa národ padľa týchto zákonov spravoval, ďla nich žil a poriadok udržoval. Ďalej, aby sa organizovala ozbrojená moc za účelom hájenia územia a poriadku.

Treťou zásadou konečne je, aby spory, zločiny a priestupky boly súdené riadnymi súdami, ktorým obyvateľstvo dôveruje a ktoré sú neodvislé od osobných a akýchkoľvek iných záujmov.

Rozoznávame tedy trojakú moc:

1. Moc zákonodarnú, t. j. moc, ktorá vynáša zákony.

2. Moc výkonnú, t. j. vládu, ktorá bdie nad udržovaním zákonov, poriadku a ktorá pečuje o obranu vlasti.

3. Moc súdnu.

Tieto tri inštitúcie menujeme mocami v štáte. Tedy hovoríme o moci zákonodárnej, moci výkonnej a moci súdnej. Bez pridelenia moci zostávalo by zákonodárstvo, vlády i súdy iba na papieri. Nikto by ich neposlúchal a nikto by ich rozkazy neplnil a nikto by sa ich rozsudkami neriadil. Preto každá moc musí mať právo, aby uložila občanovi poslušnosť pri výkonu jej rozkazov a rozhodnutí. Bez poslušnosti a plnenia rozkazov nebolo by žiadnej moci vo štáte. Každá z týchto troch mocí musí mať právo, aby v prípade neposlušnosti a potreby mohla použiť násilia alebo brannej moci.

I v rodine má ku pr. otec právo užiť násilia voči neposlušným deťom, a ztrestá-li otec nezbedné dieťa, nikto ho za to trestať nebude, lebo rozum a vyšší záujem vyžaduje, aby svoje deti viedol, vychovával a prinútil ich k poslušnosti.

Vieme, že v dedinách a mestách vykonávajú predstavení a vo spolkoch funkcionári istú moc, ktorú občania a členovia spolku prevádzať sú povinovatí. Učiteľ má právo vykonávať vychovateľskú moc nad dietkami. I v dobrovolných sdruženiach, ako sú schôdzky, tábory ľudu a shromaždenia, jednotliví členovia podrobujú sa vôli a rozkazom svojich vodcov, poverených dôverou nahodile sdružených ľudí.

Z tohto všetkého vidíme, že má-li byť akýkoľvek poriadok v ľudskej spoločnosti, je nevyhnuteľné, aby nektorí rozumní a všeobecné záujmy na srdci nosiaci ľudia boli postavení v čelo druhých, za tým účelom, aby vládnul poriadok a aby jeden dával rozkazy a iný poslúchal. Rozumie sa ovšem, že tí, ktorí vydávajú rozkazy, musia byť osobne zodpovednými za svoje skutky a ďalej musia požívať úplnej dôvery tých, ktorým rozkazujú.

V demokratickom štáte je menovite treba, aby vôd-

covia viedli štát a rozkazovali na základe vol'by, alebo poverenia čo najväčších máss národa.

Z príčin demokratických je nevyhnutel'no, aby moc zákonodarná, výkonná a súdna boly presne od seba oddelené, tak aby jedna moc nezasahovala do moci druhej, aby každá moc niesla zodpovednosť za svoje skutky. Ináč by sa l'ahko stalo, že občania demokratického štátu stali by sa hračkou l'ubovôle vládnucich l'udí.

Skúsenosť nás učí, že človek, ktorý má moc a ktorý má schopnosť, aby si vynútil poslušnosť, je náchylný k tomu, aby svojej moci zneužil k osobnému zisku a nie ku prospechu verejnému.

Je tedy treba, aby každá moc bola kontrolovaná, aby sa jej v páde zneužitia mohol klásť istý odpor, a aby moc vynucovať poslušnosť nesiahala tak ďaleko, kam zasiahovať práva nemá. Aby ku pr. vláda nemohla šliapať osobnú slobodu, je nevyhnutel'no, aby činy vlády boly kontrolované verejnou mienkou a zákonodárnou mocou, tedy aby násilné skutky vlády mohly byť predmetom posúdenia a kritiky v sneme a v tlači. Podobne aby sudca nesúdil podl'a svojich osobných náklonností nespravedlive, alebo za úplatky.

L'udia vládnuci a vynášajúci zákony, sudcovia a úradníci musia byť tí najmúdrejši a najrozumnejši, musia byť vzdelaní a nestranní. Poslanec, minister a sudca pri vykonávaní svojho úradu a svojej povinnosti nesmie sa dať nikdy uchvátiť osobnými záujmami, nesmie vynášať zákony, vládnuť a súdiť dl'a prospechu svojho alebo triedy, ku ktorej náleží, ale musí mať pred očami len záujem národa a štátu.

Pri prevádzaní výkonu zákonodarného, vlády a súdobíctva musí rozhodovať múdrosť, rozum a vedenie a nie hnev, alebo akékol'vek osobné city a náklonnosti, ako láska, nenávisť, pomsta atď.

Tak sa zdá, že v dobre sriadenom štáte je ku pro-

spechu obyvatel'stva, keď povinnosti týchto troch mocí oddelia sa dôkladne od seba, keď ti, ktorí majú spravovať národ a štát, budú jeden od druhého neodvislí. Politické dejiny štátov potvrdzujú, že oddelenie týchto troch mocí od seba zabezpečovalo štátu budúcnosť a trvácnosť. Sama politická sloboda u občana je istým pokojom duševným, ktorý prichodí z toho povedomia, že každý je bezpečný. Aby sme mali túto politickú slobodu, je treba, aby vláda bola taká, aby občan nemusel sa obávať občana. Keby sme spojili v jednej osobe alebo v jednom úradnom sbore moc zákonodarnú s mocou výkonnou, tu nebolo by slobody, lebo mohli by sme sa obávať, že tá istá vláda, alebo ten istý snem bude vydávať tyranské zákony a bude ich tyransky prevádzať. Podobne by nebolo slobody, keby moc súdna nebola oddelená od moci zákonodarnej, alebo výkonnej. Keby ku pr. bola spojená moc súdna s mocou zákonodarnou, tak by sudca nielen súdil podľa zákona, ale by si vynášal aj ľubovolne zákony. Keby sudca mal právo vládnuť, mohol by sa stať ľahko utiskovateľom. Všetky slobody občanov boly by zničené, keby konečne jeden človek alebo jeden sbor, už či v osobe kráľa, alebo viacej ľudí, prevádzal všetky tri moci zároveň. Lebo ten istý človek, alebo ten istý sbor ľudí by súčasne vynášal zákony, podľa nich vládnul a trestal.

V ústavných štátoch a menovite v demokratickej republike všetky tieto tri moci vyplývajú z vôle ľudu.

Každá táto moc musí byť svrchovaná, t. j. nikomu nepodliehajúca, úplne neodvislá, len od vôle ľudu. Od doby vyhlásenia svrchovanosti vôle ľudu, vo všetkých moderných štátoch, ľud ako svrchovaný pán prenáša svoju moc na ľudí, ktorých svojou dôverou poctí. Z toho vyplýva, že konec koncom prameňom všetkej svrchovanosti je vôľa ľudu.

Proti tejto vôli ľudu neslobodno vydávať zákony, neslobodno vládnuť a neslobodno súdiť.

Prostriedkom prejavenia vôle ľudu je hlasovacie právo a voľby.

Ľud hlasovacím lístkom vyvolí svojich zástupcov, ktorí vynášajú zákony a ktorí menom ľudu dajú štátu ústavu a zavedú v ňom riadný poriadok. Tým spôsobom tvorí sa zákonodárný sbor, ktorí zasedá, rokuje a vynáša zákony.

Zákonodarci vyvolia z pomedzi seba, alebo z občanov vládu a túto poveria, aby prevádzala zákony, bdela nad poriadkom v štáte, starala sa o ochranu vlasti, bezpečnosť majetku a slobôd občianských.

Vyvolená vláda sa postará, aby správu sverila ľuďom, ktorí znajú zákony, a vymenuje preto úradníkov, sudcov a zorganizuje brannú moc.

Z toho vidíme, že zákonodarný sbor je pôvodcom dobrých alebo zlých zákonov a že zákonodarný sbor je najdôležitejším činiteľom v štáte. Aký je zákonodarný sbor, taký je poriadok v štáte, také sú zákony a taký je blahobyt. Dobrí zákonodarci robia dobré zákony a zlí zlé. Vláda je vykonávateľom vôle ľudu alebo v ďalšom vôle zákonodarného sboru a zákonodarný sbor má právo kedykoľvek srútiť vládu, jestli táto neprevádza zákony tak, ako si toho praje smysel zákonov, ktoré vyšly zo zákonodárneho sboru a tedy z vôle ľudu. Vláda je zodpovedna zákonodarnému sboru, snemu a proti jeho vôli nemôže vládnuť. Vláde sú zodpovední úradníci, ktorých ona ustanovila. Vláda má dozerať či sudcovia riadia sa predpisami zákonov a či prisluhujú pravde a spravodlivosti v duchu zákonov.

Z týchto úvah následuje, že ľud voliac svojich zástupcov, poslancov do zákonodarného sboru, snemu, má si náležite rozmysleť, koho tam posiela, a mal by si vždy vybrať ľudí spravodlivých, čestných a rozumných, lebo

ako vidíme, zákonodarný sbor rozhoduje o všetkom tom, čo menujeme poriadkom v štáte. A nech ľud nikdy nerepce proti svojmu štátu, ak v štáte je neporiadok, ak občania ohrožovaní sú vo svojich slobodách a miesto blahobytu zavládne v štáte bieda a nedostatok, lebo aký štát si utvorí, taký aj bude mať.

V demokratickom štáte konečne je dobrý zvyk, že zákonodarný sbor, vláda a súdy vykonávajú svoju moc len do istej, krátkej doby. Toho je potreba, aby chyby, ktoré ľud spravil pri daktorých volbách, mohol napraviť, aby miesto nesvedomitých a nesúcich zákonodarcov, vlády a sudcov, mohl znovu voliť ľudí, ktorí slúžia blahobytu a záujmom ľudu a štátu a nie záujmom svojim, alebo daktorej triedy.

*

O ústave československej republiky, o sriadení zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci pojednám v osobitnej knížke, keď náš terajší snem vypracuje a uzákoní všetky tieťo tri moci.

Úradníci v demokracii.

Preto, že v demokracii panuje rovnosť a sloboda, padá i na úradníkov ako zástupcov vlády a štátu čo najväčšia zodpovednosť.

Nemá-li nastať všeobecná úplatnosť, korrupcia a nespol'ahlivosť kontroly štátnej nad zločincami a nad osobami, ktorí sa najdú v každej spoločnosti a ktorí všelijakým nezákonným spôsobom hl'adia si nadobudnúť majetku na škodu iných, musí byť úradnictvo republiky svedomité, prísné a nepodkupné.

V demokracii môže si každý zadovážiť čo najväčší stupeň pôžitkov a shonba po bohatstve svádza l'udí k podplácaniu úradníkov štátnych. Aby štátne úradníctvo nebolo vystavené pokušeniu podplatnosti, je nevyhnutel'ne treba, aby úradníci štátu dostávali dobrý plat, leboináčej zle platený úradník l'ahko dáva svoj úrad do služieb boháčov a milionárov, trpí nezákonité obohacovanie, alebo sa stáva spoluúčastníkom na podvodoch a okrádaní štátu. Nič väčšmi nepodrýva spravodlivosť vo štáte, ako úplatní úradníci. Keby sa tento nemrav rozšíril na všetky triedy úradnictva, tak by štát bol ohrožený vo svojich základoch a v jeho správu nemal by nikto dôvery.

V demokracii, kde mravy sú obyčajne uvol'nené a cit náboženský zoslabený, treba čo najväčšej kontroly úradnictva, aby svoju povinnosť a svoj úrad plnilo čestne a bezzištne.

Zkúsenosť z historie nás poučuje, že nič neni na svete tak dokonalého, aby ľudská zloba to nezkazila. To isté sa môže stať i s demokraciou. Veď demokracia neni nič iného, ako súhrn ľudí istého štátu. Jestli sú všetci občania dobrí, tak aj demokratické zariadenie je dobré. Ale jestli sú všetci, alebo väčšina zlí, v tom pomere viac-menej je zlé i samo demokratické zariadenie.

Dobrá demokracia má dobrých služobníkov a takýchto úradníkov má si menovite demokratický štát vysoko vážiť a úradu ich nepozbavovať. Zlá demokracia, nevďačná, nepokojná a nerozvažitá mení so zlými úradníkmi i dobrých, a to je veliká chyba. Dobrý úradník je ten, ktorý zná predne všetky svoje povinnosti a zariadenia štátu, ktorý tieto svoje povinnosti plní svedomite a spravedlive, ktorý má toľko vzácnych zkúseností, že i v najťažších otázkach spravuje občanstvo k prospechu ľudu i štátu. Takéto vlastnosti nadobúdajú si úradníci len dlhou praksou a je veliká chyba, jestli súcich a svedomitých ľudí pozbavujeme úradu. V demokracii, kde sa často menia úradníci, stáva sa, že poctiví úradníci prichádzajúc o svoje postavenie, rozmrzelí nevďakom obecenstva, uťahujú sa do ústrania, neradi prijímajú úrady, ktoré nemajú stálosti, a miesto nich zaujímajú úrady ľudia zlí alebo takí, ktorí sa dajú podplatiť, alebo z úradného postavenia koristia hmotné výhody. Následok toho je, že tým trpí verejný záujem, jak nevedomosťou, tak nesvedomitosťou úradníkov. Obeťou takéhoto úradnického stavu je potom ľud.

Ináč je známa vec, že aký národ, taká vláda a také je i úradníctvo. Kde panuje korupcia, kde každý dá sa podplatiť a druhých podpláca, tam pred touto morovou ranou neobstojí ani nedotknuteľnosť sudcov a svedomitosť úradníkov. Keby nebolo ľudí, ktorí chcú podplácať, nebolo by ani úradníkov, ktorí sa dajú podplácať.

SLOBODA A ROVNOSŤ.

Sloboda osobná a jej záruky.

Ak sa má zdokonalovať jednotlivec a ak má byť zabezpečený pokrok ľudskej spoločnosti, je nevyhnutné, aby sa jednotlivcom zabezpečila osobná sloboda.

Čo je osobná sloboda? Môžem-li činiť všetko, čo sa neprieči *právu*, alebo všetko, čo sa neprieči *zákonom*.

Osobná sloboda je tedy právo jednotlivca, aby konal podľa svojej vôle v medziach označených zákonom a za svoje konanie aby nebol trestaný a obmedzovaný.

Francúzska revolúcia r. 1793 určila pochop slobody takto:

»Sloboda je možnosť každému človeku náležajúca užívať dľa svojej vôle všetkých svojich schopností. Sloboda riadí sa pravidlom spravedlnosti a obmedzovaná je hraniciami práva druhého človeka. Jej základom je prirodzená povaha človekova.«

Inde čítame o osobnej slobode toto: »Osobná sloboda je cieľom každého ľudského sdruženia a o ňu sa opiera verejná i súkromná *mravnosť;* na nej spočívajú výpočty

priemyslu a obchodu; bez nej niet pre ľudí ani mieru, ani dôstojnosti, ani šťastia.«

Podľa tohto učenia každý občan má mať zákonom zaručenú osobnú slobodu. To znamená, že občan vo svojom súkromnom a verejnom živote má mať toľko voľnosti, aby konal to, čo za dobré uzná, čo je ku prospechu jeho osoby, jeho rodiny a štátu, vo ktorom žije. Slobodu osobnú nemá práva obmedzovať nikto, ani súd, ani úrad, ani vláda, ani policajná moc, keď občan koná tak, že skutky jeho neprotivia sa zákonom, ktoré sú platné vo štáte a neprotivia sa mravným zákonom spoločnosti.

V každom sporiadanom štáte musia tedy byť zabezpečené skutky občanov, ktoré vyplývajú z ich osobnej slobody, a musia byť trestaní a na zodpovednosť ťahaní všetci úradníci, ktorí ľubovoľne porušujú osobnú slobodu občanstva. Štát má vydať zákony, podľa ktorých možno na zodpovednosť ťahať každého úradníka, počnúc od prvých ministrov až do posledného hájnika alebo vojaka, ak porušujú zákony a obmedzujú slobodu, zaručenú každému občanovi štátnými zákonami. Preto v republikánskom štáte každý úradník musí byť sám zodpovedný za svoje skutky, aby sa nehovorilo, že porušil slobodu občana na rozkaz vyššej vrchnosti. V takom štáte, kde úradník môže sa vyhovárať na druhých, tam neni zaručená osobná sloboda a v prípade násilia a krivdy občan nevie, koho má ťahať na zodpovědnosť, lebo úradníci svalujú vinu jeden na druhého.

Belgický trestný zákonník má v 151. článku túto vetu: »Každé ľubovoľné počínanie, násilne zasahujúce do slobôd a práv, zaručených ústavou, a ktoré nariadí alebo prevedie niektorý verejný úradník alebo hodnostár, niektorý opatrovník alebo zamestnanec právomoci alebo verejnej moci, bude trestaný väzením od 14 dňov do jedného roku.«

Ale sloboda osobná nemôže byť bez hranic. Človek nemôže vždy a všade robiť to, čo sa mu chce. Tedy i sloboda osobná musí mať isté hranice, lebo keby každý z nás robil to, čo sa mu páči, tak by vo společnosti ľudskej miesto poriadku zavládla anarchia čili úplný zmätok a neporiadok. *Slobodu člověka obmedzuje sloboda a právo bližného, spoločnosti, štátu a ľudstva.* Skutky nemravné, odpor vzbudzujúce, škodlivé druhým, krivdu páchajúce sú prirodzenými hraniciami našej osobnej slobody. Človek so zdravým rozumom, vychovaný dľa mravných zásad kresťanských, nikdy nezabudne, čo konať smie a môže. Mravné skutky určí naše náboženstvo ako i skutky našich skutkov. V písme stojí predsa toto: »Čo nechceš, aby ti iní činili, nečiň ani ty im.« Čo nie je slobodno konať občanovi v demokratickom živote, to zabraňujú štátne zákony. Ukradne-li ti súsed teľa, máš škodu a mrzí ťa to. Vieš tedy, že kradnúť nemáš. Udre-li ťa kto po tvári, bolí ťa to i budeš vedeť, že nemáš iného biť alebo násilie páchať.

Sloboda tlače.

S n e m vynáša zákony a v l á d a dľa nich spravuje, riadi a vládne nad národom a s ú d y trescú zločincov. Vedľa týchto troch mocí štátnych je ešte jedna štvrtá moc: s l o b o d n á t l a č.

Noviny majú najväčší vplyv na verejnú mienku obyvateľstva. Ony donášajú zprávy o tom, čo sa robí doma i v zahraničí. Bez novín vo vzdelanom štáte nebol by žiaden politický život, žiadna spoločenská činnosť, žiadna kontrola úradníkov, politikov a súdov. Bez novín nikto by nevedel, či zákony sa plnia, či úradníci poctive slúžia, či zákonodárci vynášajú zákony v prospech jednotlivých vrstiev národa a či na prospech štátu. Čím je svedomie u jednotlivcov, tým je slobodná tlač pre spoločnosť.

V krajinách, kde niet slobodnej tlače, panuje úplatnosť úradníkov, tyranstvo súdov a vlády, násilie jednotlivcov, sderstvo, úžera a podvod. Lebo v štáte, kde niet verejnej kritiky a kontroly, ľudia stávajú sa samovoľnými a bezúzdnými. Tlač konečne dvíha všeobecnú vzdělanosť, oboznamuje s pokrokom ľudstva v iných krajinách a štátoch, poučuje a informuje. Z tlače má osoh nielen prostý občan, ale aj roľník, obchodník, priemyselník, úradník, sudca i štátnik.

Keď je tedy tlač tak dôležitá v štáte, keď má toľký vplyv na súkromný i verejný život občanov, je zrejmé, že novinármi mali by byť ľudia čo najsvedomitejší a najpoctivejší. Má-li novinár povedať otvorene svoje mienku i voči mocným a má-li posudzovať činnosť vodcov a riaditeľov štátu, musí byť jeho slovo chránené zákonom, musí byť jeho osoba i noviny postavené pod ochranu zákona.

Sloboda tlače je nevyhnutelným doplňkom svrchovanosti národa. V Rusku a v Turecku, kde nebolo slobody tlače, každý úradník kradol a dal sa podplácať Darmo vlády vysielaly revízorov a inšpektorov, aby dozerali na neverných úradníkov, lebo i týchto revízorov a inšpektorov bolo možno podplatiť a tak spoločne s úradníkmi sdierali štát.

Sloboda tlače je nevyhnutelná všade, kde je snem a kde je parlamentná vláda. I v týchto štátoch je slobodná tlač nevyhnutnou baštou verejných slobôd.

Z dejín tlače je známo, že kedysi časopisy bývaly obávanými mocnosťami; článok v novinách namerený proti vláde donucoval vládu zaďakovať. Dnes ovšem časy sa zmenily a čím viac je časopisov, tým klesá ich váha a čím sa stáva časopis prudčím, tým má menej vážnosti; čím viac časopis sháňa sa po krikľavých zprávach a falošných chýroch, tým menej má hodnovernosti. V Amerike na pr.: časopis nemá temer žiadnej váhy, lebo proti časopisu, ktorý napáda a štve proti niektorej triede, založia časopis nový, podobnej velikosti a tým neškodným urobia význam časopisu prvého.

Keď ale majú noviny tak veľkú váhu a novinár má byť svedomím spoločnosti a najvyšším dozorcom nad zákonmi a mravnosťou, musíme požadovať, aby novinári boli ľudia vysokovzdelaní a skrz na skrz poctiví, statoční, spravodliví a roz-

važití. Povestné je novinárstvo svojou zkazenosťou, podkupnosťou, panamizováním v mnohých krajinách Západu. Sú noviny, do ktorých i sebe poctivejšia vec dostane se len za drahé peniaze, a i také noviny, ktoré vyhľadávajú škandále, ktoré lužú a osočujú jedných a do neba vychvalujú a zvelebujú druhých. Takáto tlač nemôže sa menovať svedomím národa a ich novinári zaslúžili by mena banditov. Sú noviny, ktoré žijú len z toho, co roznecujú v ľude nenávisť medzi triedami a medzi veriacimi. Národ je prirodzene takýmto štvaním rozbitý a ľudia miesto že by hľadali to, čo ich spojuje, rozdeľujú sa, nenávidia sa a jeden druhému prekážajú, maria si vzájomne prácu. Novinár, ktorý takto píše, nie je ani hoden mena novinára a zasluhuje opovrženie všetkých statočných ľudí.

Človek od prírody je sobec, závistlivec a nepriateľ každého, kto mu stojí v ceste, keď chce svoju vôlu uplatniť v živote. Náboženstvo a vzdelanosť potláčajú v človeku tieto nepekné vlastnosti a snahy a spájajú ľudí v harmonickú jednotu a spoločnosť tým cieľom, aby sa ľudia cítili bratmi a synami jednoho Otca v nebesiach.

Časopis, ktorý budí tie najnižšie vášne, pudy a chtíče u svojich čítateľov, pracuje proti prozretelnosti božskej a proti snahe najlepších ľudí človečenstva, proti civilizácii a kultúre ľudstva.

Z toho nasleduje, že ako majú byť zákony na ochranu slobodnej tlače, tak musia byť aj prísné zákony proti zneužívaniu tejto slobody, proti štváčom a lhárom, proti úplatným a zlomyselným novinárom.

Ináč je známa vec, že aký je národ, taká je aj jeho tlač. Kde je nízka vzdelanosť, kde panuje závisť a cirkevná nesnášanlivosť, tam i časopi-

sy hudú takúto pesničku a naopak u vzdelaného národa sú nemožné časopisy, ktoré roznecujú a štvú občana proti občanovi, lebo takéto noviny by nikto nepredplácal a takýmito redaktormi by každý opovrhoval.

Pre novinárov bolo by treba vydať takýto krátky zákon:

Novinár nech píše o všetkom, ale kto napíše lož, ztráca osobnú slobodu.

Sloboda spolčovacia a shromažďovacia.

V demokratickom štáte má byť zaručená sloboda spolčovacia, má byť zabezpečené právo spolčovať sa tým cieľom, aby sa občania sdružovali k vôli pestovaniu spoločných myšlienok, alebo ku spoločnému nadobývaniu majetku, peňazí, aby vytvorili nejaké užitočné dielo, aby získali prevahu niektorej mienky, alebo aby dosiahli opravu zákonov.

Toto všetko zdá sa byť tak prirodzeným doplňkom slobôd, že by bolo ťažko pochopiť, že by tejto slobody niektorý slobodný národ mohol byť zbavený. Vidíme, že jednotlivec sám málo alebo nič nevykoná. Spojí-li sa však niekoľko ľudí, aby nejaký verejný záujem napomohli alebo previedli, alebo nejakú myšlienku uskutočnili spojenými silami, tedy toho ľahko dosiahnu.

Podstata demokracie záleží v tom, že dáva slobodu velikému počtu jednotlivcov. Z toho nasleduje, že v demokracii je menovite treba, aby títo roztrúsení a samostatní jednotlivci mohli sa spolčovať a tvoriť diela prospešné pre verejné blaho. Demokracia činiac ľudí rovnými, osamostatňuje ich a zoslabuje. Preto demokracia vyžaduje, aby sloboda spolčovacia bola zákonom zaručená a usnadnená. V demokracii je široká rovnosť majet-

kov, tým viacej je treba, aby sa ľudia mohli spolčovať a sjednocovať a svoje malé prostriedky spojovať k podnikaniu veľkých vecí. S p o l č o v a n i e ľ u d í v š t á t o c h d e m o k r a t i c k ý c h k o n á p r a v é d i v y. V Amerike spolky udržujú chrámy, starajú sa o chudobných atď. V Anglicku zo sbierok spolkových udržujú sa nemocnice, vyučovanie i rôzne záchranné podniky. V Belgicku a vo Švajciarsku je mnoho spolkov všeliakého druhu, spolkov politických, vedeckých, ľudomilných, telocvičných a zábavných bez počtu.

Kráľovia obávali sa zakladania spolkov, lebo v každom spolku tušili sprísahanie a svrhnutie dynastie a preto prenasledovali spolky a nedávali dovolenie zakladať nové spolky. Maďarské tyranstvo u nás triaslo sa pred každým spevokolom alebo spolkom striezlivosti. Všade voňali vlastizradu. Čím väčšmi sa obmedzuje zakladanie spolkov verejných, tým viac sa ľud dráždi takýmto zákazom spolčovacia a tvoria sa tajné spolky.

V slobodných a demokratických štátoch nemajú strach pred tajnými spolkami a občanstvo vidí, že všetky jeho záujmy i politické presvedčenie môžu sa uplatňovať vo verejných spolkoch, stojacich pod kontrolou zákona. Sloboda spolčovacia je neobmedzená.

Z práva používať osobnej slobody a z práva slobodne sa spolčovať vyplýva s l o b o d a s h r o m a ž ď o v a c i a. V demokratickom štáte má byť zabezpečené občanom právo shromažďovať sa, buď vo svojich spolkoch alebo verejných miestnostiach alebo i pod holým nebom.

V bývalom Uhorsku slovenský národ nemal práva slobodného shromažďovania a keď sa podarilo vymôcť na úradoch ľudové shromaždenie, vláda posielala tam žandárov a policajných úradníkov. Pre shromaždovanie boli Slováci často trestaní. Zo skúsenosti vieme, že čím viac sa zabraňuje verejné shromažďovanie, tým väčšie vrenie je v obyvateľstve.

L'udia, ktorí sa sídu, aby si verejne pohovorili o svojich krivdách, alebo aby sa verejne poradili o svojich politických právach, alebo aby na verejnom shromaždení založili dáky spolok, ktorý má slúžiť verejnému blahu, alebo aspoň blahu niektorých tried, takíto občania sú stĺpami štátného a spoločenského života a nemá im byť nikdy zabránené, aby svoje zámery uskutočnili.

Verejné shromaždovanie spolčuje l'udí, sjednocuje ich, vyhladzuje z ich sŕdc a duše všetky sobecké protivy, a l'udia stávajú sa jednotnými a bratskými.

Záujem štátu žiada, aby medzi občanstvom panovala čo najväčšia shoda a jednota. Záleží ovšem na tom, kto na shromaždení rečni a o čom rečni. *Stoja-li na čele shromaždenia l'udia statoční, pravdymilovní, vedomí svojej zodpovednosti za slová, ktoré pred velikým množstvom l'udu prednášajú,* vtedy shromaždenie je dôstojné a vláda má si priať, aby takéto shromaždenia boly často a všade. L'ud shromaždený vo vel'kom húfe, nerozvažuje, šikovný rečník úplne ovláda city a mysel' shromaždených. Rečník hrá na strunách ducha a citu l'udu, ako muzikant na svojom nástroji: môže vylúdiť z nástroja harmonické, krásné tóny, alebo škrekl'avé, urážajúce zvuky. Tak aj rečník môže l'udí povzniesť k šl'achetnosti a poučiť vzácnými vedomosťami, alebo rozzúriť vášne a nízke chtíče shromaždených k tým najnižším skutkom a zámerom.

Preto každý, kto ide pred l'ud s rečou, *nech si je vedomý vel'kej zodpovednosti* a nech uváži každé slovo i každý posunok, ktorým prejavuje svojho šl'achetného alebo nízkeho ducha.

Sloboda majetková.

Občan, alebo viac občanov v sporiadanom štáte majú právo uložiť veľký obnos peňazí na nejaký šľachetný cieľ, ktorý má slúžiť verejnému dobru. Čím väčší majetok bude mať nejaký ústav alebo základina, tým dlhšie potrvá a tým viacej dobra vykoná.

Právo zakladať štipendiá a dotácie má byť zabezpečené v demokratickom štáte. Takýchto poručenstiev a dotácií bolo už vo starom Ríme mnoho. I u Mohamedánov mnoho dobrého vykonalo sa pomocou týchto zariadení. V Anglicku a v Spojených Štátoch je nesmierne množstvo základín, z ktorých sa vydržujú rôzne vyučovacie ústavy rôznych stupňov. Majetok, ktorý sa uloží do základiny, odníma sa súkromému vlastníctvu a stáva sa prospešným spoločnosti.

Týmto spôsobom podporujú sa pokroky vzdelanosti, rovnosti a demokracie. V štáte demokratickom teda len tá základnia má oprávnenosť, ktorá donáša prospech verejnosti. Základiny venované jednotlivcom sú len na to, aby rozmnožovaly majetok slúžiaci k prospechu ľudí, ktorí nezaslúženým spôsobom dostávajú odmenu z majetku, na ktorom nepracovali.

Sloboda či rovnosť?

V kapitole o slobode sme povedali, čo značí sloboda. Vypočítali sme všetky slobody, ktoré sú nutné v demokratickom štáte. Teraz kladieme si otázku, *či zaručenie slobôd dostačuje, aby ľud cítil sa spokojným, aby nemusel trpeť hlad a všeliaké nedostatky*. Z ďalšej úvahy uvidíme, že sloboda ani v demokratickom štáte nezabezpečuje blahobyt ľudu.

V demokracii práve oslobodení ľudia sú nemajetní, t. zv. *malí ľudia*, ktorí žijú buď z práce svojich rúk, ako robotníci alebo ako nádenníci, alebo ako nemajetní remeselníci a živnostníci. Títo ľudia obetovali svoje životy a krv za oslobodenie, títo sa vzbúrili proti tyranstvu a založili demokratický štát, dostali volebné právo a tedy mohli si vyvoliť všetku správu štátu. Čoskoro však prichádzajú k presvedčeniu, že z práva volebného a zo slobôd vydobytých a zabezpečených nemožno žiť. V novej republike zostal nepomer majetku, zostali bohatí a chudobní. Tedy rovnosť politických práv nezabezpečuje žiadnej skutočnej výhody pre ľud, ak nemôže skrze ňu dosiahnuť prostriedkov, ktorými by zlepšil svoj osud. *Volebný lístok nie je ešte poukázkou na chlieb a na prácu.*

Z toho vidíme, že i pri najširších slobodách a pri najširších politických právach národ nebude spokojný dotiaľ, kým nedosiahne takej rovnosti, ktorá zabezpečí jeho živobytie a blahobyt. Ľud, ktorý nedosiahne takejto rovnosti, bude nepokojný a bude revoltovať dotiaľ, kým nevypukne v štáte anarchia a za ňou nevyhnuteľne nasledujúci despotizmus.*)

Vidíme to v Rusku a v Maďarsku. Národ ruský a maďarský svrhly tyranov, zaviedly krajnú slobodu, ba i všetky možné politické slobody složily do rúk občanov, ale nepostaraly sa o pramene výživy a o stálu, plodnú prácu. Národ začal hladovať a súc bez práce a stáleho zamestnania, začal nivočiť všetko, čo predchádzajúce pokolenia cenného vytvorily. V Maďarsku po vzniklej anarchiu vystúpil znovu Habsburg ako zástupca a symbol despotizmu.

Dejiny ľudstva nás učia, že k zabezpečeniu slobody nestačí vládnuť demokraticky, ale že treba sa starať, aby slobody boly prostriedkom k zabezpečeniu rovnosti, ktorá ľudu zaistí aspoň toľkú mieru majetku, aby každý občan mohol ľudsky žiť. Sloboda je len na to, aby ľudia mohli dosiahnuť jej pomocou svojich túžieb po poriadku, blahobytu a vzdelanosti.

Je možná úplná rovnosť ľudí?

Na prvý pohľad by sa zdalo, že rovnosť medzi ľudmi je možná, veď sa hovorí, že sme všetci z jedných prarodičov, že sme všetci na obraz boží stvorení, že sme všetci ľudia, že všetci prídeme do zeme a bez rozdielu a rovnako v nej zotlieme. Ale keď bližšie skúmame podmienky rovnosti u ľudí, presvedčíme sa, že medzi všetkými milionmi ľudí niet ani dvoch

*) Despota je vladár, ktorý samovoľne vládne nad národom.

uplne rovných. Už dľa pohlavia nie sme rovní, ďalej i dľa veku, zdravia a sily, nadania a rozumu, dľa vytrvalosti a pracovitosti, dľa mravnosti a hriešnosti, dľa národov a rás delíme sa na rozdiele a na nekonečné množstvo stupňov rozličnosti.

Podľa tohto by tedy nebolo možno v žiadnom národe zaviesť rovnosť a keby sme ju aj nejakým zákonom zavedli, skutočný život a povaha ľudí túto rovnosť by hned v tej minúte rozrušily. A tak všetka práce na zavedenie rovnosti stávala by sa marnou. Vezmime len jeden príklad: Dvom ľuďom rozdelil sa istý majetok v rovnej miere, ale z nich jeden je striezlivý, pracovitý, sporivý, rozvažitý a prozreteľný. Tento bude svoj majetok opatrovať s najväčšou pečlivosťou, strážiť a zveľaďovať každým dňom. Druhý je slabší, snaď i chorľavý, alebo miluje zahálku, rád vysedáva pri všeliakych zábavách, nerád pracuje, jedným slovom málo sa podobá tomu prvému. Dokedy udrží tento svoj majetok, ktorý bol dostal v rovnakej miere ako prvý? Prvý od minúty podelenia staral sa, aby majetok jeho rástol, druhý dľa svojej povahy nestará sa o zveľadenie majetku, ba naopak svojou netečnosťou nechal ho hynúť. Po krátkom čase nastane medzi nimi tak veľký rozdiel majetkový, ako keby nikdy neboli bývali rovní. *Tak tedy zákon, ktorý by rozdelil majetky na úplne rovné čiastky, nedosiahnul by nikdy toho, aby ľudia i majetkove zostali rovnými a nespokojnosť v štáte a v národe znovu by sa opakovala.*

Jaká tedy má byť rovnosť v štáte?

Počuli sme už, že nerovnosť vedie k revolúciam, a tí, ktorí trpia najviac nedostatkom, snažia sa, aby nerovnosť majetková triedna i stavovská bola vyrovnaná. História nás učí, že od najstarších dôb až do teraz takéto

vyrovnávajúce zákony občas sa donášaly. Vieme, že je toto vec nutná a menovite v každom zdravom štáte je treba rozdeliť pôdu v takom stupni, aby obyvateľstvo, ktoré s roka na rok vzrastá a ktoré ani dedením, ani peniazmi nemôže prísť k zemi, dostalo toľko zeme, koľko je potrebné k výžive jednotlivca a jeho rodiny.

I v našej republike vyniesli už zákon na rozdelenie tisícjutrových veľkostatkov a bude možno obyvateľstvu, ktoré chce zem s láskou obrábať a svoje živobytie zabezpečiť, udeliť dostatok pôdy.

Ide tedy *nie o samú rovnosť, ale o podmienku,* aby ľudia rovným spôsobom mohli si nadobudnúť a zabezpečiť toľko majetku. koľko sa vyžaduje k ich blahobytu a spokojnosti. To znamená toto: Občan Ján Tvrdý je človek usilovný, ale nemá dostatok zeme, ktorú by mohol obrábať. Súsed jeho, nejaký veľkostatkár, má tisíce jutár pôdy, ktorú ani sám neobrába, ale dáva ju do prenájmu druhej osobe. Občanovi Tvrdému musí sa dať *možnosť,* aby si toľko pôdy mohol získať, koľko obrábať môže a chce, aby netrpel nedostatkom vtedy, keď súsed veľkostatkár žije v prepychu a hojnosti. Rovnosť vyžaduje, aby obaja žili primerane svojej práci a schopnosti, lebo niet rovnosti tam, kde jeden mrhá majetky a druhý umiera hladom. Na čo by bola Tvrdému sloboda, volebné právo a všetky iné slobody demokratické, keby nebolo podmienky rovnosti, aby *mohol* žiť ľudským životom?

Z tohto výkladu vidíme, že človek od prírody kráča k nerovnosti a s tým väčším zápaľom, čím viacej žije smyslným životom. Ľudia milujú rozkoše, nádheru, zahálku a vyznamenania. Ľudí svádza nadbytok a politická moc k tomu, aby druhých potlačovali. Otroci vždycky vysoko si vážia týchto vlastností svojich pánov. Naproti

tomu človek rozumný si žiada rovnosť, preto že rovnosť je vo shode so spravedlivosťou. Rozumný človek tiež žiada, aby bol vyznamenaný, ale na základe svojich *ctnosti* občanských a osobných a nie preto, že má mnoho majetku a služobníkov.

Táto úvaha nás poučuje o tom, že rovnosť možno zaviesť a udržať len v tom národe, ***ktorý je vzdelaný, ctnostný a rozumný.*** Sloboda a demokracia neudržia sa nikdy dlho bez rovnosti, poneváč túžba po rovnosti ženie ľudí, aby sa rovnosť čím skorej zaviedla. Podarí-li sa dosiahnuť rovnosti, bude národ voľný, slobodný, zavládne spokojnosť, vyplývajúca z rovnosti všetkých občanov. Nevzdelaný, zahálčivý a nectnostný národ ztratí svoju slobodu a stane sa otrokom buď tých nemnohých bohatých a mocných vo svojom národe, alebo podmaní si ho národ vzdelaný, pracovitý a ctnostný.

NÁBOŽENSTVO A VIERA V DEMOKRACII.

Sloboda svedomia.

L'ud hovorí, že svedomie je hlas boží v človeku.

Považujeme-li túto mienku za pravdivú, tak z toho vyplýva, že svedomie je najdrahším a najkrajším pokladom človeka.

Svedomím rozoznávame pravdu od lži, dobré od zlého; svedomie nás vystríha od krivej cesty, svedomie je našou hlavnou baštou proti pomluve a osočovaniu, svedomie dáva nám bezpečnosť a istotu ísť za hlasom pravdy a božej vôle.

Historia nás učí, jak drahocenným, prirodzeným a zároveň najviac upieraným pokladom človeka bola sloboda svedomia, kol'ko sa za ňu vraždilo a kol'ko krve prelievalo. Dejiny civilizácie bolo by možno označiť ako boj o slobodu svedomia. Boje tieto neviedly sa za hmotné záujmy l'udstva, ale k zabezpečeniu víťazstva pravdy.

Dnes zvíťazila pravda, a to je najväčším dôkazom, že nič nie je dôstojnejšieho v l'udstve ako l'udské svedomie.

Ďaleko by nás viedlo, keby sme chceli spomínať všetkých tých mužov, ktorí v boji o slobodu svedomia, v boji o poznanú pravdu obetovali svoj život. Bol by to menoslov najčistejších a najsvätejších mužov.

Čo to znamená víťazstvo pravdy a právo na slobodu svedomia?

Znamená, že človek má právo žiť a vyznávať to, čo poznal za pravdu. V každom demokratickom štáte toto právo presvedčenia a vyznávania je zabezpečené fundamentálnymi zákonami. Na základe tohto práva má katolík, evanjelik, pravoslávny, mohamedán, izraelita atd. právo vyznávať svoju vieru vo štáte, ktorý má prevažnú väčšinu obyvateľstva inej viery, než je viera jeho.

Než ľudia uznali toto právo slobody vyznávania viery jeden druhému, koľko bojov a koľko obetí padlo v obeť bludu, že statočný a poctivý človek môže byť len ten, kto ústy vyznáva nejakú vieru. Každý deň nás zkúsenosť učí, že každé náboženstvo má svojich statočných, mravných a poriadnych ľudí a naopak, že v každom vierovyznaní nájdu sa ľudia zvrhlí, nemravní, opovrženia hodní!

Tak sa zdá, že ani dnes sa všeobecne neuznáva, alebo aspoň jesto mnoho ľudí, ktorí neuznávajú tejto pravdy, drahou krvou vykúpenej. Kristup povedal: »Hľadejte pravdu a pravda vás vyslobodí«. Aj dnes hlásajú sa nauky také, ktoré protivia sa tejto nauke Kristovej. Nauke Kristovej predsa treba rozumeť tak, že je povinnosťou každého človeka, aby hľadal pravdu, a keď ju najde, aby ju hlásal, vyznával a dľa nej žil. Kristus učil, že pravdu treba hľadať, to znamená, že ľudia len ťažkou prácou duševnou môžu náisť pravdu, ktorá má ľudí spasiť. Kristus nás poučil i o tom, čo máme robiť s nalezenou pravdou a jaký je cieľ človeka na zemi:

»*Milujte sa vospolok!*«

A čo vidíme v dlhej historii ľudstva? Menom Kristovým sa ľudia vraždili, pálili, žalárovali, vojny sa viedly a nenávideli sa.

A prečo sa to všetko dialo?

Preto, že niektorí ľudia alebo niekoľko vrstiev ľudí tvrdilo o sebe, že oni majú v moci pravdu a že popierali druhým ľuďom právo hľadania pravdy a právo slobody svedomia.

Kto žije dľa pravdy, kto vie, akým vzácnym darom je sloboda svedomia, ten miluje pravdu u *každého* a ctí si a váži presvedčenie *každého.*

A ako je to na poli náboženských právd, tak je i v obore svetských nauk. Ľudstvo má mnoho mučedlníkov nielen pre náboženskú pravdu trpiacich, ale i mnoho mučedlníkov, ktorí obetovali svoj život, skúmajúc *zákony prírody* a verejne hlásajúc prírodovedecké pravdy, ku ktorým dospeli ťažkým skúmaním a nesmiernou prácou.

Jestli je treba zavrhnúť prenasledovanie pre náboženské pravdy, tým viac je zavrhnutia hodným prenasledovať ľudí pre vedecké skúmanie a presvedčenie. Keby sme sa postavili na stanovisko, že všetku pravdu jak na poli duševnom a náboženskom, tak aj prírodovedeckom, spoločenskom a politickom dosiahli sme už dnes, tak by ľudstvo zostalo stáť a nebolo by možno polepšiť jeho stav, vyrovnať krivdy a biedy, oslobodiť zotročených a uľaviť ťažkú prácu ľudstva. Pri vydobývaní potrebných prostriedkov k živobytiu nastal by taký stav, ktorý by bol najväčším nešťastím ľudstva a zarazil by na večné časy pokrok ľudí na zemi, a práve tá okolnosť, že je vo štátoch zabezpečená sloboda svedomia a presvedčenia, je prameňom bohatstva, rozvoja hospodárskych, priemyselných a dopravných možností a je príčinou, že ľudstvo pozvoľna kráča k **rovnosti** a k vyrovnaniu všetkých **rozdielov** medzi bohatými a chudobnými, **medzi**

vzdelanými a hlúpymi, medzi zotročenými a slobodnými.

Bez slobody svedomia a presvedčenia nebolo by teda žiadneho pokroku, l'udstvo by zostalo v tmách, upadlo by nazpät do dôb barbarstva a surovostí. *Len hlúpy* a nadutý človek môže myslieť o sebe, že všetku pravdu zná, že nepotrebuje skúmať zákony ducha a prírody, že jemu je zjavená všetka pravda božia a že on je oprávněný súdiť nad tým, čo je dobré a zlé, čo je pravda a lož.

Keby nebolo od počiatku l'udskej vzdelanosti slobody svedomia a presvedčenia, slobody skúmania pravdy a zákonov, i dnes by sme stáli tam, kde l'udstvo stálo v prvých počiatkoch svojho života: túlali by sme sa po horách, neznali by sme ani najjednoduchších nástrojov pre domácnosť, nestaväli by sme domy, nevedeli by sme sa šatiť, nebolo by ani chleba, nebolo by železnice, pošty, telegrafu, telefonu, lodí a liekov, žili by sme tak ako divosi, trasúc sa jeden pred druhým a biedne hynúc na zemi. Ale l'udstvo mávalo vždycky neohrožených mužov, ktorí sa neuspokojili s pravdou dneška, ale skúmali a premýšl'ali, hl'adali pravdu ukrytú, a títo mužovia sú našimi najväčšími dobrodincami a týmto musíme ďakovať za všetky tieto výdobytky, ktorými sa dnešná spoločnosť honosí.

I na Slovensku sú l'udia zatvrdzelí a hlúpi, ktorí hlásajú, že pokrok je záhubou národa. Sú to l'udia surových mravov, l'udia fanatickí a ctižiadostiví, ktorí preto, že sami nemôžu kráčať za vzdelanosťou doby, preto že sú od prírody hlúpi a zaostalí, že sami ničoho nečítajú a nevzdelávajú sa, nenávidia vedu a umenie, lebo sami tomuto všetkému nerozumejú a závidia druhým, že so dňa na deň činia pokroky vo vede a umení. L'udia bojujúci proti pokroku, bo-

jujú proti Kristovej nauke, ktorý predsa povedal: »*Hľadajte pravdu!*« Keby bol Kristus chcel zabrániť hľadanie pravdy, bol by povedal: »Nehľadajte pravdu, lebo hľadanie pravdy vás zahubí, a máte medzi sebou ľudí, ktorí pravdu pre všetky časy znajú«. A čo vidíme? Práve menom Krista niektorí fanatikovia preklínajú hľadanie pravdy, čili cestu pokroku, slobodu svedomia a presvedčena.

Rozumný človek uváži, čo sa okolo neho deje, a zavrhne tých, ktorí sa rúhajú príkazu Kristovmu a pôjde za tými, ktorí hľadajú pravdu a hlásajú slobodu svedomia a presvedčenia.

Ľudia, ktorí kričia proti *pokroku,* sami nie sú schopní, aby sa zdokonálili, veď pokrok iného neznamená, ako to, aby všetko, čo je dnes, bolo zajtra lepšie.

Pokrok je toľko, ako sňať putá a reťazy s človeka, aby sa mohol hýbať a slobodne pracovať. Pokrok je snaha, aby sa jak jednotlivcom, tak aj celým národom zaistila sloboda myšlenia a konania.

Pokrok je: vzrast, živót; zpiatočnictvo: hnitie, smrť národa.

Každý jednotlivec svojím rozumom musí poznať, že všetko, čo je okolo neho, neustále sa mení: mení sa on sám, sbiera zkúsenosti, rozmnožuje svoj majetok, pribúda mu veku. Ale aj okolie jeho stále sa mení; množí sa ľudstvo; rastú dediny a mestá; ľudia neustále vymýšľajú nové a nové predmety a ľudia neprestajne zdokonalujú nástroje, ktorými sa pracuje, a vždy novým a novým spôsobom zpracúvajú dary prírody.

Zpiatočníci každú novotu, každý pokrok vyhlasujú za odboj proti starému, hriech proti zákonom božím a svetským. Oni nechcú, aby chudobný stal sa bohatým, utlačený — slobodným, nevzdelaný

— osvieteným! Zpiatočníci hlásajú, že ľudský rozum je hriechom, a chcú, aby dľa ich rozumu a vôle riadil sa každý, a hlásajú, že treba sa klaňať pred autoritami a z ľudí robia — modly.

Nepriateľom pokroku je každý, kto bráni, aby sa rozdiel medzi ľudmi vyrovnával. Kto si žiada, aby večne trvali páni a otroci, vzdelaní a hlupáci. Lebo otrok povinný je pracovať na druhého zadarmo a hlupák ani nevie, čo mu treba, a ani nezná, v akom stave se nachodí.

Nositeľmi pokroku a vzdelanosti v každom národe sú jeho účené a vzdelané triedy, inteligencia národa. Ktože sú to? Kňazi, učitelia, lekári, advokáti, úradníci, priemyselníci, kupci — slovem všetci tí, čo chodili do vyšších škôl, alebo čo sveta zkúsili, alebo vôbec niečomu dobrému sa naučili. Títo povinní sú učiť slovom i písmom, aby vzdelanostná úroveň národa sa zvyšovala. Títo sú povinní chrániť národ od škôd hmotných i duchovných; povinní sú rozmnožovať poklady duchovné; rozmnožovať osožné poznanie vedy a kultúry. Povinní sú starať sa o ľud, aby bol samostatný, slobodný a aby bol vzdelaný.

Kňazstvo naše (vyjmúc pár horlivých) nemá inej starosti, ako odbaviť pobožnosti a potom nestarať sa viacej o vzdelanie ľudu. A tí horší, ktorí i náboženstvo zneužívajú k politickým cieľom, vydierajú z národa korunky na spolky, z nichž národ má iba škodu. A za horlivého kňaza považujú u nás, ktorý vie národ v kostole udržať a s ním sa modliť. Modlitba je najlepšia tá, ktorá je najkratšia a najúprimnejšia. A Kristus nás naučil tú najkrajšiu a najkratšiu modlitbu: »Otče náš, ktorý si na nebesiach!

A koľkí kňazi miesto poučovania nevedia iného, iba hromžiť na pokrok a osvetu! Takýmto činom slovenský ľud nemá z kňazov temer žiadneho osohu. Lebo kňaz,

ktorý len to koná, za čo mu platia a za čo má stály dôchodok, není učiteľom ľudu, ale *nádenníkom.*

Slovák je od prírody nadaný: ľahko sa učí, ľahko chápe. Ale že nemá a nemal svojej inteligencie, ovocie svojej práce od tisíc liet ukladal do cudzích stodôl a sýpok. Bol sluhom a robotníkom na cudzom láne.

To teraz prestalo a ľud nech smelo ťahá na zodpovednosť svoju inteligenciu po dedinách a mestách, aby pracovala nielen pre svoj osoh, ale kedy — tedy aby urobila niečo i zadarmo pre ľud. A poneváč od inteligentného človeka nežiada sa, aby šiel súsedovi kopať, orať a siať — nech inteligent robí to, čo vie: poučuje a vzdeláva.

Ak sa nevzchopíme k práci duševnej, zahynieme. Ak nás nebude so dňa na deň viacej osvietených a pravdy svojej znalých — rozprášia nás na všetky strany sveta za sluhov a paholkov. Pôdu našu zaujme nepriateľ.

Svet kráča a napreduje. Len my ako zakliati stojíme na jednom mieste a ešte počúvame a prikyvujeme falošným prorokom, najatcom a podplateným vodcom, aby sme sa vystríhali pokroku a osvety!

Neni to šialenosť prekaziť ľuďom prácu, ktorá vedie k polepšeniu stavu a života človeka?

Ale títo zpiatočníci boja sa pravdy, boja sa národa, aby sa nevzdelal, aby nepozrel do ich falošnej hry, a preto chcú, aby národ zostal večne temný a hlúpy. Príslovie hovorí, že medzi slepými aj jednooký môže byť kráľom. To isté možno povedať i o nepriateľoch pokroku, ktorí svojím malým rozumom medzi hlúpym národom môu sa zdať mudrcami.

To je asi pokrok a zpiatočníctvo. To sú pokrokári a zpiatočníci. Takíto ľudia boli vždy a budú na veky. Len o to sa treba starať, aby zpiatočníkov ubúdalo, aby mali čo deň menej moci a vlády a aby druhých pribú-

dalo a aby ten pokrok, to zdokonalovanie, polepšovanie rástlo a sa vzmáhalo.

Boj medzi ľuďmi bol vždy aj bude, ale cieľom toho boja je a bolo, aby rozdiely medzi ľuďmi boly najmenšie. Aby nebolo ukrutných boháčov a vedľa nich hladom umierajúcich, aby jedni nemali všetky práva — a druhí aby neboli otroci.

Pokrok vyžaduje, aby sa každý mohol stať bohatým, vzdelaným, moderným, slobodným a zdravým.

Bez slobody svedomia a presvedčenia niet života dôstojného človeka. Len zver zostáva vždy na jednom stupni vývoja. Človek musí každým dňom učiť a vzdelávať sa čili hľadať a poznávať pravdu, lebo ten, kto hľadá pravdu, ten obohacuje svoje vedomosti a stáva sa vzdelanejším od toho, ktorý vôbec žiadnej pravdy nehľadal.

A jestli je zákonom pre jednotlivca, aby sa vzdelával a zdokonaloval, tým dôležitejším je pre celý národ, aby ani na minútu nezaostával, lebo ináčej vo velikom boji medzi národami sveta príde o to, čo má. Slobodné a vzdelané národy zotročujú národy zaostalé a nevzdelané a kto kričí a nadáva na pokrok v národe, je tedy najväčším nepriateľom svojho národa, lebo si žiada, aby jeho národ zostal v temnote a nevedomosti, aby ničoho nového nevynašiel, nepodniknul a aby sa stal otrokom vzdelaných a bohatých súsedov.

Konečne je známou pravdou, že človek, ktorý má presvedčenie poctivé a statočné a ktorý žiada slobodu pre seba, bude si vedeť uctiť slobodu svedomia a presvedčenia aj druhého človeka, lebo svedomie je hlas boží a pred týmto hlasom Boha treba sa pokloniť každému zbožnému človekovi.

Pomer náboženského citu k demokracii.

Vydobyjúc si slobodu občanstvo v republike stáva sa volným. Vláda vypadnúc z rúk jednotlivcov rozdelila sa medzi veliký počet občanov. To má za následok, že v demokracii uvolnila sa disciplína, poslušnosť voči vláde, ktorá panovala násilím, vojskom, žandármi a ktorá proti občanom užívala v mnohých prípadoch i zbrane a tak ich prinútila k poslušnosti.

Vláda ľudu nemôže používať takýchto prostriedkov, lebo by podkopala svoju vlastnú autoritu v národe a národ by takúto vládu dlho netrpel. Ale trvácnosť akéhokoľvek zariadenia a poriadku vyžaduje od občanov bezpodmienečne *poslušnosť a plnenie povinnosti,* má-li štát byť trvácnym a pevným. Tak sa zdá, že vedľa poslušnosti k vláde v monarchii, pevnosť zariadenia a poriadku v štáte monarchickom udržiaval i cit náboženský. *Ani demokracia nezaobide sa bez nejakého úprimného, hlbokého, osvieteného náboženského citu.*

Človeka v živote ženie do práce vlastný záujem, ktorý je v podstate sebecký. Toto sebectvo ženie človeka, aby vyhľadával len svojho blaha, svojej rozkoše

bez ohľadu na spoločnosť, na spravedlivosť a na právo iného. Aby plnil svoje povinnosti voči bližnému a vlasti, je treba, aby krotil svoje vášne a chtíče a v prípade potreby, aby sa obetoval. To učiní len vtedy, uzná-li nejaký mravný zákon, ktorý by ho k tomu viedol a bol mu vnútornou vzpruhou, aby svoje činy uvádzal v súlad s oným mravným zákonom.

V prvotných, nevzdelaných spoločnostiach zavádzajú sa isté zvyky, diktované čiastočne nutnými potrebami. Ľudia sa im podrobujú bez odporu jako prirodzenému pudu. V tom je úzda i pravidlo, ktoré udržuje istý poriadok v dobách barbarstva.

V dobe viery dáva náboženské vyučovanie pravidlá, ako konať, hlboko ich vštepuje do sŕdc a ľudia, jestliže nie sú pod vlivom velikých a prudkých vášní, poslúchajú tieto predpisy. K tomu ešte panovníci a vznešení ľudia sú ozbrojení velikou donucovacou mocou, ktorú používajú a často nadužívajú.

Ale v našich moderných demokraciach zvyklosť ztrácala svojho vplyvu, viera v mnohých dušiach ochabla, alebo vymizla, autorita nemá už čarovnej moci a prinucovacia moc je soslabená. Človek je slobodný a výprostený z hraníc, ktoré ho držaly v priamej čiare. Tu len pojem práva má nahradiť putá a donucovacie prostriedky, ktoré zmizly.

Tedy čím je sloboda úplnejšia, tým má byť mravný cit účinnejším, aby občan konal samovoľne to, čo prvej konal nútene.

Velikou chybou modernej kultúry je, že kladie váhu na pokrok v dvojakom smere: Všetko úsilie vynakladá na zdokodalenie rozumu a zveličenie hmotného blahobytu. Vzdelanosť a bohatstvo sú heslom modernej doby.

Rozberáme-li tieto dve heslá dôkladne a hlboko, prichodíme k presvedčeniu, že na tejto ceste ľudstvo nedosiahne tej blaženosti, za ktorou túži. Človek vedľa rozumu má ešte mohutnú oblasť citovú, ba mohli by sme povedať, že cit je ďaleko mocnejším činiteľom v živote človeka i národov než rozumová činnosť.

Vzdelanosť nevedie bezpodmienečne k zošľachteniu človeka. Bez zošľachtenia citov vzdelaný človek stáva sa chytrým tvorom. On môže šikovne využiť slabosti hlúpych, vyniknúť nad ich nedostatkami, ale nemusí sa stať v každom prípade človekom mravným a dokonalým.

Náboženské city — poneváč z nich vyviera mravnosť a bázeň božia, odjakživa riadily a hatily pudovú stránku človeka. Človek nábožný, opravdu bohabojný, ďaleko lepšie koná svoje povinnosti voči sebe, voči rodine i voči celej spoločnosti, ako človek bez mravných zásad, bez náboženstva alebo práve človek stojaci na čírom materializme.

Moderná doba zabúda na harmonické pestovanie rozumu a citu a tým sa stáva jednostrannou a povrchnou.

Múdra demokracia vynaloží všetko svoje úsilie, aby tohoto harmonického pestovania u svojho občanstva nezabúdala.

Materialistické nazieranie na svet zapríčiní ešte národom i štátom mnoho škôd. Dľa materialistického nazierania človek nemá inej povinnosti na zemi, než sa starať o najvyšší stupeň blahobytu na zemi. Bude-li sa každý starať len o svoj vlastný prospech, nebude človeka, ktorý by sa staral o prospech druhého. Materialistické nazieranie by predpokladalo úplnú rovnosť schopností všetkých ľudí, ale poneváč ľudia od prírody nie sú rovní, jedni sú slabší a druhí silnejší, jedni nadaní a druhí obmedzení, stane sa, že tí mocnejší na základe

svojho názoru materialistického budú sa starať len o seba samých, dosiahnu svojho cieľa a všetci, ktorí sú od nich slabší, neumelejší, budú utláčaní a budú trpeť nedostatok, biedu a budú rozmnožovať počet nespokojných a zavrhnutých. Preto materialistické nazieranie nemôže byť základom zdravého spoločenského vývoja.

V spoločnosti ľudskej bude vždy treba ľudí, ktorí v daných prípadoch obetujú seba v prospech iných, ktorí svoje záujmy podriadia záujmu všeobecného blaha, záujmu slabých a neuvedomých. A čím viac je takýchto ideálnych ľudí, tým je blahobyt všeobecne dokonalejší. Bez sebaobetovania matky nemožno si predstaviť život dieťaťa, jeho vzrast, výchovu, bez sebaobetovania vojaka nevieme si predstaviť obranu vlasti, majetku občanov a všeobecného pokoja. Národ musel by sa stále triasť pred nepriateľom a nedostal by sa nikdy k tichej kultúrnej práci. Tiež spisovatelia, básnici, umelci, tvoriaci nesmrtelné diela, obetujú sa službe pravdy a krásy a velikí reformátori a myslitelia obetovali svoje životy za pokrok ľudstva, z ktorého žijú pokolenia veky a veky. A idealizmus má svoje korene v čomsi nehmotnom, nemateriálnom, čo je asi blízko náboženskému citu. Materialistické nazieranie na život vytvára vieru v Boha a nesmrteľnosť duše. A bez viery vo svrchovanú autoritu je nemysliteľná morálka, ktorá by ľudí nútila a viazala k mravnému životu.

Laveleye kreslí život v atheistickom štáte takto:

»Predpokladajme, že by každá náboženská myšlienka bola úplne vypudená z duše národa, potom i mravnosť, ba i sama myšlienka sebaobetovania sa a povinnosti by zmizly zároveň. Podrytie náboženskej myšlienky dodalo by požiadavkam nižších tried nemilosrdnej prudkosti. Dobre to majú vypočítané náčelníci revolucionár-

skeho kommunizmu, ktorí na čelo svojho válečného manifestu proti spoločnosti napísali popieranie božstva. Čím viacej budete človeka vrhať do smyselnosti, odnímajúc mu všetku nádej na nebeskú odmenu, tým netrpezlivejšie bude znášať spoločenskú nerovnosť, ktorá ho pripravuje o jeho podiel blahobytu na t o m t o svete, ktorý je pre neho jedinou skutočnosťou. Uvidí-li, že ho nemôže dosiahnúť, bude zaujatý proti zariadeniam, o ktorých myslí, že sa stal ich obeťou, satanskou nenávisťou a zbesilou túžbou po strašlivom pustošení. Pod vplyvom tohto citu zapálila kommuna parížske monumentálné budovy, ktoré boly symbolom (znakom) sriadenej moci.«

A čo iného je dnešný b o l š e v i z m u s?

Ďalej hovorí:

»Keď je všetko otrasené, inštitúcie i tradicie, keď pod panstvom demokracie spoločenský rád sa každým dňom premeňuje a keď držitelia moci striedajú sa bez ustania, tu ľudia necítia sa už viacej viazanými, ani vážnosťou k politickej autorite ani k autorite náboženskej a výhľady na zmätok sa množia a nedostatok všetkého nátlaku jedných rozputáva a druhých naplňuje hrúzou. N e v e r i a c e m a s s y, n e d ú f a j ú c u ž v o n e n s v e t a h ľ a d a j ú c š ť a s t i e l e n n a t o m t o, c h c e j ú z a k a ž d ú c e n u, t r e b á r s i n á s i l í m z a v i e s ť l e p š í p o r i a d o k, a k o t e n, k t o r ý d o s i a ľ s ú n e s c h o p n é o r g a n i z o v a ť a v p o h y b u v i e s ť. Všetci tí, ktorí majú čo ztratiť, budú volať po n e j a k o m p á n o v i a samí vzbúrenci v zúfalosti, že nemôžu uskutočniť svoj ideál, prijmú ho, d ô v e r u j ú c, ž e i m h o z a b e z p e č í.

Z toho vyplýva, že v každom prípade je treba, *aby bola hlásaná ľudu samostatná mravoveda,* už či agnostická, či už náboženská.«

Tocquevill trefne hovorí:

»Pochybujem, že by človek mohol zniesť zároveň

úplnú neodvislosť náboženskú a celú slobodu politickú. I som toho presvedčenia, že nemá-li človek viery, je treba, aby žil v porobe, a je-li človek slobodný, je treba, aby veril.«

Má-li však náboženstvo ovládať veliké massy ľudu, má-li byť vzpruhou šľachetných skutkov u jednotlivcov, musí to byť náboženstvo čisté a nesmiešané s poverou, nesmie sa priečiť vydobytkom vedy, nesmie prísť do rozporu s rozumom, nesmie prekážať a nepriateľsky sa stavať proti poznaným pravdám, nesmie ľudí fanatizovať, otročiť, lež povznášať a šľachtiť. Náboženstvo nesmie byť sektárske, slúžiace len úzkemu kruhu zaslepených veriacich, ale musí obsiahnuť všetky ideále ľudskosti a jeho morálka musí stáť nad všetkou dennou politikou a cieľami stranníckymi. *Náboženstvo nesmie stáť v protive s ideálmi národa, ktorý to náboženstvo vyznáva.* V náboženstve musí národ nájsť pevnú oporu mravnú a ono musí uplatňovať silou, ktorá vzdoruje úpadku mravnému, a musí zodpovedať svojmi naukami jak duchu národa, tak i ideálom ľudským.

Akým mohutným činiteľom môže se stať náboženský cit v živote národa, ukazuje nám práve husitské hnutie v národe českom. Husitská doba je najslavnějšou dobou v živote nášho národa. Náboženský cit tak preniknul všetek český ľud, že český národ stál na čele evropskej civilizácie a pokroku, že v jeho lone uskutočnily sa ideále demokratickej rovnosti, slobody a bratstva. Český národ práve na základe tohoto náboženského hnutia, predstihnul celú Evropu a uskutočnil vo svojom štáte mnoho zo zásad, ktorých sme ešte ani dosiaľ nedosiahli.

Náboženské hnutie, keď je preniknuté láskou k vlasti a k národu, môže konať di-

vy a národ sjednotený vysokými mravnými ideálmi, stáva sa nepremožitel'ným.

Pred Husitmi triasla sa celá Evropa a česká vlasť bola útočišťom a záchranou všetkých slobôd, ktoré len pozvolna a ťažkým bojom vedeli si vydobyť behom dlhej doby ostatné národy Europy.

Moderná doba rada sa díva na náboženské hnutie s vysoka lebo predpokladá, že evropské l'udstvo už dávno riešilo otázku náboženskú. Ale skutočnosť nás poučuje, že nielen náboženská, ale ani sociálna otázka nedostala sa na taký stupeň riešenia, ktorý by národom Europy zabezpečoval pokojný vývoj a možnosť nerušenej, kultúrnej práce.

Veliká väčšina europského l'udstva žije dl'a svojho náboženského názoru. Prírodné vedy neprenikly ducha národov v takej miere, aby l'udia uznávali a žili dl'a prírodovedeckých zákonov. Ale ani sám svetový názor prírodovedecký nie je tak podrobne vybudovaný, aby mohol stačiť túžbam trpiaceho človečenstva a aby preniknul celé ich bytie a žitie.

Husitská doba mala tú prednosť pred dobou našou, že zaujala celého ducha i srdce československého národa, že l'ud sjednotila v jednej túžbe a v jednom cite. V tom bola sila neodolatel'ná.

Je pravda, že väčšina katolického l'udu europského považovala husitizmus za kacírsky, ale to »kacírstvo« dodávalo národu sily, jednoty a víťazilo nad znemravnelým »veriacim« katolicizmom.

Husitizmus mal svojich božích bojovníkov, tedy vojsko, ktoré bolo preniknuté náboženským citom, a ktoré v mene božom hájilo svoju vlasť, svoje slobody a svoju vieru proti tým, ktorí ju z vonku i z vnútra ohrožovali.

Náboženský cit nie je a nebude ešte dlho prekona-

ný. Pokiaľ je náboženský cit živým v ľude a pokiaľ hýbe citami človeka a riadi jeho činnosť, dotiaľ musí každý štát s ním rátať ako s cennou a vzácnou složkou štátneho, politického a spoločenského života.

Mnohí náboženskí horlivci pletú si s náboženstvom vieru a cirkev. Človek môže byť hlboko nábožný bez toho, že by musel vyznávať daktorú z vier, alebo že by musel patriť daktorej cirkvi. Je pravda, že takýchto ľudí je málo, ktorí si zachovajú svoje náboženské presvedčenie i vtedy, keď nepatria k cirkvi.

Vyznávať nejakú vieru, alebo patriť k nejakej cirkvi, to ešte všetko neznamená nábožného človeka a ešte menej to znamená žiť podľa príkazov božích. Je všeobecne uznaná pravda, že každé náboženstvo vo svojej podstate je pomer človeka k Bohu a k bližnému. Tedy základom každého náboženstva je láska k Bohu a k bližnému.

Ale čo vidíme u mnohých hlasateľov cirkevných?

Miesto lásky — štvanie, hnev, nenávisť a rozbroj. Jestli niektorá viera učí svojich veriacich, aby nenávideli každého, kto ich vieru nevyznáva, tak táto viera je nie založená na náboženskom cite, na prikazaniach božích, ale na cirkevnej politike. No a politika nemá s mravnosťou a s božím zákonom nič spoločného. Politika je boj o moc svetskú, je boj o hmotné výhody, je boj o každodenný chlieb a o vyplnenie ctižiadostivosti vysokomyslných ľudí. To všetko je práve opak toho, čo nám káže náboženský cit. Náboženský cit ľudí spája a sjednocuje, krotí ich vášne, učí ich pokore a bázni božej.

Ti ľudia, ktorí náboženstvo strhujú do politiky a za štít svojho politického boja používajú vieru a cirkevné obrady, sú nehodní, aby sa menovali

kresťanmi. Politiku smiešať s náboženstvom môže len taký človek, ktorému nič neni svätého a ktorý rúha sa Bohu.

Klerikálne smýšľajúci vodcovia hovoria, že povinnosťou veriaceho človeka je, aby bránil svoju vieru a svoju cirkev. Áno, to je pravda, že treba brániť vieru a cirkev, ale jako?

Pravda a božie zákony nedajú sa brániť násilím, lžou, pomluvami, bitkami, osočovaním, budením nenávisti v srdci bližného proti bližnému.

Pravda môže sa brániť jedine pravdou, tedy presviedčaním, vzdelávaním, vyvracaním lživých zpráv, ale nikdy nie päsťou alebo zbraňou.

Kristus povedal Petrovi, keď chcel tasiť meč na obranu Spasiteľovu: »Schovaj meč svoj do pošvy, lebo kto mečom bojuje, od meča zahynie.« Tiež pravda mečom bránená, zahynula by mečom.

Neni nič ľahčšieho ako nevedomý ľud lživými zprávami rozzúriť a nahovoriť mu, že niektorí ľudia idú ho pripraviť o vieru, o Boha a o náboženstvo. Takto hlásaná lož je nebezpečná nielen pre tých, ktorí ju hlásajú, ale menovite nebezpečná je pre samý vznešený cit náboženský. Poprvé preto, že lož má krátke nohy, a po druhé preto, že náboženstvo, strhnuté do smetiska denného politického boja, sa unižuje, špiní a jeho čistota sa stáva pochybnou.

Ľudu je ľahko nahovoriť, že niekto mu berie tie najsvätejšie veci: vieru, náboženstvo, Boha. Ale kto takúto lož hlása, musí si byť vedomý veľkej zodpovednosti za svoje slová a skutky.

Dejiny národov učia, že práve náboženské boje zahubily štáty a viedly k ukrutným vraždám a prenasledovaniu medzi občanmi. Zostrašený národ ho-

tový je obetovať za sväté poklady duše svojej i život svoj.

Ale beda národu, ktorý ztratí rozvahu a ktorý dá sa rozoštvať a sviesť na cestu násilia, nešetriac v boji príkazov božích, milosrdenstva, dobrotivosti a lásky.

Vystríhame všetkých vodcov, ktorí sa postavili na čelo veriaceho ľudu, aby národ nepopudzovali proti sebe, aby nevyvolávali občanskú válku a tak neznepokojovali národ, neodťahovali ho od pokojnej, činorodej práce a nepozbavovali národ duševného pokoja.

Voľba kňazov.

Aby kňazstvo plnilo svoje povinnosti čo najsvedomitejšie, je v demokratickom štáte nevyhnuteľne treba, aby ľud si volil svojich kňazov.

Volba kňazov a biskupov bola zavedená v prvých stoletiach cirkve katolíckej a táto doba je dobou rozkvetu kresťanstva. Vo všetkých protestantských cirkvach Evropy veriaci volia si svojich vykonávateľov bohoslužby a ľud je veľmi spokojný s týmto poriadkom.

Kňaz, ktorý vie, že môže byť volený alebo prepustený, vynakladá všetko úsilie na to, aby plnil svoju povinnosť čo najsvedomitejšie.

U nás na Slovensku biskupov a kňazov menoval štát alebo rôzni patróni svetskí, často i nie katolíci. A máme smutné doklady a zkúsenosti o takýchto sluhoch božích. Obyčajne výnosné fary a biskupstvá staly sa predmetom kupectva a korrupcie. Úrad cirkevný dosiahol obyčajne nie ten, ktorý bol najvhodnejší, ale ten, ktorý mal protekciu, a ktorý s dôchodkom sa podelil s vládnou kasou, alebo ktorý zapredal svoje kňažské svedomie politickým vodcom, alebo vláde. Takíto cirkevní hodnostári súc odvislí od svetskej vrchnosti, zabúdajú na svoje povolanie a stávajú sa sluhami mamony alebo politickými kortešmi. Že v rukách takýchto sluhov

božích náboženstvo je poslednou vecou a zbožnosť dačím neznámym, to vidíme i dnes na Slovensku.

Nič súrnejšieho preto neočakáva slovenských katolíckych veriacich, ako vybudovať si cirkevnú autonomiu s voľbou kňazov skrze veriaci ľud.

Ľud, ktorý sa naučí voliť svojich cirkevných predstavených, naučí sa voliť aj dobrých úradníkov, a dá pri voľbe vždycky prednosť ľudom súcim, statočným a pracovitým pred ľuďmi nehodnými, hľadajúcimi len úrad a zaopatrenie.

O náboženskej nesnášanlivosti. Klerikalizmus.

Príčinou všelikého rozbroja medzi l'uďmi je nesnášanlivosť. Nesnášanlivosť je rôzneho druhu, buď náboženská, buď politická, buď triedna. Najnebezpečnejšou nesnášanlivosťou je však nesnášanlivosť náboženská.

Každý veriaci človek je presvedčený, že to, v čo verí on, je svätá božská pravda, a zavrhuje každú inú pravdu, ktorá sa nepodobá jeho pravde a jeho viere. Preto, že náboženské nauky siahajú až na koreň duše a srdce človeka, preto náboženské pravdy sú tak mocné, že dl'a nich riadi sa celý život veriaceho človeka a vládnu nad ním neobmedzene. I pochopíme l'ahko, prečo náboženská nesnášanlivosť, keď sa raz zakorení v národe, má tak ďalekosiahajúce následky, že môže otriasať nielen spokojné spolužitie občanov, ale že môže zahubiť aj mohutné ríše a zničiť celé kultúry, zahubiť umenie a vzdelanosť národov vysokokultúrnych. Historia podáva nám o tejto strašnej práci nesnášanlivosti vel'mi smutné a bohaté príklady. Niet skoro ani jednej krajiny v Evrópe, ktorá by nebola bývala do základov otrasená nesnášanlivosťou tej alebo onej cirkve. Nešťastím národov bolo, že rozbroje vedené boly vždycky na základe ná-

boženskom, tedy menom Boha a jeho večných zákonov, za ktoré sa skrývali fanatickí záškodcovia národov a zemí.

Čo je v podstate náboženská nesnášanlivosť?

Je to nenávisť a hnev proti bližnému, preto že v toho istého Boha verí a vyznáva ho iným spôsobom ako on. Nesnášanlivosť náboženskú využívajú obyčajne ľudia zaslepení, nevzdelaní a takí, ktorí z náboženstva robia politiku. Ľudí takýchto menujeme klerikálmi. Títo štvúc k nenávisti občanov, ovládajú svedomie a srdce človeka pod kepienkom, že hája pravdu, a ľud súc presvedčený, že klerikál zastáva pravdu, slepo ide za ním a schopný je tých najohavnejších skutkov. Klerikál či svetský či kňazský je najväčším záhubcom národa, viery a štátu. Záhubou národa je tým, že rozoštve brata proti bratovi, syna proti otcovi, občana proti občanovi, veriaceho proti veriacemu; záhubcom náboženstva a viery je preto, lebo náboženstvo je vec svätá a kresťan podľa príkazu Kristovho má milovať nielen svojho bližného, ale i nepriateľov svojich. Klerikál menom Krista učí nie láske, ale nenávisti ľudí, klerikál vediac, že viera a náboženstvo sú veci sväté, ide s tymito vecmi na verejnosť a vystavuje ich hanbe, potupe a nenávisti. Klerikál sovšedňuje sväté veci, robí z nich politiku a snižuje ich do blata. Miesto slova božieho hlása záhubu a zkazu ľudí, ktorých učí podlosti a klamstvu. V mene božom hlása nauku satanáša, ktorý dľa učenia cirkve je pôvodcom všetkého zla na zemi.

Niet nešťastnejšieho národa, ako ten, ktorý má na čele klerikálnych vodcov, lebo história dokazuje, že každý národ, ktorý podľahnul klerikálnej nesnášanlivosti, upadol do otroctva a zem jeho zaujal cudzí národ. Ani zlá politika, ani triedna nesnášanlivosť neni tak nebezpečná národu ako nesnášanlivosť náboženská.

Politika je výplodom dočasných prúdov v náro-

de, je akousi spoločenskou módou. Podobne i triedna nesnášanlivosť, ktorá pokrokom vzdelanosti a vyrovnávaním protiv majetkových ztráca na sile a národ pre tieto nesnášanlivosti neprichodí k záhube, ale náboženská nesnášanlivosť práve preto, že sa vedie pod heslom večných právd a božieho zákona, rozbije tak jednotu národa, rozdrví pokoj a poriadok krajiny v toľkej miere, že z tohoto stavu niet iného východu ako podmanenie cudzím národom.

Národ nesnášanlivý ohrožuje bezpečnosť a slobodu nielen svoju, ale i cudzích, súsedných národov a preto tieto cudzé národy nútenými sa cítia zakročiť a pokoriť národ, ktorý sám so sebou nevie si urobiť poriadok.

Preto každý Slovák, ktorému je drahá sloboda a neodvislosť jeho domoviny, ktorý sa teší, že sme sa dostali zpod maďarského jarma k slobode, že môžeme sami nad sebou vládnuť, bude sa vystríhať klerikálnej otravy.

Klerikáli hovoria o sebe, že sú veriaci ľudia, a o iných tvrdia, že sú neverci. Neverec je ten, kto neplní božie zákony. Ale či klerikáli držia sa božieho prikázania, či hlásajú lásku k bližnému, či milujú nielen svojho bližného, ale aj nepriateľov svojich?

Videli sme, že práve klerikáli sú tí, ktorí porušujú Zákon boží, ktorý stojí nad všetkým zákonom.

A tak právom možno povedať, že klerikáli neveria v Boha, lebo neplnia jeho zákonov, keď hlásajú nenávisť, hnev a rozboj v národe.

Kristus o klerikáloch starozákonných povedal, že sú obielené hroby. I naši klerikáli sú takíto, slúžia diablu a hovoria, že bránia zákon boží.

Až slovenský národ pozná ich skutky a prehliadne ich sobecké zámery, bude sa s odporom odvracať od týchto záhubcov svojho pokoja blaženosti. Pokrokovým

mužom bude sa treba opásať trpelivosťou a neúnavnou prácou, kým sa im podarí osvietiť slovenský ľud, aby poznal, kde je pravda a kde lož.

Slovenský ľud je hlboko veriaci a je bohabojný, on svojou čistou dušou pozná, kto je jeho priateľ a kto nepriateľ.

Môže byť, že klerikálom podarí sa ešte raz poriadne oklamať slovenský ľud, ale nikdy viacej potom. Slovenský ľud prestál mnoho múk a utrpenia a preto pevne veríme, šťastlive prekoná i najnovšiu klerikálnu pliagu.

Nesnášanlivosť akéhokoľvek druhu je známkou zaostalosti a nízkeho ducha. Slovenský ľud je tak citný a nadaný voči všetkému velikému a krásnemu, že pevne dúfame, že si vyberie cestu k svojmu blahobytu a vzdelanosti, ktorá sa menuje cestou slobody, bratstva a pokroku.

DEMOKRATICKÉ CTNOSTI OBČANA.

O práci.

Dl'a biblického vypravovania po pádu Adama a Evy, Boh vyhnal ich z rája so slovami, že v potu tvári svojej budú vyhl'adávať svoj každodenný chlieb.

Tak práca bola daná do vena človekovi vstupujúcemu z blaženého stavu na povrch tvrdej zeme. V starých dobách bol názor na prácu hodne ponižujúci. Človek, ktorý pracoval, bol otrokom a človek, ktorý zahál'al, menoval sa a bol pánom. Tento názor o práci udržal sa až na naše dni. V starom štáte boli tiež páni, ktorí neradi pracovali a boli najatí l'udia, ktorí miesto nich obstarávali prácou všetky potreby života.

V demokratickom štáte takýto názor nemôže mať miesta; v demokratickom štáte nemôže byť pánov a otrokov, zahálačov a pracovníkov. V demokratickom štáte máme všetci rovné výhody a musíme mať všetci rovnakú zodpovednosť a rovnako musíme si hl'adeť práce.

Demokracia bez práce musila by čoskoro zahynúť.

Preto, že sme všetci rovní, mohli by sme si všetci žiadať, aby sme boli všetci pánmi. Lež kto by potom pracoval? Bez práce nemôže žiť ani jednotlivec, ani rodina, ani spoločnosť. Preto demokracia nemôže podporovať zahálku a nemôže tvoriť z občanov pánov.

Aký je význam práce?

Človek len dotiaľ má cenu, kým sám tvorí nejaké cenné hodnoty, veci, lebo diela. Osožná práca dáva človeku povedomie, že nežije na úkor iných ľudí, že nežije z mozolov a z potu druhých ľudí. Prácou vykupujeme svoje poklesky a ňou sa i očisťujeme od zdedenej lenivosti a od zahálky divocha.

Pracovať dľa plánu a rozvahy značí zdokonalovať seba samého. Práca nás povyšuje, práca je jediným vyznamenaním spoločnosti demokratickej, osožná práca robí človeka človekom.

Dospelý človek je povinný pracovať jednak ako člen spoločnosti lebo žijúc vidí, že ako otec lebo ako občan je mravne viazaný starať sa o tých, ktorí pracovať nemôžu lebo nevedia. Prácou nadobúdame si sebavedomia a cvičíme svoje schopnosti. Bez práce aj múdri ľudia nie sú k ničomu, lebo každý človek len toľko váži, koľko práce vykoná.

Preto v modernej, demokratickej spoločnosti pracujúci človek nadobudnul si najväčšej občianskej úcty a vlivu.

Moderný štát, znajúci cenu práce a pracovníkov, vydáva zákony na ochranu práce a pracovníkov. V starých štátoch práca bola opovrhovaná a s ňou aj tí, ktorí pracovali, preto nestarali sa o regulovanie pracovných síl a robotník v starom štáte bol hodený na pospas pažravému kapitalizmu a všelijakým otročiteľom pracovného ľudu.

V moderných štátoch vidíme, že zákonodarné sbory mnoho času venujú, aby práca bola spravedlive podelená. Naša republika patrí medzi prvé štáty, kde bola zavedená osmihodinová pracovná doba. Tým náš štát uznal prácu a postavil pracovníkov pod ochranu zákona. Stará krivda je odčinená a robotník, má-li schop-

nosť a vie-li sám oceniť význam svojej práce, má príležitosť, vedľa ťažkej, úmornej práce aby sa vzdelával a poučoval, aby sa venoval práci duševnej.

V starom štáte mala česť len práca ducha. Politikovia, literáti a umelci tvorili akúsi privilegovanú kastu, ich práca sa cenila a vyvyšovala proti práci hmotnej. V modernom štáte musí sa uznať hodnota a cena každej práce rovnako. Zametač ulíc je tak cenným človekom, ako ktorýkoľvek úradník, ktorý pracuje perom. Nikto nemôže byť unižovaný preto, že tú lebo onu prácu koná, lebo že pri svojej práci je tak lebo tak oblečený.

Na hodnotu práce môže byť postavené len jedno merítko: osožnosť práce, lebo niet pochyby, že možno vykonať i prácu, ktorá nenesie prospechu nikomu a ktorá je len marením času.

I zlodej pracuje i kartár pri hre premýšľa a pracuje, i všelijaké športy a hry môžu sa zvrhnúť na zabíjanie času, bez toho, že by prinášaly akýkoľvek prospech jednotlivcovi lebo spoločnosti. Práca musí byť osožná, ak má slúžiť nejakému vyššiemu cieľu, nejakej potrebe prospešnej tomu, kto ju koná, lebo pre koho ju koná.

V dobré zriadenej spoločnosti nachodíme prevedenú do podrobnosti delbu práce. Týmto účelným rozdelením práce nastáva poriadok, regulovanie pracovných síl a výroby. Je pravda, že nie každá práca vynáša rovnako a že nie skrze každú prácu dobývame si rovnakých hmotných výhod.

Ľudia oddávajú sa práci dľa svojich prirodzených schopností, a to je šťastím ľudskej spoločnosti, že neženú sa všetci za najvýnosnejšou prácou, lebo takýmto spôsobom i nimi vyrobené veci ztratily by na cene. Preto je nutno, aby každý pracovník toľko si zarobil, koľko k svojmu živobytiu potrebuje, a aby každá práca bola ctená a odmenovaná.

Nech nikto neopovrhuje prácou druhého a nech má stále na pamäti, že každá práca a každý človek, ktorý ju koná, nech je ona akokoľvek pekná či nepekná, je rovnako potrebný, aby sme si zabezpečili svoj každodenný chlieb.

Keby všetci ľudia rovnako smýšľali o svojej práci a rovnako si ju cenili, keby vo štáte nikto nechcel zahálať a nechcel žiť z práce druhého, nebolo by treba zákonov o práci a o pracovnej dobe. Roľník pracoval by toľko, koľko mu dovoľuje jeho sila a povaha jeho práce, pracoval by nie dľa predpisu zákona toľko a toľko hodín, ale dľa potreby a dľa svojho zamestnania.

Práca je rôzna. Daktorá práca musí sa previesť len v istých čiastkach roka, alebo v istých hodinách dňa a žiadny zákon nemôže určiť, koľko a ako má kto pracovať. Tu rozhoduje nad výkonnosťou práce a nad pracovnou dobou výlučne povaha práce a zamestnania. Orať, siať a druhé poľné práce nemožno konať v zime, alebo za nepriaznivého počasia, lež len vtedy, keď to dovoľuje príroda sama. Iný druh práce môže sa regulovať časom a dobou. Práca v továrňach, kde pracovník je krytý pred nehodami počasia, pred dažďom, vetrom a zimou, môže si prácu zariadiť tak, ako sa mu páči a ako to zriadenie práce vyžaduje. Ľudia pracujúci duchom, básnici, spisovatelia a umelci tiež len podľa povahy práce a rôznych okolností, len v zriedkavých chvíľach sú schopní práce a ich prácu regulovať zákonom je nemožné. Ale ich práca je zároveň tak potrebná, ako práca ktoréhokoľvek robotníka.

Povinnosťou štátu je, aby svojich občanov vychovával k práci. Keď prenikne každého občana povinnosť a láska k práci, vtedy nebude treba ľudí nútiť do práce a nebude treba zákonov na ochranu robotníckej triedy.

Bude-li každý svedomite konať na tom mieste, kde

je postavený, svoju dennú prácu, tak sa netreba obávať, že by zahálkou mohol byť ohrožený blahobyt ľudu a že by ľudia v záhalke nachádzali rozkoš a že by opovrhovali tymi, ktorí vytvárajú všetky potreby života.

Budeme-li všetci pracovať, nebude medzi nami núdznych a biednych budeme mať všetkého hojnosť a nikto nebude sa museť obávať, že zahynie hladom lebo nedostatkom.

Samostatná podnikavosť.

Za vlády kráľov a cisárov ľud sa naučil podrobovať sa vôli a rozkazom panovníkovým a skladal všetku starosť o verejné blaho na vládu a jej úradníkov. Behom času odvyknul si samostatne myslieť a samostatne podnikať. V takom štáte, kde panuje kráľ a jeho vláda, ľud očakáva od nich všetko. V demokratickom štáte musí byť národ samostatným i v myslení a podnikaní práve z tej príčiny, lebo zodpovednosť padá na bedrá ľudu.

Každý občan republiky je povinný starať sa o verejné blaho, musí premýšľať ako zveľadiť majetok štátu, musí verejný majetok ochraňovať a byť strážcom verejného poriadku a blahobytu, a to každý občan bez rozdielu.

Len pri takomto zariadení môže štát rozkvitať, bohatnúť a môže v ňom zavládnuť všeobecný blahobyt a spokojnosť.

Slovensko nachodí sa v stave stáleho očakávania, vodcovia ľudu a národ sám so založenými rukami dívajú sa okolo seba a očakávajú rozkaz a popud od dakohosi, ktorý stojí mimo nich. V najlepšom prípade očakávajú, aby vláda zakročovala i v takých veciach, ktoré majú vykonávať sami.

Sú žaloby a všeobecné nadávanie, že to a to neni

v poriadku, že ten a ten úradník nekoná svoju povinnosť, ale nikomu nenapadne priložiť ruku k dielu a vo svojom okolí konať svoju povinnosť voči obci a štátu. Ľudia žalujú sa na zdražovanie rôznych článkov, na úžeru a na t. zv. keťasov, ale každý platí bez protivenia sa úžasné ceny za potraviny, odev a obuv a za všelijaké iné veci pre každodennú potrebu nutné. Čo by tu bolo povinnosťou každého občana? Úžerníkov a keťasov oddávať súdu, vymáhať ich potrestanie a bdeť nad poriadkom a buričov urobiť nemožnými tým spôsobom, že každý občan ide medzi ľud a poučuje ho o pravom stave vecí.

Slovenský ľud dlho bol v otroctve a ťažko sa prebúdza k vedomiu slobodného občana. Preto je povinnosťou slovenskej inteligencie, aby si tento stav upovedomila, burcovala ľud z netečnosti k hrdosti občanskej i ľudskej.

Po čas prevratu národ sa vrhnul s úmyslom odcudzenia na verejný majetok. Ľud zabudnul, že tento majetok je jeho, že z toho majetku bude štát vydržiavať pre národ úradnictvo a tisíce verejných budov, že z dôchodku verejného majetku bude vydržiavať školy, nemocnice, cesty, železnice atď. To stalo sa preto, lebo ľud nebol poučený o tom, že on je výlučným pánom vo svojom štáte a že keď poškodzuje verejný majetok, že poškodzuje seba samého. V tom pomere ako bohatne štát, uľavuje sa občanom na daniach a všelijakých verejných ťarchách. Slovom čím bohatší je štát, tým menšie dane a čím je štátny majetok menší, tým vláda uvaluje väčšie ťarchy na daňujúcich.

Vo štáte sú najvzácnejší tí ľudia, ktorí rozmnožujú bohatstvo zeme a národa, a toho možno docieliť len tak, keď každý bude premýšľať, ako by objavil nový prameň dôchodku a ako čo najvýdatnejšie využil všetkých bohatství prírodných svojho kraja alebo celého štátu,

Slovensko je práve takou panenskou zemou, nevyužitou, kde rôzne bohatstva prírodné ležia ladom.

Obraciame sa k dôvtipu a dômyselnosti slovenskej v tej nádeji, že občanstvo československej republiky na Slovensku vzchopí sa k činorodej práci a svojou rozvažitosťou a dômyselnosťou vytvorí na Slovensku také pomery, ktoré nám bude celý svet závideť.

Zem naša je úrodná a bohatá na krásy prírody i na bohatstvo pokladov. Treba nám len mužov, ktorí tieto bohatstvá a krásy našej zeme využitkujú jednak k prospechu svojmu, jednak k prospechu celého štátu. Len nám treba všetkým bez rozdielu premýšľať a neúnavne pracovať.

Vzdelanosť.

Častejšie som spomenul, že v demokratickom štáte rozdelená je vláda medzi ľudí. V monarchii vládnul nad národom vybraný sbor vzdelaných a vycvičených ľudí. V demokracii vládne veliké množstvo ľudí, a to má svoje výhody i nevýhody. Výhody sú v tom, že je zabezpečená väčšia sloboda občanstva, že nemôže jedna trieda utlačovať druhú, že snem volený širokými massami má väčšiu váhu a možnosť kontroly nad vládou. Nevýhody sú tieto: v demokracii často dostanú vládu do rúk ľudia nie práve najvzdelanejší a najcharakternejší, massy ľudu často samy pomýlené sú šikovnými rečníkmi a agitátormi a často skladajú vládu do rúk ľudom nie práve najčestnejším a najvzdelanejším.

Aby demokracia sa zabezpečila v štáte, je nevyhnuteľnou podmienkou, aby sa vzdelanosť rozšírila čo v najširších vrstvách ľudu. To je jediná ochrana proti demagogii a proti štvavým vodcom a proti nestálosti politických slobôd, proti zbytočným bojom, ktoré často vznikajú medzi jednotlivými triedami a ktoré nesvedomití štváči umele vyvolávajú v širokých massách národa.

V dnešnom modernom štáte je veliká nerovnosť, záujmy ľudí sú mnohonásobné a často protivné! Otázky,

ktoré je treba riešiť, sú rozsiahle, spletité a ľudnatosť hustá. V takýchto pomeroch vládnutie stáva sa veľmi ťažkým a vyžaduje na vodcoch velikej obozretnosti a dôkladnej znalosti pomerov politických, hospodárskych a náboženských. Poneváč všetka moc pochodí z ľudu, z toho nasleduje, že ľud sám musí stáť na vysokom stupni vzdelanosti, aby týmto ťažkým otázkam predne sám rozumel a aby zastávanie svojich záujmov složil do rúk ľudí vzdelaných a svedomitých.

Pri našom prevrate sme zkúsili, že množstvo ľudí opúšťalo svoje dosavádne zamestnanie a hlásilo sa do služieb a práce, ktoré dosiaľ nekonali a do ktorej pravdepodobne málo sa rozumejú. Obecenstvo musí tlačiť na takýchto ľudí a neoprávnené nároky nepodporovať. Keby zavládla taká mienka v národe, že ľudia môžu z dneška na zajtrá zameniť svoje zamestnanie, následok toho by bol, že v štáte nikto na tom mieste nekonal by tú prácu, do kterej sa práve najlepšie rozumie, a spoločnosť by sa octla v najväčšom neporiadku a zmätku. Takémuto vandrovaniu z jedného zamestnania do druhého môže dostatočne čeliť len pevná, na širokom rozhľade založená, verejná mienka.

Aký má význam vzdelanosť v demokracii?

V živote jednotlivca rozhodujú vzdelanosť a mravnosť. O mravnosti sme už hovorili, o vzdelanosti prehovoríme si teraz.

Vzdelanosť dáva človeku predne pevné sebavedomie: on ničoho sa nebojí, lebo sa vo svete vyzná, lebo vie rozoznať to, čo mu škodí, od toho, čo mu prospieva. Vzdelaný človek pozná zákony prírody a prírodné sily zapriahne do svojej služby. Kedysi divoch musel sám ťahať pluh. Vzdelaný roľník zapriahne doňho elektrickú silu a vykoná za hodinu väčšiu prácu ako divoch za týždeň Z toho príkladu vidíme, že vzdelaný človek pro-

cuje snadno a nemrhá zbytočne časom. Vzdelaný kupec pozná všetky pramene tovarov a kupuje len tam, kde nakúpi lacno a tovar dobrý, nedá sa oklamať, tovar svoj nepredražuje a tak sa stáva schopným konkurencie s druhými obchodníkmi. Vzdelaný robotník vyhľadá si prácu primeranú svojim silám a schopnostiam a nedá sa do práce takej, ktorá ohrožuje jeho život a zdravie, vie, koľko jeho práca má hodnoty, a nedá sa vykorisťovať. Vzdelané občanstvo miluje svoju vlasť, pozná nedostatky súsedných štátov a váži si toho, čo má doma, nado všetko: svojej kultúry, svojej slobody a svojej zeme.

Dejiny ľudstva ukazujú, že vzdelanosť pokračovala len pozvolna a že tie národy, ktoré zaostaly v barbarskom stave, podliehaly národom kultúrnym, lebo kultúra a vzdelanosť sú nielen okrasou ducha ľudského, ale sú i prameňom blahobytu hmotného a zárukou trvanlivosti štátu. Veda má nesmierny význam v živote národov, lebo len pomocou znalosti prírodných zákonov stávame sa pánmi prírody. Náš život na zemi je podľa toho zabezpečený lebo ohrožený, v akej miere ovládame prírodu a v akej miere ovládame všetky tie prírodné sily, ktoré príroda v sebe tají.

V budúcnosti len tie národy budú najbohatšie a najmocnejšie, ktoré svojim dôvtipom a poznaním vniknú čo najhlbšie do tajností prírody.

Ale vzdelanie samo o sebe ešte nezabezpečuje bezpodmienečne bohatstvo národa. V kapitoli o nádhere sme vyložili, ako možno s bohatstvom dobre alebo zle nakladať. Vzdelanosť bez sporivosti je nešťastím národa. Bohatý človek, ktorý vzdelanosťou nadobudnul svojho majetku, musí sa zároveň tak učiť sporivosti, ako sa učil poznávať vedecké pravdy a zákony prírody. Jestli by roľník svojho majetku využíval len na nádheru, na hýrenie, na parádu, bol by so svojím ma-

jetkom skoro hotový. Jestli by robotník svoju zvýšenú mzdu utrácal v hospodách, hrách a radovankách, nič by mu neprospelo, že dostáva denne väčší plat za svoju prácu, lebo ani on ani jeho rodina nemali by zo zvýšeného dôchodku žiadneho prospechu.

Vzdelanie musí byť založené na zál'ube v duševných rozkošiach a na prezieravosti. A čo platí o jednotlivcoch, to platí aj o celom národe. Vzdelanosť je len vtedy požehnaním národa, keď ho urobí sporivým a skutočne osvieteným.

V krajinách, kde bolo robotnictvo a rol'níctvo primerane vzdelané a sporivé, nastal nesmierny blahobyt tým, že jednak vzrástol solídny priemysel hl'adaný po celom svete, jednak že výrobky rol'níkov sa staly dokonalejšími a vývozu schopnými.

Moderný štát nevieme si ani predstaviť bez všeobecného, volebného práva. Politické dejiny Evropy nás poučujú, že rozširovanie volebného práva tesne vždy súviselo s nejakým zrejmým pokrokom národa. Prirodzene, že volič, ktorý sám nevie dobre spravovať svoje vlastné záležitosti, nestane sa múdrejším a prezieravejším vtedy, keď má v massách voliť, sveriť vládu a spravovanie štátu volebným lístkom poslancom. Nevedomosť zostane nevedomosťou i vtedy, keď túto nevedomosť zastupuje trebárs sto l'udí. Kto nevie poznať svoj opravdový prospech, je neschopný a nehodný voliť tých, ktorí majú riadiť prospech všetkých. Dá-li sa volebné právo nevzdelanému národu, upadne čoskoro do anarchie a ešte skorej do despotizmu, a naopak národ osvietený skoro sa stane národom slobodným a svoju slobodu si zachová, lebo vie slobodu dobre užívať. Sloboda a blahobyt národa môže byť zabezpečené jedine vzdelanosťou a mravnosťou l'udu.

Skutočne slobodným je len ten národ, ktorý je osvietený až do poslednej chalupy. Národ nevzdelaný nikdy

nevie, čo sa okolo neho deje a nesvedomití vodcovia využijú jeho nevedomosti a zotročia ho. V štáte, ktorý má mať trvácnosť, je nevyhnutel'ne treba, aby vzdelanosť siahala až do najširších vrstiev l'udu. Tam, kde je rovnomerne rozšírená vzdelanosť a mravnosť, tam panuje stály pokrok, ktorý sa deje prirodzeným postupom. Kde však sú rozdiele vo vzdelanosti veliké, kde panuje na jednej strane bohatstvo, vysoká vzdelanosť a sloboda a na druhej strane bieda, nevedomosť a nenávisť voči bohatým, v takom štáte vyrovnávajú sa protivy nie cestou miernou, cestou pokroku, reformami, lež krvavými revolúciami.

Tri palčivé otázky čakajú na svoje riešenie i v našej republike: otázka sociálna, otázka náboženská a otázka politická.

Majú-li byť tieto otázky riešené v prospech republiky a národa tak, aby z ich riešenia vyplynul všeobecný osoh, je nevyhnutel'né, aby národ bol o týchto otázkach neprestajne poučovaný, aby l'udia nerozpadli sa v tol'ko táborov, kol'ko je záujmov a aby l'udia si netvorili nové a nové záujmy takým spôsobom, ktorý vedie k občianskej válke. Všetky tri otázky dobre pochopené a osvietené dajú sa súladne riešiť.

Politik nesmie nenávideť robotníka, robotník veriaceho, alebo všetci traja jeden druhého. Veď v každom človekovi sú tieto tri otázky slúčené. Život jednotlivca ako občana, ako člena národa, nie je nič iného ako čiastka všetkých otázok, týkajúcich sa bytia či nebytia národa a štátu. Každý z nás je povinný s týmito otázkami sa zaoberať, informovať sa, študovať ich, aby nadobudnul jednak vo svojom vnútri bezpečnosti a pevnosti v konaní a myslení, jednak aby sme všetci dohromady tvorili súladný celok, ako oporu pevného a slobodného štátu.

S o c i á l n a o t á z k a považuje sa v prvom rade

za otázku hospodársku. Upravenie mzdy a zkrátenie pracovnej doby dáva každému robotníkovi možnosť, aby si tvoril kapitál, väčší alebo celkom malý. Smysel reformy robotníckej otázky je ten, že z proletára vytvorí majiteľa kapitálu v akejkoľvek forme. Ide tedy o presunutie majetkové.

Náboženská otázka je riešením otázky, či nemravný, nesvedomitý a sebecký človek má vo štáte užívať tie isté slobody a ten istý blahobyt, ako človek skromný, čestný, vzdelaný a mravný? Nejde o vieru a neveru, lež ide o mnavnosť a možnosť rovnosti podmienok pre každého občana. Konečný cieľ jen ten, aby v štáte bolo čo najviac poctivých ľudí, aby takýmto ľuďom bol zabezpečený vplyv na verejný poriadok a aby ľudia nečestní a krajne sobeckí boli odstranení z verejného účinkovania.

Politická otázka točí sa okolo hlavného požiadavku moderného štátu: rovnosti a slobody občanov. Politik musí sa starať o to, aby v národe jedna trieda neutláčala druhú, aby jeden nebohatnul na úkor druhého, aby presvedčenie jedného nebolo kacírované presvedčením druhého, aby každý občan mal všetky výhody štátneho zriadenia bez rozdielu na stav a triedne rozdiele spoločnosti. Politika je tedy vyrovnávajúca moc v štáte.

Všetky tieto otázky vyžadujú pečlivého štúdia, svedomitosti a neodvislosti tých, ktorí tieto otázky majú riešiť. Preto politiku mali by robiť ľudia len najvýš vzdelaní a mravní, ľudia spravodliví a čestní, lebo nič tak nebúri mysel človeka, ako zrejme páchaná krivda na človekovi.

Predstavme si, aké nebezpečenstvo by ohrožovalo našu republiku, keby na pr. katolícke duchovenstvo nadobudlo si takej prevahy v republike, že by katolícky ľud stal sa úplne nástrojom v jeho rukách. Všetky otázky

či hospodárske, či sociálne, či školské riešily by sa čiste so stanoviska katolíckej cirkve. Z takýchto pomerov pochodila by krivda všetkým, ktorí nepatria ku katolíckej cirkvi a ktorí by nevideli svoje blaho zabezpečené vládou katolíckeho duchovenstva, a za krátko by naša republika prestala byť slobodným a demokratickým štátom, lež vláda v nej zvrhla by sa bezpodmienečne vo vládu kňazskú a z republiky stala by sa theokracia — vláda kňazov. Proti tomuto je len jediný liek zaviesť všeobecné vzdelanie ľudu.

V našej republike treba dôrazne šíriť heslo: Osvetou k slobode. Všetci musíme si stále pripomínať, že nie shon po bohatstve, ale stála, usilovná práca po osvete ľudu je jedinou podmienkou trvanlivosti nášho štátu. Menovite našu mládež treba vychovávať tak, aby dávala prednosť takým zamestnaniam, ktoré sú okrasou vzdelanosti a nie nabádať ju v prvom rade k zamestnaniam, z ktorých plynú výhody majetkové. Vedátori a učenci odjakživa boli najväčšou okrasou ľudskej spoločnosti a málo kedy zbohatlí bankári alebo veľkokapitalisti. V demokracii majú byť v prvom rade odmeňovaní učenci, ktorí hľadajú pravdu a nie ľudia, ktorí hľadajú bohatstvo.

Z týchto úvah vyplýva, že v demokratickom štáte má byť vyučovanie všeobecné, bezplatné a záväzné. Všeobecné má byť preto, aby sa rozšírilo na všetky vrstvy národa, aby každý občan republiky mohol dosiahnuť najvyšších stupňov vzdelanosti a aby každá duševná schopnosť mohla sa rozvinúť k prospechu celého národa a štátu. Bezplatné musí byť preto, lebo vzdelanosť je záujmom celého štátu a vzdelaní ľudia slúžia predsa svojou prácou prospechu všeobecnému. Preto treba hradiť všetky výdavky na vzdelanie ľudu z príjmov štátu.

Povinné lebo záväzné vyučovanie má byť preto, aby donútilo nesvedomitých rodičov a poručníkov posielať deti do školy, aby deti vo svojom mladom veku venovaly sa vzdelávaniu a aby neboly vykorisťované nesvedomitými ľudmi k hmotnej práci a k zisku sobeckých a krátkozrakých opatrovníkov.

Konečne treba ešte vedeť, že vyučovanie nemá byť nikdy *sektárske.* Štát nemá trpeť, aby občania delili sa už vo svojom mladom veku dľa náboženského vyznania, alebo dľa dajakých sektárských naúk. Požiadavok rovnoprávnosti a slobody vyžaduje, aby všetci občania cítili sa ako bratia vo svojom štáte. Sektárske nauky zatvrdzujú svojich vyznavačov proti bližným, budia nenávisť a rozbroje, nesnášanlivosť a opovrhovanie tými, ktorí nevyznávajú ich sektársku nauku.

Z tohto požiadavku nevyplýva, aby vyučovanie mládeže nezakladalo sa na podklade náboženskom. Ale i náboženské vyučovanie nech sa deje pod dozorom štátu. Do škôl štátnych má mať prístup učiteľ každého vierovyznania. Spravodlivosť v demokratickom štáte žiada, aby mravné nauky každého náboženstva boly slobodne hlásané pre všetkých vyznávačov rôznych náboženstiev, ku ktorým sa jeho občania hlásia.

Zošl'achťovanie tela. Zábava.

Po ťažkej, únavnej práci žiada sa človekovi odpočinku, zábavy, vyrazenia, osvieženia, a tak sa zdá, že zavedenie siedmeho dňa odpočinku slúžilo tiež tomuto účelu. Po šiestich všedných dňoch svätíme deň nedele, deň odpočinku a službe Bohu. U zbožného človeka je nedel'a skutočne dňom sviatočným, dňom, v ktorom obracia sa mysl'ou k svojmu Bohu, aby sa povzniesol na duchu a priblížil sa k svojmu Otcovi, ktorý žehná jeho prácu a miluje ho láskou nekonečnou.

Dnes nedel'a má význam inakší: l'udia zabudli na rozkoše ducha a hl'adajú v deň sviatočný pôžitky telesné a menovite v našej dobe mali by sme hodne rozmýšl'ať o význame siedmeho dňa v týždni a aspoň tento deň mal by byť sviatkom ducha nášho.

U všetkých národov sveta a vo všetkých dobách stretáme sa so spevom, hudbou, tancom, hrami, slávnosťami a s divadlom. V demokracii tieto radovánky búdu mať len vtedy oprávnenosť, ak budú slúžiť zošl'achteniu ducha, vypestovaniu pevnej povahy a sosilenia tela, lebo ináče stanú sa záhubou demokracie, ak sa zvrhnú vo smyslnú bezúzdnosť a rozkošníctvo.

Už za starodávna v Grécku bol telocvik predmetom velikých národných slávností, olympické hry slávily sa s takou okázalosťou a s takým všeobecným záujmom, že národ grécky považoval dni tieto za najslávnejšie. Podobne bolo i v Ríme.

Národ český vybudoval si v organizácii sokolskej baštu svojej národnej hrdosti, neohrozenosti a disciplíny v miere nevídanej. Sokolstvo stalo sa nositeľom jednoty národnej, národným vojskom, sdružením šľachetných povah a šíriteľom národného povedomia a národnej osvety. Sokolstvo a podobné telocvičné spolky stávaly sa prvými priekopníkmi pri budovaní nášho štátu ako doma, tak v zahraničí. Sokolstvo získalo si v národe československom touto svojou činnosťou slávy a zásluhy nehynúcej. Sokolstvo bránilo i Slovensko pred vpádom bolševikov a zachránilo našu slobodu od rozvratu a anarchie komunisticko-bolševickej. Sokolstvo bude i v budúcnosti velikou oporou štátu a slávnosti sokolské nášmi najkrajšími národnými sviatkami. Sokolské cvičenia dodávajú zmužilosti a telesného zdravia svojim účastníkom. Sokoli sú bratia; ako bratia podporujú sa v dobrom i v zlom postavení a tak prispievajú k pestovaniu citu družnosti a obetavosti.

Hudba, spev a divadlo sú povolané, aby zošľachťovaly ducha národa a poskytovaly svojmi výkonami duševný pôžitok a radosť v dennom, trudnom živote. Význam spevu a hudby pre ľudského ducha je nesmierny. Jednak harmonickými tónami vyvoláva spev pocity krásna v duši človeka, jednak nadchne ľudí k skutkom šľachetným a velikým. Ľudia posluchajúci spev alebo hudbu, zabúdajú na svoju osobnosť, stávajú sa lepšími a sdružujú sa v cite šľachetnej radosti. Spev a hudba

sjednocujú ľudí, vyrovnávajú rozdiele, uľavujú horkosť duše a unášajú človeka do ríše krásy a dobra.

Má-li hudba, spev a divadlo takýto ušľachťujúci vliv na ľudskú dušu, tak je povinnosťou štátu, aby ich čo naj výdatnejšie podporoval lebo konec koncov základom každého štátu sú dobré mravy.

Naproti tomu bolo by treba zabrániť, aby divadlá, hudba a spev, kinematografy a nízke zábavy kazily vkus a mravy ľudu. Dnešné divadlá akoby zabudly, na čo sú. Rôzne oplzlé kusy, oslavovanie zločinov, predstavovanie rafinovaných lúpeží a zbojstiev nijako neslúžia základnému, pôvodnému cieľu divadla a kina. Po takýchto predstaveniach ľudia nedebatujú o inom, ako o ľudskej podlosti a poneváč sa takéto predstavenia stávajú každodennými a všeobecnými, ľudia zabúdajú na vyššie záujmy a myslia si, že hriech a podlosť sú príznačnými vlastnosťmi ľudskej duše. Páchanie zločinov tresce zákon peňažnou pokutou alebo žalárom. Ospevovať a predstavovať zločiny a podlosť, bolo by treba trestať najťažším trestom.

Striezlivosť a alkoholizmus.

Pitie pálenky a silných liehových nápojov nebolo známo ani v starom, ani v strednom veku. Lieh (alkohol) je pôvodu arabského. V Europe len asi od 17. stoletia začaly so vyrábať silné alkoholické nápoje: špiritus, rum, okovitka, slivovica, borovička, koňak, absynth a všelijaké sladené a voňavé, silné liehové nápoje. Dnes pijú ľudia ešte i horšie a silnejšie liehoviny, ako je francovka (mentolovavý špiritus), Hofmanové kvapky (čistý špiritus a éther) a podobné.

V stredoveku prosili Boha za odvrátenie troch nešťastí: moru, vojny a hladu. Nový vek má ešte štvrtú božiu metlu — alkoholizmus — pitie silných liehových nápojov.

Jaký význam má pitie alkoholických nápojov pre človeka a pre štát?

Človek podnapitý alebo opitý predne ztráca bystrosť rozumu, celý svet okolo neho sa zmení, nevidí nebezpečenstvá a nepozná stav vecí okolo seba, slovom *ztráca rozum*. A človek bez rozumu je podobný zvieraťu, je sprostý, surový a násilný a svoje spory so súsedom alebo bližným vôbec nevyrovnáva presviedčaním, rozhovorom, vysvetľovaním a odstraňovaním nedorozumenia, pokojným a ľudským

spôsobom, ale spôsobom zverským: hnevom, nenávisťou, hádkou, bitím a svadou. Človek opitý alebo podnapitý *uvrhá sa do škody,* do nepriateľstva a do záhuby; ľudia ho nenávidia a za škody, ktoré zpôsobí, žalujú ho u súdu. Takýmito činami ztráca mnoho času chodením k súdom, platí zbytočné pokuty, roztrpčuje svoju dušu a zatvrdzuje sa proti tým, proti ktorým v opilom stave spáchal krivdu. Opitý človek mrhá svoj majetok, ktorý v potu tvári si nadobudnul, a v okamihu pripraví sa o všetko, čo za dlhé dni si nahospodáril. Pijan pod vplyvom alkoholu ztráca svoju ľudskú dôstojnosť, *je nestydatý a hnusný.* V opilom stave vykonávajú ľudia skutky, za ktoré sa musia hanbiť a ktoré by v striezlivom stave nikdy nevykonali. Pijan je strašným príkladom rodine, nevinným deťom a služobníctvu. Vedľa toho, že sa pripravuje prepíjaním peňazí o plody svojej práce, mrhá nesvedomite majetok a prácu svojej rodiny a čeladi. Alkohol snižuje človeka na stupeň zvieraťa, lebo ho pripravuje práve o to, čím sa človek liší od zvieraťa: ***zbaví ho studu a hanby, obozretnosti a dobrotivosti, rozvažitosti a sporivosti, ba mohli*** by sme povedať, že pijan je horší od zvieraťa.

Zviera cez leto šetrí a shŕňa na zimu potraviny a uschováva ich pečlive vo svojich brlohoch a dierach. Človek opilec nemyslí na zajtrajšok a prepíja so seba i poslednú košeľu a nestará sa, z čoho bude zajtrá žiť on i jeho rodina. *Opilec miluje zahálku* a prázdne reči a tým stáva sa obtížnym spoločnosti a mrhá jej majetok. Zahálka je prameňom biedy a nešťastia i zločinov a podlosti ľudskej. Zahálčivý človek, poneváč nekoná plodnú prácu, rozmýšľa o hriechu a zločinoch. Zahálčivý človek nemôže mať radosť zo života, lebo jedine práca čestná a plodná naplňuje človeka

radosťou a uspokojením. Známe sú štatistiky v europských štátoch, že tam, kde zakázali pitie liehových nápojov, zmizly temer úplne všetky zločiny. I na Slovensku, od tej doby, čo je zakázano pitie liehovín, súdy temer ani neznajú trestov pre zločiny.

Je dokázané, že práca konaná druhého dňa po opití je vo všetkých dielňach i úradoch i v rodine vždycky nedokonalá, chybná a nepresná. Známy je »modrý pondelok« (Blaumontag) u delníctva, ktorým sa takto označuje deň, vo ktorom práca nestojí za nič. To je práve kliatbou alkoholu, že *pripraví človeka o dosiahnutý stupeň dokonalosti, poruší jeho zručnosť a pripraví človeka pracujúceho rozumom o bystrosť v úsudku.* Človek po dni, ktorý strávil v piatike, je vrhnutý nazpät vo svojom vzdelaní a zdokonalení.

Alkoholová otrava trvá najmenej 48 hodín. Za tento čas človek stále stojí pod vplyvom predchádzajúceho alkoholového opojenia a za tieto dva dni všetky jeho schopnosti sú snížené a zahatené. Aby dosiahol toho stupňa zručnosti a dokonalosti, ktorým vládnul pred posledným opitím, musí znovu pečlive pracovať, aby sa vo svojej práci zdokonalil tak, akým bol pred posledným opitím.

Z toho vidíme, že alkohol je najväčším nepriateľom pokroku. *Keby sa ľudia stále opíjali, tak by všetka vzdelanosť, mravnosť a vôbec pokrok na zemi zastal.* Vidíme toináčej každý deň v rodinách, kde sa daktorý člen rodiny, otec alebo matka, oddávajú pijanstvu. Počujeme tam predne stále svady a bitky, vidíme vystrašené tváre detí a rozpŕchnutú rodinu, nachodíme tam biedu a nedostatok, nečistotu v príbytku, zpustlé hospodárske stavby a chudý dobytok.

Keď by sa pijanstvo rozšírilo po celom

národe, štát by musel vyzerať ako tá zpustlá rodina. Opilý človek je neschopný duševnej práce, ktorá vyžaduje velikej pozornosti a napnutia mysle a tohto je pijan vôbec neschopný. Preto národy, ktoré oddávajú sa pijatike, nemajú vynikajúcich vedátorov a umelcov a sú na najnižšom stupni vzdelanosti a bieda je tam každodenným hosťom. Opilec nemajúc hanby a ztratiac cit pre krásu, *chodí, otrhaný, špinavý a neumytý*. Opilý človek oblečie na sebe hocjaký špinavý zdrap bez studu a hanby; žena-pijanka oblečie na seba kusy mužského obleku a muž-pijan viaže šatku na hlavu alebo oblečie sukňu.

Alkohol tak sníži dôstojnosť človeka ako žiaden iný prostriedok na svete. Alkoholika práve poznáte po šatstve. Čiernu látku sošije bielou niťou a naopak. To je už krajný úpadok citu krásy. Alkoholik obuje roztrhané boty, aniž by ho to urážalo.

Tvár alkoholika je tak nejistého výrazu, že sa nikto nevyzná, v akom duševnom stave sa nachodí. To je práve príčinou, že človek nevie, ako má s takýmto človekom jednať. L'udia zarmútení nejakou smutnou udalosťou, majú i tvár smutnú. Veselých l'udí tiež poznáme po ťahoch v tvári; alkoholická tvár ztráca všetky jemné ťahy a vyvoláva týmto zotretím určitých ťahov tváre zmätok v spolubesedníkovi. Medzi alkoholikmi, poneváč podl'a tváre nevidia poznať náladu ducha, prichádza obyčajne k nedorozumeniam a odtial' sú tie mnohé nedorozumenia, hádky a bitky. Pozoruhodné je, že i domáce zvieratá prichádzajú do zmätku lebo nevyznajú sa v ťahoch tváre človeka opilca. Tak je známo, že pes na opilého človeka zlostne steká, lebo dl'a tváre nevie posúdiť, či ten ktorý sa k nemu blíži, je priatel' alebo nepriatel'.

Nebola by konečne vel'ká škoda keby ten, ktorý sa oddával pijanstvu, vo svojich nerestiach zahynul a keby

po ňom nezostaly záhubné následky. Ale vieme, že z alkoholických rodičov rodia sa deti s ťažkými chorobami, s náklonnosťou k zločinom, s epilepsiou (zrádnikom, padúcnicou), s náklonnosťou ku krádeži, lúpeži a všelijakým zbojstvám. Deti takéto ľahko upadajú do suchej nemoci (tuberkulosy) a zlo, zdedené od rodičov, pochodí s poklenia na pokolenie. Hluchonemí, idioti (blbci), nervove zaťažené osoby, dostali tieto strašné nemoce do vena od svojich alkoholických rodičov. A tak zdravý národ podlomený býva vo svojej sile, vo svojej pracovitosti, vzdelanosti a mravnosti.

Z tohoto všetkého jasne vyplýva úloha demokratického štátu voči alkoholu. Jeho úloha môže byť len jedna: zákaz dôroby, odpredaju a výčapu alkoholu. Alkohol mal bý sa dorábať len a výlučne k priemyselnej potrebe a mal by sa dorábať tak, aby sa nedal nijakým spôsobom požívať. Ďalej mal by sa alkohol predávať len v lekárňach v zriedkavých prípadoch a len na lekársky predpis.

Z toho všetkého ide na javo, že alkohol je nepriateľom demokracie, jednak tým, že unižuje vzdelanosť, mravnosť a že narušuje pokojamilovnosť v národe, jednak tým, že národ pijan riadne, ochudzuje seba samého a tak i celý štát, jednak tým, že znemravňuje ľudí a konečne že privodí degenerované pokolenie a tým úbytok ľudnatosti a tak hynutie celého národa.

ŽENA V DEMOKRACII A INÉ ČLÁNKY.

Žena v demokracii.

Pani — slúžka — otrokyňa — označujú rôzny stav ženy v rôznych časiech. V starých dobách a dnes ešte u niektorých nevzdelaných národov žena je považovaná ako tvor menejcenný muža a v domácnosti hrá zástoj buď slúžky, alebo vôbec ako nejaký predmet a zábavka ktorá je len na to, aby bola mužovi prameňom rozkoše a zábavy. Tento názor o žene ešte u mnohých mužov trvá dodnes. Zdá sa, že vedľa sociálnych, hospodárskych a politických príčin sú príčiny i v povahe ženy, ktoré svádzaly mužov, aby taký ponižujúci názor prechovávali o ženách.

Hálkova sloka: »Z svých písní trůn Ti udělám«, je túhou a ideálom snáď len v ďalekej budúcnosti dosažitelným. Ženy musia základne zmeniť svoju povahu a musia mnoho vykonať na poli vzdelania a mravnej dokonalosti, pokiaľ slová pevcove uplatnia sa v tom smysle, že žena bude mužovi čímsi najvyšším a najsvätejším.

Duša ženy v základných svojich ťahoch sa značne líši od duše muža. Ako prednosť povahy žien udáva sa ich vrúcnejší cit, hlboké cítenie, menovite v oblasti lásky, ich často prekvapujúci instinkt, jakési polo-

určité tušenie budúcnosti, čo by znamenalo, že žena poníma svet prejnejšie svojimi citami ako muž.

Moja skromná mienka je, že dušu ženskú dosial' známe málo, alebo tak povrchne a klamne, že dnešná veda nepodáva nám presných poznatkov o tom, čo je ženská bytosť vôbec.

Drahá nám je žena ako matka, ako družka života, gazdiná, ako priatel'ka. Ale mužovia, keď zostávajú medzi sebou, o ženách vyslovujú sa ako o bytostiach, ktoré hlboko stoja pod dôstojnosťou muža.

Ja žbožňujem nekonečnú sebaobetavosť ženy-matky, jej nekonečnú trpelivosť pri vychovávaní detí, jej ctnosti, ktoré prejavuje v rodinnom živote a v domácnosti, jej nežnosť, jej stud, jej nekonečnú dobrotivosť voči deťom, voči biednym a nešťastným.

Vo vás, ženy, je utajeno mnoho krás citových, ktoré pestované a účelne budené, stanú sa v budúcnosti bohatým prameňom vysokých a šl'achetných radostí života a ktoré povznesú ženy vysoko nad mužov.

Čistotu citov, krásu ducha a vznešenosť povahy ženskej možno stupňovať do najkrajnejších hraníc, Jednostranné pestovanie rozumových stránok u muža deje sa od počiatku kulturného života na úkor jeho citovej stránky. U žien medzi tým silnejšie sa vyvinula stránka citová. Keď nastane doba, že i u ženy harmonicky a rovnomerne bude vypestovaná rozumová stránka jej duše, vtedy žena, tak sa zdá, nadobudne prevahy nad mužom, lebo jej povaha stane sa súladnejšou a bohatšou.

Vyznajme si dl'a pravdy, že dnešná žena je ďaleko od tohto ideálu, z príčin jednak ležiacich v jej povahe, jednak z príčin vyplývajúcich z jej sociálneho a hospodárskeho postavenia. Dnešná žena vychováva sa tak, aby sa za každú cenu dobre vydala. Často ani na ten dobrý vydaj sa nehl'adí. Rodičia chcú

mať dievča z domácnosti vôbec preč, a tu vyberá si dievča muža bez kritiky: nevidí na mužovi špatných vlastností, vidí v ňom len svojho budúceho osloboditeľa z rodiny, v ktorej sa počína cítiť cudzou a ktorej padá na obtiaž. Aké neblahé následky má pre ženu táto slepá túžba po výdaji, toho príkladov máme v každodennom živote na dostač.

Z názoru ženy-dievčata o výdaji a o zabezpečení si muža za každú cenu, vyplývajú mnohé stinné stránky ženskej výchovy a jej povahy vôbec. Dievča, aby sa zapáčilo mužovi, všetko svoje umenie vynakladá na to, aby pri stretnutí sa s mužom urobilo naňho hneď silný dojem svojím zovňajškom, svojou krásou, už či prirodzenou, čo by ovšem chyba nebola, ale po väčšine krásou umele strojenou. Pochopujeme tedy, prečo u dievčat našej doby je veľmi vypestovaný smysel pre parádu, nádheru a ligotavosť ženského zjavu. Dievča, ktoré celý svoj mladý život venovalo len umeniu zapáčiť sa, prichodí do života rodinného veľmi nepripravené, lebo život rodinný vyžaduje od ženy niečo celkom iného, ako jej poskytujú schopnosti nadobudnuté v slobodnom stave. Rodinný život kladie na ňu úlohu storakú: musí byť hospodyňou, matkou, vychovateľkou, vodcom a radcom rodiny a často jej jediným udržovateľom, takže vyžadujú sa u nej také zkúsenosti, akých poskytuje mužským škola a ich dlholetá, často odborná príprava pre ich zamestnanie.

Ešte zdá sa, že ženy roľnícke vstupujú do života rodinného s najväčšou prípravou pre svoje budúce úlohy. Čím väčší je však rozdiel medzi mužom a ženou v postavení, tým väčšmi ukazuje sa nedostatok vzdelania a prípravy ženskej pre rodinu. Žena pravotára, lekára, politika, spisovateľa, umelca, vstupuje do rodinného života s tymito mužmi tak málo pripravená a s tak chatrnými vedomosťami, že už v prvých časiech ich rodinného ži-

vota sväzok ich ukazuje veliký stupeň nerovnosti, ako po stránke rozumovej, tak i po stránke citovej. Žena sviaže svoj osud s človekom, ktorého duševný život je jej naprosto neznámy a nepochopitel'ný. Následok toho je, že takéto manželstvá sú nie šťastné. Veď vyžaduje sa medzi priatel'mi, aby jeden druhému rozumel a medzi l'uďmi nič nemôže byť bez priatel'stva. A žena predsa musí byť mužovi viac ako priatel'kou, lebo mala by byť mu takrečeno všetkým: sestrou, matkou, radcom, kamarádom, priatel'om, ženou, hospodyňou, jedným slovom bytosťou najbližšou zo všetkých, rovnou samému mužovi.

Lež dnešná výchova dievčat ani zďaleka neblíži sa ideálu výchovy ženy.

Človeku je až smutno, keď vstúpi do spoločnosti žien, ktoré sú považované za ženy z »lepšej triedy«. Predmet rečí, ktoré vedú, veci, o ktoré sa zaujímajú, ich melkosť a túžby, ich nekritičnosť, ich zlomyselnosť, ich pomlúvačnosť a nevraživosť na iné ženy, to všetko zarmucuje človeka, ktorý by chcel videť v žene bytosť dôstojnú, bytosť vážnu, bytosť šl'achetnú a dokonalú.

Nedostatočnou výchovou a vzdelaním dajú sa vysvetliť všetky tieto stinné stránky ženskej povahy. Akými si vychovali mužovia ženy, takými ich dosial' mali. Tu musí nastať radikálna zmena a bude treba mnoho premýšlať a zdokonalovať výchovu žien v demokratickom štáte. Ženám bude treba vštepiť vyššie ideále a pripraviť ich do života tak, aby sa staly spolupracovnicami mužov. Dnešná žena považuje muža nie za svojho spolupracovníka, lež považuje ho za vydržovatel'a rodiny, za nástroj, ktorý zaopatruje rodine pohodlie a príjemný život. Poneváč mnohé ženy nemajú priamej spoluúčasti na práci mužovej, poneváč po väčšine myslia, že sú len na to, aby majetok muža utrácaly, z toho vyplýva, že necenia si práce mužovej, nešetria a neoceňujú jeho námahy a starosti, tak ako keby i samy vyhl'adávaly s nimi každo-

denný chlieb. I ženy nie sú bez viny na tom, že mužovia smýšľajú o nich ako o niečom menejcennom a menejdôležitom vo spoločenskom živote. I ženy by maly vedeť, že každý človek toľko má hodnoty, koľko jej sám sebe pridáva a ako vysoko vie sa ceniť. Mnohé ženy nikdy sa nepokusily zúčtovať so svojou hodnotou a nesnažia sa, aby cvičením i sebavychovaním sa zdokonalovaly.

A koľko vznešených úloh čaká ženu v rodinnom živote! Je vychovateľkou a vzorom svojich detí, je radcom a vodcom muža i jeho čeladi, je matkou a je hospodyňou. Celé knihy sú popísané o tomto predmete a na ženy chvalospevov napísali spisovatelia, učenci a básnici celé knihovny.

Pripomínam len jeden príklad: Čím by mala byť žena pre rodinu v deň nedele! Okolo nej mali by sa shrnúť deti, muž i čeľaď, mala by ich sdružiť okolo dobrej knihy, mohla by prežiariť celú rodinu teplým, horúcim citom lásky a nežnosti a tak zasvätiť ten deň najvyšším duševným pôžitkom — — — —

Moderná doba vyhodila na povrch heslo emancipácie žien, ale myslím, že to, čo rozumieme pod emancipovanou ženou, je veliký omyl našej doby. Ženy sa emancipovaly len zovňajškom, nie dľa duše a srdca. Emancipovaná žena dľa bežného názoru je tá, ktorá fajčí, pije, lumpuje, zaháľa, oblieka sa výstredne, drzé reči rozpráva, tedy napodobňuje všetky špatné stránky mužskej emancipácie. Emancipácia dnešnej doby nesiaha do hĺbky rodinného života. Emancipovať by nemalo znamenať toľko, čo urobiť zo ženy iného tvora, podobného mužovi, ale prehĺbiť a ušlachtiť všetko to, čo drieme v žene a čím sa práve ženská povaha líši od povahy mužovej. Emancipácia má robiť zo ženy zaostalej ženu dokonalejšiu a nie ženu podobnú mužovi, lebo tohto cieľa žiadna emancipácia nikdy nedosiahne.

Žena ako matka detí je v prvom rade ich vychová-

vateľkou, ďaleko viac ako muž, ktorý v dnešnej spoločnosti má úkoly iné a často musí dlieť mimo rodinný kruh. Máme-li nejakú žiadosť na ženách, ako vychovávateľkách, tak by sme si žiadali predne a nado všetko, aby matka tak vychovávala deti, aby deti nikdy neluhaly. Lži učíme sa na príkladoch a zkusujeme, že prvým a najbližším príkladom lže bývajú samy matky.

Pred deťmi sa zatajujú veci, ktoré by sa im maly povedať, zvedavosť detí sa odbavuje posunkom, žartom lebo lživým vysvetlením. Tým sa detí neuspokoja a cítia voči sebe krivdu a zvykaju si lži a pretvárke. Deti žiadajú poučenia z úst matky alebo rodiča a je to nešetrnosť rodičov, keď tohto poučenia sa deťom nedostane od nich a keď musia poučenia hľadať u osôb, ktoré nemajú porozumenia pre jemnú dušu dieťaťa a ktorí hrubým a surovým podaním poučenia otrávia dušu dieťaťa.

Žena je hospodyňou a to značí, že je správcom majetku mužovho, ďalej to značí i to, že zastupuje muža voči celej rodine. V dnešnej t. zv. lepšej spoločnosti pozerá sa na toto postavenie ženy z vysoka a žena unižuje sa i sama tým, že považuje svoju prácu v rodine za niečo mencj cenného, ako akúkoľvek inú prácu. V kapitoli o práci sme vyložili, že žiadna práca neuniżuje človeka a že o žiadnej práci nemožno povedať, že by bola menejcenná jedna ako druhá. Tým menej možno sa z vysoka dívať na prácu hospodyne, veď jej práca dáva pevnosť hospodárskemu postaveniu rodiny, ktorá je potom skutočným hradom, vo ktorom má sa každý člen rodiny cítiť bezpečným proti nápadom a nehodám prichádzajúcim z vonku. Je veľkým nešťastím pre rodinu, keď žena s mužovým majetkom zle nakladá, pestuje nádheru, mrhá majetok rodiny a svojou nehospodárnosťou uvádza rodinu do krajnej biedy a hladu.

V našom štáte dostanú ženy volebné právo a tak budú postavené pred nové úlohy a zúčastnia sa

politického života v štáte. Politika ako je dnes prevádzana mužmi, je často surová, bezohl'adná a neraz stojí v protive s našimi pochopami o mravnosti. Myslím, že úkol našich žien v politike mal by byť v tom, aby tento nepekný ráz mužskej politiky napravovaly. Menovite by som si žiadal od našich žien, aby si upovedomily, že *politika je práca, ktorá sa stará o veci svetské a hmotné, aby si upovedomily, že politika a náboženstvo nemajú byť spolu nikdy smiešané.* Kostol, spovedelnica a modlitba nikdy nemajú patriť do politiky, a čo sa na týchto svätých miestách koná, *má byť povýšene nad všetku dennú politiku.* Chrám je miestom slova Božieho a kto učiní z chrámu kortešské miesto, ten snižuje náboženský cit a chrám na špelunku, v ktorej l'udia omámení pijatikou a rozpálení hnevom zabúdajú na svoju l'udskú dôstojnosť.

Je prirodzená vec, že ženy podl'a svojej citovej povahy viacej podliehajú kňazom ako svetským učeným l'udom. Náboženstvo pramení v citoch a žena podl'a svojej citovej povahy vždy bude silne podliehať l'uďom, ktorí svojím umením rečnickým a prípravou silne vplývajú na túto stránku ženskej povahy.

Našim ženám bude sa treba mnoho učiť, čo je politika, a bude treba vytvoriť organizácie a spolky ženské, v ktorých najdú ženy spol'ahlivých radcov a vodcov.

Náboženské organizacie a spolky nech zostanú naďalej *náboženskými* a ženy nech nepripustia, aby do týchto náboženských spolkov a organizácií zavádzala sa politika. Nič neohrožuje tak náboženský život, jeho hĺbku, vznešenosť a svätosť, ako snaha kňazov, aby náboženstvo postavili do služieb dennej politiky.

Konečne v politike žiadať od žien viac ako od mužov bolo by nespravodlivosťou. Život v štáte zaiste vytvorí také prostredky, ktorými sa i politická úroveň žien

zvýši a ženy stanú sa vzácnymi spolupracovnicami na vybudovaní Československej republiky.

Keď sa ženy budú zaujímať o verejné záležitosti, stanú sa obozretnejšími a prirastú im k srdcu všetky zriadenia štátne, lebo v nich naučila sa ctiť všetko to, čo dáva bezpečnosť rodine, spoločnosti i štátu.

V modernom štáte menovite vyvinuje sa cit pre spoločenskú spravodlivosť, vzniká nový druh práce, starosť o biedne, zaznané a nevlastné deti a ženy-matky.

Na tomto poli sociálnej práce ženu očakávajú krásne úlohy a táto nepolitická politika je v základe dôležitejšia a osožnejšia pre celkové blaho národa, ako všelijaké prázdné žvasty a rečnenia t. zv. politikov.

Je pravdepodobné, že v našom štáte tak ako v iných štátoch budú ženy viacej študovať ako dosiaľ. Tu by sme mali pre naše ženy jednu výstrahu, aby se neoddávaly takému štúdiu, ktoré sa prieči ich povahe a aby ich štúdium neničilo telesne i duševne, lebo i študované ženy musia byť zdravé a silné, preto že ich očakáva úkol matiek i vtedy, keď by dosiahly diplomov a stupňov učennej hodnosti. Žena či prostá či študovaná nesmie nikdy na tento úkol zabúdať preto, že jej zdravie je najcennejším pokladom národa, a preto aby svojmu národu dala zdravé deti a udržala národ pri stálom zdravom živote.

Nádhera.

Na istom stupni zámožnosti a blahobytu ľudia vyhľadávajú rôzne pôžitky a nádheru, aby svoju smyslnosť umele dráždili.

Čo je nádhera?

Jestli si niekto zaopatruje veci zbytočné a drahé, čo stály mnoho práce iných a čo slúži jedine nejakej strojenej potrebe, to menujeme nádherou.

Keď obetujeme malichernému pôžitku plody dlhej práce, to nemôže byť ničím iným iba zlom. Ktosi povedal, že štáty udržuje nádhera. Na to poznamenal iný: »Tak ich udržuje, ako povraz obeseného,« a tento posledný mal pravdu.

Nádhera je pre tých, ktorí v nej žijú, príčinou mnohých starostí a nerestí a pre iných prameňom bied.

V čom korení túha po nádhere?

Predne vo smyslnosti, vo vyhľadávaní rafinovaných pôžitkov a za druhé v márnivosti. Smyslnosť je obmedzená ľudským telom, márnivosť nemá žiadnych medzí. Kto hovie svojej smyslnosti, ten konečne sa zasýti a otupuje, tak že viac po smyslných pôžitkoch netúži, ale márnivosť je choroba, ktorú nikto nemôže vyliečiť a ktorá vedie k záhube nielen toho, kto jej vyhovuje, ale i tých, ktorí jej slúžia.

Márnivy človek túži stále za vecmi a pôžitkami, ktoré sú často nemožné. Je to radosť z jakejsi zvrhlosti, ktorá unižuje človeka na stupeň zvieraťa.

Jaký je človek, ktorý miluje nádheru?

Taký človek je podobný divochu, ktorý miluje kresbu na svojom tele. Nádheru milujú ľudia, ktorí sú prázdni duchom a neznajú, alebo nemajú žiadnej vnútornej hodnoty. Preto vešajú na svoje telo drahocenné šatstvo a klenoty, aby sa zdali cennými, a tak z ľudskej bytosti, ktorá má byť cenná sama sebou, robia predmet drahocenný. Pozrite vyparádenú ženštinu alebo panáka, aký protivný a ošklivý cit budia v rozumnom človekovi.

Pestovanie nádhery vyžaduje mnoho času, premýšľania a peňazí a odvádza človeka od premýšľania o veciach vážnych a mravných. Človek vznešený hľadí sa vyznamenať skutkami a osožnou prácou, odieva sa do prostého odevu a blýska sa vytríbeným umom. Prázdny človek nazdáva sa, že stane sa vznešeným drahocennými handrami a ligotavými kameňmi.

Nádhera sama o sebe svádza ľudí k márnivosti a v druhých budí závisť a preto je dvojnásobnou mravnou otravou.

Liekom proti tejto otrave je jedine šľachtenie ducha a srdca. Beda národu, kde nielen bohatí oddávajú sa nádhere, ale kde táto choroba zachvátila i vrstvy nemajetné. Maďari trefne označovali takýchto ľudí slovom »cifra nyomorúság« (ozdobená bieda). Zbohatlé rodiny, ktoré prišly na vnivoč, nemohly zabudnúť svojho lesku a nádhery a i vo stave biednom a chcejúc udržať svoj vysoký stav, predávajú i posledný, potrebný predmet i veci potrebné pre každodennú výživu, len aby zakryly cifrovanými handrami svoju biedu. To je obraz našich zemanov, ktorí dogazdovali.

Zrejmo je, že vznešenosť ducha a srdca nemožno nahradiť žiadnymi hodvábmi ani klenótami. Hlupák a

surovec i v šarlachovom rúchu zostane tvorom nízkym a koketa môže navešať na seba akýchkoľvek blýskavých predmetov, je vždycky odporným tvorom. Neni nič ošklivejšieho, ako muž, ktorý nastrká na všetky svoje prsty zlatých prstenov s blýskavými drahokamy.

Mohlo by sa povedať za t r e t i e, že nádhera je výrazom z á ľ u b y v k r á s e a p u d u o z d o b o v a n i a. Ale to je lichá výhovorka. Krása a pud ozdobovania môžu byť ukojené nie práve bohatosťou látky a bohatými klenótami, ale d o k o n a l o u f o r m o u.

Niet krajšej ozdoby, než kvet z prírody a nemôže sa mu vyrovnať ani ozdoba z drahokamov, ktorá stála milióny.

V ktorom národe sa rozšíri shonba po nádhere, tam nastáva úpadok, lebo prepych je znakom velikej nerovnosti občanov a nádhera stojí mnoho peňazí, času a práce iných a obyčajne tí ľudia si doprajú nádhery, ktorí žijú z práce chudobného ľudu. V krajine, kde niet nádhery, niet ani chudoby. Nádhera je výsledkom bohatstva a kazí jak bohatých, tak chudobných: prvých požívaním a druhých chtivosťou. Nádhera vedie ľudí k rozkošníctvu a márnivosti. Nádhera vystavovaná na obdiv kazí mravy a budí v ľuďoch závisť a hnev.

V demokratickom štáte mal by byť zákon proti nádhere a bolo by treba trestať každého, kto sa oddáva rozkošníctvu a nádhere. Demokracia má podporovať prostotu mravov a skromnosť v odeve a v žití.

Verejná nádhera v demokracii.

Ak pripustíme, že nádhera vyplýva zo zál'uby krásy a že tedy z tohto citu vyviera láska k umeniu, tak len jedna jediná nádhera je v demokracii prípustná a síce taká nádhera, ktorá slúži bez rozdielu každému.

Niet pochyby, že krásny park, verejná zahrada. nádherné verejné budovy, divadlá, školy, budovy pre výstavky, ozdobenie ulíc a námestí budia v človeku príjemné city, zál'ubu v kráse a v ozdobe. Pred peknou sochou alebo krásnou mal'bou, zastavujem sa s údivom a diela takéto zošl'achťujú nášho ducha. Verejná nádhera povzbudzuje umenie a priemysel, odstraňuje vyzývavosť jednotlivcov, ktorí z osobných ciel'ov pestujú nádheru.

V demokratickom štáte toto je jediná nádhera, ktorá je oprávnená a povinnosťou demokratického štátu je, aby nádheru, ktorá slúži všeobecnému zošl'achteniu l'udského ducha, všemožne podporoval. Nádhera, ktorá slúži umeniu a ktorou sa ozdobuje štát na verejnosti, slúži výchove najprostejšieho l'udu a osladzuje trpký život pracujúcich, zmierňuje jeho zármutky a dáva mu cítiť a zakúšať chvíle radosti. Obrazy a sochy, budovy, museá a divadlá pestujú v národe lásku k vlasti, l'udskosť, dobro a spravedlnosť.

Ale nie každé umenie a každý umelec slúži týmto požiadavkám. V demokratickom štáte mali by umelc.

zobrazovať tradície národa, slávne jeho doby, alebo výjavy zo života jeho veľkých mužov, jeho hnutia za slobodu a pokrok, za slobodu svedomia a neodvislosť, jeho túžby a nádeje, alebo vôbec predmety, ktoré akýmkoľvek spôsobom zošľachťujú ľudského ducha, budia v ňom lásku k vlasti, k rodnému kraju a svojmu národu. Čím je bližšie umenie k životu národa, tým si ho národ viac cení a tým silnejšie vplýva na rozvoj jeho citov a ducha.

Umenie, ktoré slúži len záľube jednotlivcov, je tiež oprávnené, ale za to umenie nech si zaplatia labužníci, ako za dobrý obed, ale takéto umenie nech nikdy nepožíva prednosti pred umením, ktoré slúži celému národu.

Shon po bohatstve.

Ciel'om demokratických zariadení je, aby čo najväčší počet l'udí dosiahnul rovnomerného blahobytu, slobody a rovnosti. V demokracii nemá byť chudobných, nemá byť hladujúcich, nemá byť žobrákov a nemá cítiť nedostatku a ústrkov ani ten, ktorý od prírody je nedokonalý, slabý a nemocný. Ale i v demokracii zabúdajú l'udia čoskoro na tento šl'achetný a vznešený ciel' zariadenia spoločnosti.

L'udia vidia, že bohatstvo je prameňom rôznych pôžitkov telesných a že peniazmi možno získať rôznych výhod pohodlia moci a slávy. I v demokracii zostávajú nerovnosti a l'udia nestávajú sa naraz dokonalými tvormi. Kto má všetkého dostatok, zabúda na biedneho a aj v demokracii budú boháči a lazari. Menovite naša moderná doba trpí nemocou, ktorú menujeme: shon po bohatstve.

Keby si l'udia častejšie postavili otázku: Jaký smysel má môj život na zemi?, vyhli by sa mnohým nerestiam a žili by prirodzenejšie.

Hromadiť peniaze, zveličovať majetok nemôže byť predsa ciel'om človeka na zemi! Boháč by mal vedeť, že vedl'a neho žijú státisíce biednych, ktorým sa nedo-

stáva ani najnutnejších denných potrieb, kým on rozhadzuje peniaze, mal by vedeť, že vedľa neho ľudia trpia nedostatkom, biedou a hladom.

Tak sa vidí, že je nemožno zabrániť, aby jedni bohatli a druhí chudobneli. Povinnosťou spoločnosti však je, aby stále upozorňovala občanov na ich povinnosti voči chudobným.

Bohatstvo by malo robiť ľudí lepšími a šľachetnejšími a nie naopak hýrivými, rozkošníckymi a otupelými vo svedomí. Boháč mal by si často postaviť otázku: Na čo je môj majetok? Ale na túto otázku bohatí ľudia málokedy myslia a stávajú sa otrokmi ohromných majetkov, nádhery a moci.

Cieľom človeka na zemi nemôže byť hromadenie majetku, užívanie moci a žitie bezstarostné medzi milionami biednych ľudí. Cielom človeka je rozmnožovať blaženosť, pomáhať, kde je toho treba, odstraňovať krivdu, uľavovať biedu a nešťastia.

Kým všetci na zemi nebudeme šťastní a blažení, dosiaľ ľudstvo nevyplní svoj úkol.

Moderná doba vyznačuje sa práve nesmiernym shonom po bohatstve. Hromadenie veľkých majetkov je príčinou hnutia v občianskych triedach. Kapitál stal sa cieľom sebe samému.

Hromadia sa peniaze k vôli peniazom, majetky k vôli majetkom. To vyvoláva nespokojnosť a vrenie v robotníckych triedach, ktoré svojím potom a krvou v otroctve kapitálu zveladďujú kapitál.

A nielen veľkostatkári a kapitalisti, ale i stredné vrstvy sa ženú po bohatstve hmotnom za každú cenu. A tak táto spoločenská horúčka šíri sa po všetkých triedach národa a zachvacuje bez rozdielu všetky jeho vrstvy. Majetok stal sa bohom moderného človeka.

Celé naše zariadenie priemyselné stojí výlučne v službe tohoto boha mamony a l'udstvo zabudlo, že l'udský život má mať aj iné ciele a iný smysel. A tak vidíme, že horúčnatá túha po hromadení kapitálu ohrožuje všetky slobody a rovnosť v národe. Sloboda, ktorá dáva možnosť ohromnému vzrastu kapitálu, je nie viacej dobrodením, lež postrachom spoločnosti. Preto v demokracii vyžaduje sa tiež nejaká silná moc, ktorá by porušenie rovnováhy a podvratné vášne po shonbe za kapitálom držala na úzde.

Veliké bohatstvo vedie tedy k nerovnosti a tak rozrušuje základy demokratického zariadenia. Pracujúci národ nevediac si rady s ohromnou prevahou vel'kého kapitálu, volá po pomoci silnej vlády a už tým samým faktom stáva sa v duši otrockým. Nemá-li národ spravodlivej, neodvislej a mocnej vlády, siaha l'ud po silných prostriedkoch, vyvoláva revolúcie a bezúzdne ničí nahromadené majetky.

Preto boháči nech sa nepovažujú za majitel'ov svojho majetku, ale len za správcov kapitálu, s ktorým treba nakladať múdre, rozšafne a šl'achetne. Malo by byť pravidlom medzi boháčmi:

»Čím je kto bohatší, tým má byť skromnejším a tým má rozšafnejšie nakladať so svojím majetkom.«

V okolí boháčov nemá byť chudoby, biedy a nedostatku. Šl'achetnosť bohatých má vyrovnávať všetky nesrovnalosti a nerovnosti v demokratickom štáte.

Poneváč však je známo, že l'udská slabosť nerada sa zrieka výhod, plynúcich z majetku a moci, demokratická republika má občas vynášať zákony na ochranu biednych, proti ich vykorisťovaniu a zabezpečovať priemerný blahobyt pre všetky triedy v štáte.

Neústupčivosť.

Je treba poukázať na istý druh ľudí, ktorí vystupují pred verejnosťou ako neohrožení bojovníci za pravdu a spravedlivosť, za pokrok a za slobodu. Títo ľudia v základe a ak ich zámery sú poctivé a čestné, v dobách úpadku a všeobecnej nemravnosti môžu zachrániť národ pred všeobecnou nákazou korupcie, úplatnosti, bezzásadnosti, zmätku a slabosti vládneho systému.

Ale k takýmto vynikajúcim ľuďom čoskoro pridružia sa ľudia nízkej povahy a sebeckých zámerov, ktorí pod heslom neústupčivosti a zásadnosti prevádzajú hrúzovládu v národe za tým cieľom, aby strhli na seba všetku moc a aby potom dosiahli svojich osobných výhod.

Takýchto ľudí menujeme š p l h a v c a m i, š t r é b e r m i a f a l o š n ý m i p r o r o k m i.

Ako život jednotlivca netečie vždycky priamym korytom potoka a človek nútený je stále vyjednávať, svoje záujmy so záujmami iných vyrovnávať a dosahovať cieľa, za ktorým spejeme, podobne je to i v štátnom živote. Život nás učí, že len zvolna a postupne možno premeniť to, čo jest, v to, čo má byť. Ľudia neústupčiví málo kedy dosiahnu pre všeobecné dobro to, čo chcú. Francúzski revolucionári, menovite Jakobíni, pre svoju

neústupčivosť nemohli dosiahnuť žiadnych úspechov. Anglickí ministri sú majstri vo vládnutí, vždycky vyjednávajú a dosahujú tak svojho cieľa. Napoleon I. všetko chcel podriadiť svojej vôli: i zahubil svoju dynastiu i zem. Bismarck, najmocnejší štátnik minulého stoletia, nikdy nevyužil svojich triumfov do krajnosti, ale včas ustupoval, srovnával a vyhýbal, a preto jeho diplomacia nikdy nebola porazená.

V politike je neústupčivosť šialenosťou. Len ten politik vedie svoju stranu alebo národ múdre, ktorý stále uvažuje okolnosti a dľa daných pomerov ide vpred alebo zastane, alebo nastúpi cestu inú.

Úspechy politické dobývajú sa d o h o d o u.

Rozumie sa samo sebou, že sú otázky a zásady, od ktorých nemožno za žiadnych okolností odstúpiť. Sú to otázky mravnosti, politickej cti, otázky pravdy a spravedlnosti a nikdy neni dovoleno luhať, klamať, podvádzať tým cieľom, aby sme dosiahli akéhokoľvek úspechu. Úspechy dosiahnuté takýmito mrzkými prostriedkami, obyčajne ťažko sa pomstia na tých, ktorí ich požívajú.

Lož má krátke nohy, hovorí príslovie, a nemravný človek nemá miesta v čestnej spoločnosti.

Keď kladieme za podmienku úspechov dohovor alebo dohodu medzi bojujúcimi stránkami, rozumieme tomu tak, že protivníci č e s t n e a p r a v d i v e ukážu svoje cesty a ciele a medzi sebou dľa pravdy a spravodlivosti nastúpia cestu, v ktorej nebude nikdo porazený, ani nikto nedosiahne víťazstva nad druhým.

Výhody demokracie.

Prvou a hlavnou povinnosťou demokratickej vlády je, aby zaistila v štáte poriadok a slobodu. Človek je slobodným v politickom význame slova opravdive len vtedy, keď má účasť vo vláde svojej zeme.

V demokratickom štáte niet poddaných, ale sú občania. Poddaný je ten človek, ktorému cudzia moc zariadí úradníkov a vládu, ktorých musí poslúchať, občanom je ten, kto si svojich úradníkov volí sám a týmto oddá vládu nad sebou. V republike volia si občania svojich úradníkov a občania ustanovujú si zákony. Je prirodzená vec, že cieľom takýchto zákonov je blaho celého národa. V demokratickom štáte možu byť jednotliví úradníci a vláda zkazení a neschopní, ale nikdy nevládne nad národom jedna trieda, ktorá tvorí zákony len pre seba a ktorá obsadí svojimi ľuďmi všetky úrady. V monarchii sadne-li raz na šiju národa kráľom vyvolená vláda, národ nemá možnosti, aby ju so seba striasol. V bývalej rakúsko-uhorskej monarchii panovalo pár vyvolených grófov a zemanov nad národami, ktorí ovládali snem i úrady, a národy hynuly medzi tým, čo trieda vyvolených hromadila nesmierne majetky, otročila ľud a utrácala peniaze v radovánkach a hýrení. Demokracia preto, že vyviera zo žiadosti celého národa, posilňuje lásku

k vlasti. Tak, ako občan miluje svoj vlastný dom alebo obec, človek prirodzene rád má to, čo je jeho a v demokracii všetky ustanovizne sú majetkom občanov a prospech verejný je prospechom každého občana.

Národy počaly milovať svoju vlasť od tedy, čo striasly so seba panstvo kráľov a cisárov. My Slováci nenávideli sme uhorskú vlasť preto, lebo nám bola macochou a nad nami vládli cudzí ľudia, a čo bolo ku prospechu týchto cudzincov, to bolo k našej zkaze: Oni bohatli a my sme prichádzali na mizinu. Francúzsky ľud počal milovať svoju vlasť len po zapudení kráľov a keď jeho slobodná vlasť bola v nebezpečenstve, konal divy hrdinstva a obetavosti za ňu. To isté vidíme v republikánskych Athénach, v Ríme, vo Švajciarsku a v Spojených Štátoch.

V demokratickom štáte občania sami poznávajú svoje zákony a poučujú sa, ako treba vládnuť nad sebou samým. Demokratické zariadenie štátu vzdeláva občanov a učí ich politicky mysleť, lebo každý občan je zákonodarcom a má účasť na vláde tým, že volí do zákonodarného sboru a má účasť na volbe úradníkov. Zákony v demokratickej republike vychodia z vôle všetkého ľudu, a tak i zákon má tým viacej sily a váhy, čím viac ľudí berie účasť na jeho vynesení. Zákon, ktorý si donesie ľud sám pre seba, je ku prospechu ľudu a preto taký zákon je podporovaný vôľou ľudu. Nad zákonom, vyneseným z vôle ľudu, stráži sama veliká väčšina národa a zákon takýto zavádza rovnosť, ktorá je podmienkou pokoja a poriadku.

V demokratickom štáte i policia všetka stráž bezpečnosti majú väčšiu vážnosť než v monarchii. Stráž bezpečnosti teší sa všeobecnej úcte a je považovaná za priateľa a spojenca ľudu a každý je ochotný prispeť jej na pomoc. Vo Spojených Štátoch a v Anglicku policajt

má neobmedzenú moc a úctu preto, že si ho vyvolil ľud a že policajt koná a udržuje poriadok v duchu zákona.

Vojsko má v demokracii štát len na to, aby strážilo zákon a nariadenia vlády, ktoré ľud odhlasoval a ktorú si zvolil, a ďalej na to, aby bránil územia proti cudzím nápadom. V monarchii bolo vojsko k vôli osobe panovníka a málo vyvolených boháčov a tried, ktoré za peniaze ľudu držaly vojsko na to, aby ich bránilo proti vlastnému ľudu a aby im zabezpečilo panstvo nad národom zotročeným a ožobráčeným. V monarchii nevynášajú sa zákony z vôle ľudu a k prospechu ľudu, ale k prospechu kráľa, dynastie a vyvolených tried. Na ochranu týchto zákonov kráľ a bohatí potrebovali vojská zo strachu pred vlastným národom. Demokratický vojak chráni blahobyt, poriadok a vlastnú domovinu, ktorá jemu a jeho bratom zabezpečuje slobodu a rovnosť spoluobčanov.

Vidíme, že v demokratických štátoch býva veľmi málo revolúcií. Príčinou toho je, že v demokratickom štáte niet nerovnosti. Všetky revolúcie sveta vznikly preto, že v národe panovala nerovnosť. V stave nerovnosti spoja sa tí, ktorí trpia krivdu, aby odňali majetky bohatým, alebo spoja sa bohatí, ktorí chcú do okovov uvrhnúť chudobných. V štáte, v ktorom by každý mal čo schovať a nemal by čo vziať, nikdy nebude prepukávať revolúcia.

Hlavnou podmienkou, aby sa demokracia udržala v niektorom štáte je, aby ľud, ktorý má demokratické zariadenie, bol mravný a vzdelaný, a aby dôstojne užíval svojej demokracie.

OBSAH CELÉHO DIELA:

VLÁDA L'UDU V DEMOKRACII.

ČASŤ I.

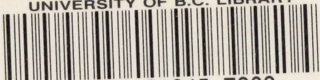
ČASŤ II.

ČASŤ III.

University of British Columbia Lib
DUE DATE

ET-6 BP 74-453

6p

DISCARD

THE UNIVERSITY OF
BRITISH COLUMBIA
LIBRARY

OBSAH CELÉHO DIELA:

VLÁDA L'UDU V DEMOKRACII.
